

**BAŞMAKÇI İLÇE MERKEZİ'NİN
COĞRAFİ ETÜDÜ**

Hasan KANDEMİR

**Yüksek Lisans Tezi
Coğrafya Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Mehmet ZAMAN
2023
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI**

Hasan KANDEMİR

BAŞMAKÇI İLÇE MERKEZİ'NİN COĞRAFİ ETÜDÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Mehmet ZAMAN**

ERZURUM – 2023

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Başmakçı İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

[13.09.2023]

[Hâşım KANDEMİR]

Ash İslak İmzalıdır

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

.....

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Mehmet ZAMAN danışmanlığında, Hasan KANDEMİR tarafından hazırlanan bu çalışma 13/09/2023 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından, Coğrafya Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Günay KAYA

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Çağlar Kıvanç KAYMAZ

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
TABLolar DİZİNİ	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	X
HARİTALAR DİZİNİ	XII
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	XIII
ÖN SÖZ.....	XVI
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMA SAHASININ YERİ, SINIRLARI VE BAŞLICA COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	1
II. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
III. MATERYAL VE YÖNTEM	4

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

1.1. JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER	5
1.1.2. Dağlık ve Tepelik Alanlar	7
1.1.3. Ovalık Alanlar	8
1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ.....	10
1.2.1. Giriş.....	10
1.2.2. Sıcaklık.....	10
1.2.3. Atmosfer Basıncı ve Rüzgarlar	16
1.2.4. Nem ve Bulutluluk	20
1.2.5. Yağış.....	23
1.3. HİDROGRAFYA	28
1.4. TOPRAK ÖZELLİKLERİ	32
1.5. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

2.1. NÜFUS	37
2.1.1. Nüfusun Gelişimi	37
2.1.2. Nüfus Hareketleri	44
2.1.2.1. Doğumlar ve Ölümler	44
2.1.2.2. Göçler	47
2.1.2.2.1. Dış Göçler	47
2.1.2.2.2. İç Göçler	48
2.1.3. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Özellikleri	54
2.1.3.1. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı	54
2.1.3.2. Aile Nüfus Büyüklüğü	58
2.1.3.3. Nüfusun Eğitim ve Kültür Durumu	60
2.1.3.4. Nüfusun Beslenme ve Sağlık Durumu	65
2.1.3.5. Çalışma Çağındaki Nüfusun Sektörel Dağılımı	66
2.1.4. Nüfusun Dağılışı ve Yoğunluğu	68
2.2. YERLEŞME ÖZELLİKLERİ	71
2.2.1. Genel Bakış	71
2.2.2. Yerleşmenin Tarihsel Gelişimi	74
2.2.3. Yerleşme Şekli	75
2.2.3.1. Başmakçı Kasabası	77
2.2.3.1.1. Fonksiyon Alanları	79
2.2.3.1.1.1. Konut Fonksiyon Alanları	79
2.2.3.1.1.2. Ticaret ve Sanayi Fonksiyon Alanları	86
2.2.3.1.1.3. Yönetim Fonksiyon Alanları	88
2.2.3.1.1.4. Eğitim Fonksiyon Alanları	90
2.2.3.1.1.5. Tarım Fonksiyon Alanları	91
2.2.3.1.1.6. Diğer Fonksiyon Alanları	92
2.3. MESKENLER	94
2.3.1. Coğrafi Çevre Şartları ve Meskenler	94
2.3.2. Mesken Tipleri ve Fonksiyonları	97
2.3.2.1. Geleneksel Mesken Tipleri	97

2.3.2.2. Modern Mesken Tipleri	100
--------------------------------------	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

3.1. TARIM.....	102
3.1.1. Genel Bakış	102
3.1.2. Arazi Kullanımı	103
3.1.3. Başlıca Tarım Ürünleri	106
3.1.3.1. Tahıl Tarımı	107
3.1.3.1.1. Buğday Tarımı	108
3.1.3.1.2. Arpa Tarımı	110
3.1.3.1.3. Tritikale Tarımı	110
3.1.3.2. Sebze Tarımı	110
3.1.3.3. Yem Bitkileri Tarımı	113
3.1.3.3.1. Mısır (Silajlık) Tarımı	113
3.1.3.3.2. Yonca Tarımı	114
3.1.3.4. Diğer Tarım Ürünleri	114
3.1.3.4.1. Haşhaş Tarımı	114
3.1.3.5. Meyve Tarımı	115
3.2. HAYVANCILIK	116
3.2.1. Büyükbaş Hayvancılık	117
3.2.2. Küçükbaş Hayvancılık	118
3.2.3. Kümes Hayvancılığı	119
3.2.4. Arıcılık	120
3.3. ORMANCILIK	121
3.4. SANAYİ	124
3.5. ULAŞIM.....	128
3.6. TİCARET	130
3.7. TURİZM	133
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	138
KAYNAKÇA	141
ÖZGEÇMİŞ.....	147

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BAŞMAKÇI İLÇE MERKEZİNİN COĞRAFI ETÜDÜ

Hasan KANDEMİR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

2023, 147 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

Prof. Dr. Günay KAYA

Doç. Dr. Çağlar Kıvanç KAYMAZ

Araştırmamıza konu olan Başmakçı ilçe merkezi, Afyonkarahisar ilinin güneydoğusunda yer almaktadır. Coğrafi olarak Akdeniz Bölgesi'nin Antalya Bölümü ile Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü sınırında yer alırken, idari olarak ise Afyonkarahisar iline bağlıdır. İlçe merkezini oluşturan kasaba/şehir yerleşmesi 8 mahalleden oluşmaktadır. İlçe sınırları içerisinde ise 14 köy yerleşmesi bulunmaktadır. En eski yerleşmeler Hititler'e kadar inmektedir. İlçenin yüzölçümü 369 km² olup, 2022 yılı verilerine göre ilçe toplam nüfusu 9353 olup, bununda 4906 kişisi ilçe merkezinde yaşamaktadır.

Yerleşme dokusu itibariyle şehir yerleşmesi ile kırsal yerleşme arasında bir niteliğe sahip olan kasaba yerleşmesi görünümündedir. İlçede ekonomik açıdan tarım ve hayvancılık ön plandadır. Özellikle de yumurta tavukçuluğu açısından büyük yatırımların yapıldığı ilçe, bu bağlamda ülke çapında yumurta fiyatlarının belirlendiği adres olarak kendinden söz ettirmektedir. Son yıllarda yapılan yatırım ve girişimlerle sanayi ve hizmet sektörleri de ön plana çıkmaya başlamıştır. Buna rağmen giderek artan miktarda göç veren yörelerden biri durumundadır.

Bu çalışmada ilçe merkezinin fiziki, beşeri ve ekonomik özellikleri detaylı bir şekilde ortaya konularak, ilçenin potansiyeline dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Ayrıca mevcut sorunlarına çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Afyonkarahisar, Başmakçı, Acıgöl, Söğüt Dağları, Değirmendere Kanyonu.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

GEOGRAPHICAL SURVEY OF BAŞMAKÇI DISTRICT CENTER

Hasan KANDEMİR

Advisor: Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

2023, 147 Pages

Jüri: Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

Prof. Dr. Günay KAYA

Assoc. Prof. Dr. Çağlar Kıvanç KAYMAZ

Başmakçı district center, which is the subject of our research, is located in the entire province of Afyonkarahisar. While it is geographically located on the border of the Antalya Section of the Mediterranean Region and the Inner Western Anatolia Section of the Aegean Region, it is administratively connected to the Afyonkarahisar line. The town/city settlement that forms the district center consists of 8 neighborhoods. There are 14 village settlements within the scope of the district. The oldest settlements continue until the Hittites. The surface area of the district is 369 km², and according to the 2022 calendar, the total lifespan of the district is 9353, of which 4906 people live in the district.

The settlement pattern ultimately looks like a town settlement, which has a quality between a city settlement and a separation. Economically, agriculture and animal husbandry are at the forefront in the district. The district, where large investments have been made, especially in terms of egg poultry farming, holds a promise as the address where egg prices are determined in this country. With the investments and initiatives made in recent years, the industrial and service sectors have also begun to come to the fore. Despite this, it is one of the regions receiving an increasing amount of immigration.

The physics, human and economic characteristics of this dimensional district center are revealed in detail and attention continues to be drawn to the potential of the district. Additionally, solutions to existing problems are presented.

Keywords: Afyonkarahisar, Başmakçı, Acıgöl, Söğüt Mountains, Değirmendere Canyon.

KISALTMALAR DİZİNİ

ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
°C	: Santigrat Derece
Da	: Dekar
Ha	: Hektar
Km	: Kilometre
km²	: Kilometrekare
DSİ	: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
MGM	: Meteoroloji Genel Müdürlüğü
M	: Metre
mm	: Milimetre
Mb	: Milibar
MTA	: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
MYO	: Meslek Yüksek Okulu
M.Ö	: Milattan Önce
N	: Kuzey
S	: Güney
SE	: Güneydoğu
NW	: Kuzeybatı
KD	: Kuzeydoğu
GB	: Güneybatı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vs.	: Vesaire
Yy	: Yüzyıl
%	: Yüzde
‰	: Binde

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Başmakçı'nın Sıcaklık Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (2015-2021). ...	11
Tablo 1.2. Afyonkarahisar'a Ait Sıcaklık Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (1929-2021).	12
Tablo 1.3. Başmakçı'da Ortalama Donlu Günlerin Aylara Göre Dağılışı (2015-2021).	14
Tablo 1.4. Afyonkarahisar Meteoroloji İstasyonuna Göre Don Olaylı Günlerin Aylara Göre Dağılışı (1929-2021).	15
Tablo 1.5. Afyonkarahisar'ın Aylara Göre Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerleri (1929-2021).	17
Tablo 1.6. Dinar'ın Aylara Göre Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerleri (2015-2021).	17
Tablo 1.7. Başmakçı'nın Aylara Göre Rüzgâr Esme Sayıları (2015-2021).	19
Tablo 1.8. Başmakçı'nın Aylık Ortalama Rüzgâr Hızları (m/sn) (2015-2021).	20
Tablo 1.9. Başmakçı, Dinar ve Afyonkarahisar İstasyonlarının Aylara Göre Ortalama Nispi Nem Değerleri (%) (2015-2021).	20
Tablo 1.10. Dinar'da Ortalama Bulutlu, Açık ve Kapalı Gün Sayılarının Aylara Göre Dağılımı (1959-2021).	22
Tablo 1.11. Başmakçı ve Afyonkarahisar'ın Aylık ve Yıllık Yağış Değerleri (mm). ...	23
Tablo 1.12. Başmakçı ve Afyonkarahisar'ın Mevsimlere Göre Yağış Dağılışı (mm). ...	24
Tablo 1.13. Afyonkarahisar'da Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılımı (1929-2021).	25
Tablo 1.14. Dinar'da Yağmurlu, Dolulu, Sisli, Kırğılı, Çiğli ve Orajlı Günler Sayısının Ortalamaları (1959-2021).	27
Tablo 2.1. Başmakçı İlçe Merkezi ve İlçe Toplam Nüfusunun ve Artış Hızının Sayım Yıllarına Göre Durumu (1990-2022).	39
Tablo 2.2. Sayım Yıllarına Göre Başmakçı İlçe Merkezi'nde Erkek-Kadın ve Toplam Nüfus (1990-2022).	41
Tablo 2.3. Başmakçı Merkez Mahallelerinde Sayım Yıllarına Göre Toplam Nüfus (2007-2022).	43
Tablo 2.4. Başmakçı'da Gerçekleşen Doğum Sayıları ve Doğum Oranları (2014-2021).	45

Tablo 2.5. Başmakçı’da Gerçekleşen Ölüm Sayıları ve Oranları (2009-2021).	46
Tablo 2.6. Başmakçı İlçesinden Diğer İllere Gerçekleşen Göçler (2007-2022).	49
Tablo 2.7. Başmakçı İlçe Merkezine Farklı İllerden Gerçekleşen Göçler (2022).....	51
Tablo 2.8. Başmakçı İlçe Merkezinde Sayım Yıllarına Göre Erkek ve Kadın Nüfus Sayısı ve Cinsiyet Oranları (1990-2022).....	54
Tablo 2.9. Başmakçı İlçe Merkezi Nüfusunun Dar Aralıklı Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Dağılımı (2022).....	56
Tablo 2.10. Başmakçı İlçe Merkezinde Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2022).	58
Tablo 2.11. Başmakçı İlçe Merkezi’nin Hanehalkı Büyüklükleri (2022).	59
Tablo 2.12. Başmakçı İlçesi Cinsiyete Göre Okuma-Yazma Sayısı ve Oranları (2021)	60
Tablo 2.13. Başmakçı İlçesinde Eğitim Kademelerine Göre Nüfusun Dağılımı (2022).	61
Tablo 2.14. Başmakçı İlçe Merkezinde Eğitime Devam Eden Kız ve Erkek Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımı (2022).....	63
Tablo 2.15. Başmakçı Halk Eğitim Merkezi Çalışan Bilgileri (2022).	64
Tablo 2.16. Başmakçı İlçe Merkezi’nde Çalışan Nüfusun Sektörel Dağılımı (2022). ..	67
Tablo 2.17. Başmakçı İlçe Merkezinde Mahallelere Göre Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (2022).	69
Tablo 2.18. Başmakçı İlçe Merkezindeki Toplam Konut Sayısı ve Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı (2022).	81
Tablo 2.19. Başmakçı İlçe Merkezinde Bulunan Ticari ve Sanayi Faaliyetlerinin İş Kollarına Göre Dağılımı (2022).	87
Tablo 2.20. Birimlerine Göre Yönetim Fonksiyonunda İstihdam Edilen Kişi Sayısı (2022).	89
Tablo 3.1. Başmakçı İlçesinde Arazi Kullanım Durumu (Dekar).....	103
Tablo 3.2. Başmakçı İlçesinde Tarım Alanlarının Arazi Kullanım Durumu (2022)....	104
Tablo 3.3. Başmakçı İlçesinde Üretimi Yapılan Tarla Bitkileri Alan ve Üretim Miktarları (2022).	108
Tablo 3.4. Başmaklı İlçesinde Üretimi Yapılan Sebze Çeşitleri (2018).	111

Tablo 3.5. Başmakçı İlçesinde Üretimi Yapılan Meyvelerin Ekim Alanı ve Üretim Miktarları (2022).	115
Tablo 3.6. Başmakçı İlçe Merkezinde Hayvan Tür ve Sayıları (2022).	117
Tablo 3.7. Başmakçı İlçesi Ormanlık Alan Nitelik ve Büyüklükleri.	122

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Başmakçı'ya Ait Sıcaklık Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (2015-2021).....	12
Şekil 1.2. Afyonkarahisar'a Ait Sıcaklık Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (1929-2021).....	13
Şekil 1.3. Afyonkarahisar'da Don Olaylı Gün Sayısının Aylara Göre Dağılımı (1929-2021).	15
Şekil 1.4. Dinar'ın Aylara Göre Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerleri (1959-2021).....	17
Şekil 1.5. Afyonkarahisar'ın Aylara Göre Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerleri (1929-2021).	18
Şekil 1.6. Başmakçı, Dinar ve Afyonkarahisar İstasyonlarının Aylara Göre Nispi Nem. Dağılımı (%).	21
Şekil 1.7. Dinar'da Ortalama Bulutlu, Açık ve Kapalı Gün Sayılarının Aylara Göre Dağılımı.	22
Şekil 1.8. Başmakçı ve Afyonkarahisar'ın Aylık Yağış Değerleri (mm).	24
Şekil 1.9. Başmakçı'da Mevsimlere Göre Yağış Dağılışı (mm).	25
Şekil 1.10. Afyonkarahisar'da Ortalama Kar Yağışlı ve Karla Örtülü Gün Sayısının Aylara Göre Dağılımı (1929-2021).....	26
Şekil 1.11. Afyonkarahisar'da En Yüksek Kar Örtüsünün (cm) Yıl İçindeki Dağılımı.....	26
Şekil 2.1. Başmakçı İlçe Merkezi ve İlçe Toplam Nüfusunun Sayım Yıllarına Göre Seyri 1990-2022).....	40
Şekil 2.2. Başmakçı İlçe Merkezi'nin Yıllara Göre Kadın Erkek Nüfusunun Dağılımı (1990- 2022).....	42
Şekil 2.3. Başmakçı İlçe Merkezinde Mahallelere Göre Nüfusun Dağılımı (2007-2022).....	44
Şekil 2.4. Başmakçı'dan Diğer İllere Gerçekleşen Göçler (2007-2022).	50
Şekil 2.5. Başmakçı İlçe Merkezine Değişik İllerden Gerçekleşen Göçlerin Dağılımı (2022).....	53
Şekil 2.6. Başmakçı İlçe Merkezi'nde Yıllara Göre Kadın-Erkek Nüfusun Dağılımı (1990-2022).....	55

Şekil 2.7. Başmakçı İlçe Merkezinin Nüfus Piramidi (2022).....	57
Şekil 2.8. Başmakçı İlçe Merkezinde Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2022).....	58
Şekil 2.9. Mahallelere Göre Hanehalkı Büyüklüklerinin Dağılımı (2022).....	59
Şekil 2.10. Başmakçı İlçesi Cinsiyete Göre Okuma-Yazma Durumu (2021).	60
Şekil 2.11. Başmakçı İlçe Merkezi'nde Eğitim Kademelerine Göre Nüfusun Dağılışı (2021).....	62
Şekil 2.12. Eğitime Devam Eden Kız-Erkek Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımı (2022).	64
Şekil 2.13. Başmakçı İlçe Merkezi'nde Çalışan Nüfusun Sektörel Dağılım (2022).	68
Şekil 2.14. Başmakçı İlçe Merkezinin Mahallelere Göre Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (2022).	70
Şekil 2.15. Araştırma Sahasındaki Toplam Konut Sayısı ve Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı (2022).	81
Şekil 3.1. Başmakçı İlçesinde Üretimi Yapılan Tarla Bitkilerinin Üretim Payları (2022).	108
Şekil 3.2. Başmakçı Orman Alanlarının Nitelik Açısından Dağılımı.....	123

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1. Başmakçı İlçesi ve Çevresinin Lokasyon Haritası.	1
Harita 1.1. Başmakçı İlçesi'nin Jeoloji Haritası	6
Harita 1.2. Başmakçı İlçesi'nin Topoğrafya Haritası.	8
Harita 1.3. Başmakçı İlçesinin Hidroğrafya Haritası.....	29
Harita 1.4. Başmakçı İlçesinin Toprak Haritası.....	33
Harita 2.1. Başmakçı İlçesinin Göç Verdiği İller (2007-2022).	51
Harita 2.2. Başmakçı İlçesinin Göç Aldığı İller (2022).....	53
Harita 2.3. Başmakçı İlçe Merkezinde Mahallelere Göre Nüfus Dağılışı (2022).	70
Harita 2.4. Başmakçı İlçesinin Fonksiyonel Alanları.	78
Harita 3.1. Başmakçı İlçesi Arazi Kullanım Haritası.	105

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1. Başmakçı İlçe Merkezinden Bir Görünüm (URL 1).....	2
Fotoğraf 1.1. Kuzey Kesiminden, Başmakçı ve Çevresindeki Morfolojik Üniteler.....	9
Fotoğraf 1.2. Değirmendere Çayı, Engebeli Alanlarda V Profilli Vadi Oluşturmuştur.....	30
Fotoğraf 1.3. Kuş Gözlem Kulesinden Acıgöl ve Çevresindeki Sulak Alanının Görünümü.....	31
Fotoğraf 1.4. Başmakçı Güneydoğusunda Uzanan Söğüt Dağları ve Orman Alanları.....	34
Fotoğraf 1.5. Acıgöl Çevresindeki Sazlıklar.....	35
Fotoğraf 2.1. Başmakçı Çok Programlı Anadolu Lisesinden Bir Görünüm.....	63
Fotoğraf 2.2. Başmakçı Devlet Hastanesi, İlçede Sağlık Hizmeti Veren Kurumların İlk Sırasında Gelmektedir.....	66
Fotoğraf 2.3. İlçe Merkezinde Müstakil, Avlulu Bir Ev ve Ek Yapıları.....	73
Fotoğraf 2.4. Fatih Mahallesi, İdari Binaların Yanı Sıra Ticari Aktivitenin Yoğunlaştığı Yerleşmedir.....	79
Fotoğraf 2.5. Başmakçı İlçesinin Merkezi Konumundaki Festival Alanı.....	80
Fotoğraf 2.6. Fatih Mahallesi Atatürk Meydanı'nda Konut Amaçlı İnşa Edilmiş Bir Meskenin Alt Katındaki Ticari Bir İşletme.....	82
Fotoğraf 2.7. Kasabanın En İşlek Caddesi Konumundaki, Festival Alanına Çıkan İsmet Atilla Caddesi.....	83
Fotoğraf 2.8. Yukarı Hilal Mahallesi'nde Konutların Kat Sayıları Azdır.....	84
Fotoğraf 2.9. Kasabada Günümüzde Kullanım Dışı Kalmış Olan Eski Hamam.....	85
Fotoğraf 2.10. İsmet Atilla Caddesi Üzerinde Bulunan ve Yapımı 1785'e Dayanan Recep Bey Camii.....	85
Fotoğraf 2.11. Başmakçı'da Yumurta Tavukçuluğu Yapılan Tesislerin Bulunduğu Sanayi Bölgesi.....	86
Fotoğraf 2.12. Başmakçı'da Sanayi Tesisleri Arasında Hayvancılığa Yönelik Yem Üretimi Yapan Tesisler de Bulunmaktadır.....	87
Fotoğraf 2.13. Başmakçı Belediyesi ve Kaymakamlık Binası.....	90
Fotoğraf 2.14. Başmakçı Çağlayan Mahallesi'nde bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi.....	91

Fotoğraf 2.15. Yörede Yaş Veya Cinsiyet Fark Etmeksizin Bisiklet Kullanımı Oldukça Yaygındır.	93
Fotoğraf 2.16. Çağlayan Mahallesi'nde Bulunan Başmakçı Devlet Bahçeli Parkı.....	94
Fotoğraf 2.17. Gülistan Mahallesi'nde Bulunan Modern ve Geleneksel Meskenler.....	96
Fotoğraf 2.18. Başmakçı İlçe Merkezinde Bulunan İki Katlı Toprak Bir Ev.....	97
Fotoğraf 2.19. Çağlayan Mahallesi'nde Ateş Tuğlasıyla Yapılmış Geleneksel Bir Mesken Örneği.	98
Fotoğraf 2.20. Çağlayan Mahallesi'nde Kullanılmayan Geleneksel Bir Mesken Tipi Örneği.....	99
Fotoğraf 2.21. Başmakçı İlçe Merkezinde Modern Mesken Tiplerinden Bir Görünüm.	100
Fotoğraf 2.22. Yukarı Hilal Mahallesi'nde Geleneksel ve Modern Meskenlerin Bir Arada Olduğu Bir Görünüm.	101
Fotoğraf 3.1. Başmakçı'da Buğday Tarımının Yapıldığı Tarlalardan Bir Görünüm..	109
Fotoğraf 3.2. Yörede Turşuluk Hıyar Hasatı Yapan Çiftçiler.....	112
Fotoğraf 3.3. Çiftçiler, Turşuluk Hıyarları Kurulan Alım Merkezlerinde Tüccarlara Satmaktadır.	112
Fotoğraf 3.4. Başmakçı Yöresinde Bir Silajlık Mısır Ekim Alanı.....	113
Fotoğraf 3.5. İlçede Yeni Oluşturulmuş Bir Ceviz Bahçesi.	116
Fotoğraf 3.6. Acıgöl Havzası'nda Gölün Çekildiği Alanlarda Otlayan Keçi Sürüsü. .	119
Fotoğraf 3.7. İlçe Merkezinde Farklı Noktalardaki Tavuk Heykelleri.	120
Fotoğraf 3.8. İlçe Orman Alanlarının Büyük Bölümü Söğüt Dağları'nda Bulunmaktadır.	122
Fotoğraf 3.9. İlçedeki Ormanlık Alanlarda Fidan Dikimi Yapılmaktadır.	124
Fotoğraf 3.10. Başyem İşletmesinden Bir Görünüm.	125
Fotoğraf 3.11. Dazkırı Yolu Üzerinde Bulunan Biyogaz Enerji Üretim Santrali.....	126
Fotoğraf 3.12. Günümüzde Atıl Durumda Olan Başmakçı Gülyağı Fabrikası.....	127
Fotoğraf 3.13. Başmakçı İlçe Merkezinde Bulunan Mermer İşleme Atölyelerinden Biri.	128
Fotoğraf 3.14. Başmakçı'yı Dinar'a Bağlayan Karayolu.	129
Fotoğraf 3.15. Başmakçı'dan Çevre İllere Ulaşım Belediye Ait Minibüsler İle Gerçekleştirilmektedir.....	130

Fotoğraf 3.16. Ticari İşletmeler Yoğun Olarak İsmet Atilla Caddesi Boyunca Sıralanmıştır.	131
Fotoğraf 3.17. Başmakçı Kapalı Pazar Yerinde Cuma Günleri Pazar Kurulmaktadır.	132
Fotoğraf 3.18. Dazkırı Yolu Üzerinde Yer Alan Benzin İstasyonu.	133
Fotoğraf 3.19. İlçe Merkezinde Yer Alan Tarihi Yapılardan Recep Bey Camii ve Hamam.	134
Fotoğraf 3.20. Kuş Gözlem Evinden Acıgöl Sulak Alanına Bakış.	135
Fotoğraf 3.21. Değirmendere Kanyonu.	137

ÖN SÖZ

Başmakçı İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü isimli bu araştırma, bir yüksek lisans tezi çalışmasıdır. Çalışmamız temelde üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sahanın fiziki coğrafya özellikleri, ikinci bölümde beşeri coğrafya özellikleri, üçüncü bölümde ise ekonomik coğrafya özellikleri üzerinde durulmuştur. Coğrafi olarak Akdeniz ve Ege Bölgelerinin kesiştiği bir konumda yer alan ilçe idari olarak Afyonkarahisar iline bağlıdır.

Araştırma süreci boyunca coğrafyanın temel ilkelerine bağlı kalınarak sahanın mevcut fiziki, beşeri ve ekonomik durumu ortaya konulmuştur. İlçenin konum itibarıyla çevre illere yakın olması, üretim konusundaki tecrübe ve deneyimi de göz önünde bulundurulduğunda avantajlı bir durumdadır. Fakat sosyal ve ekonomik açıdan yeterli düzeyde gelişme gösterememiştir. Bu kapsamda mevcut problemler neden sonuç bağlantısı kurularak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda ortaya çıkma ihtimali olan problemlere dikkat çekilerek alınması gereken tedbirler ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Tez konusunun belirlenmesi, yazım süreci ve son şeklinin verilmesinde, engin bilgi ve tecrübesinin yanı sıra, sürecin başından sonuna kadar gösterdiği sabır ve desteklerinden ötürü kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet ZAMAN'a yürekten teşekkürlerimi sunuyorum. Tez çalışmamı okuyup son halini almasına katkı sunan değerli hocalarım Prof. Dr. Günay KAYA ve Doç. Dr. Çağlar Kıvanç KAYMAZ'a teşekkür ederken, öğretim hayatımda katkıları olan bütün hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca hayatım boyunca maddi ve manevi olarak her daim arkamda olan aileme sonsuz teşekkür ederim.

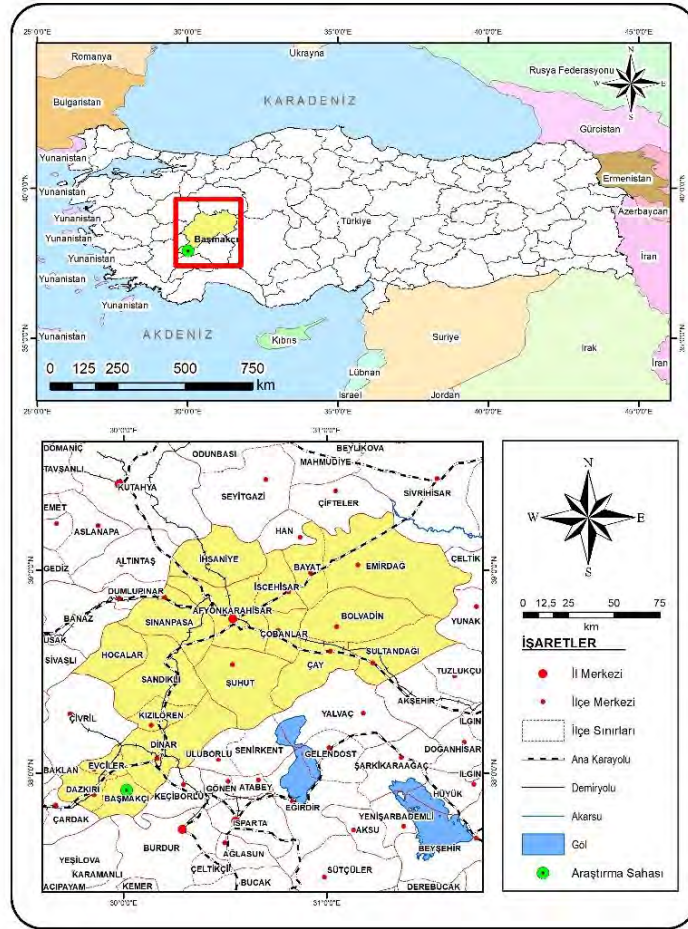
Erzurum, 2023

Hasan KANDEMİR

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMA SAHASININ YERİ, SINIRLARI VE BAŞLICA COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

Başmakçı İlçesi idari bakımdan Afyonkarahisar ili sınırları içinde kalmaktadır. Coğrafi anlamda ise Akdeniz Bölgesi'nin Antalya Bölümü ile Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümünün kesiştiği bir geçiş noktasında bulunmaktadır. İlçeyi çevreleyen yerleşim merkezlerine baktığımızda sırasıyla; Afyonkarahisar'ın ilçeleri kuzeyinde Dinar, kuzeybatısında Evciler, batısında Dazkırı doğusunda Isparta'nın Keçiborlu ilçesi, güneyinde Burdur Merkez ile Yeşilova ilçesi ve güneybatısında Denizli'nin Çardak ilçesi ile sınır komşusudur (Harita 1). Bu sınırlar içerisinde ilçe, aritmetik konumu itibariyle $37^{\circ} 48'$ ila $37^{\circ} 58'$ kuzey enlemleri ile $29^{\circ} 50'$ ila $30^{\circ} 80'$ doğu boylamları arasında kalmaktadır.

Harita 1. Başmakçı İlçesi ve Çevresinin Lokasyon Haritası.

Başmakçı ilçe merkezini ise; kuzeybatıdan Akkeçeli, kuzeyden Küllüce, Hırkaköy, Çevlik, kuzeydoğudan Akkoyunlu, doğudan Sarıköy, Beltarla, Yakaköy, güneyden ise Yassıören köyleri topraklarıyla çevrilidir (Fotoğraf 1). Güneydoğu kesiminde Söğüt Dağları, güneybatı kesiminde ise Acıgöl ile sınırlandırılmış olan Başmakçı, kuzeydoğu-güneybatı istikametindeki düzlük alana kurulmuş bir yerleşmedir. Deniz seviyesinden yüksekliği 836 m'dir. Afyonkarahisar'ın ilinin güneyinde yer almakta olup, il merkezine 130 km uzaklıktadır. Başmakçı'ya hem Afyonkarahisar-Burdur karayolu (23 km) hem de Denizli-Ankara karayolu (14 km) ile ulaşmak mümkündür. Başmakçı, Isparta'ya 82 km, Burdur'a 81 km, Denizli'ye ise 90 km mesafede bulunmaktadır.

Fotoğraf 1. Başmakçı İlçe Merkezinden Bir Görünüm (URL 1).

İlçe merkezi toplam 8 mahalleden oluşmaktadır. Yüzölçümü 83,1 km²'dir. Toplam yüzölçümü 369 km² olan ilçenin sınırları içerisinde ise 14 köy yerleşmesi bulunmaktadır. Bilinen tarihi Hititler'e kadar giden Başmakçı, birçok medeniyet ve topluma ev sahipliği (sırasıyla Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Sarıkeçili Aşireti ve Germiyanogulları Beyliği) yaptıktan sonra Osmanlı toprağı olmuştur. Nitekim Cumhuriyetin ilanından sonra 1945 yılında Bucak teşkilatı, 1952 yılında ise Belediye teşkilatı kurulmuştur. 1959 yılına kadar Dinar'a bağlı iken bu yıldan itibaren Dazkırı'ya bağlanmıştır. Başmakçı 1987 yılında ise ilçe statüsü kazanmıştır.

İlçe arazisi dağlık ve ovalık alanlardan meydana gelmiştir. Bu bağlamda en belirgin morfolojik birimler, ilçenin güneydoğu sınırını oluşturan Söğüt Dağları ve yerleşim birimlerinin kurulu olduğu ovalık alandır. Dağlık kesimlerde orman örtüsü hakimdir. Baskın ağaç türleri karaçam (*Pinus nigra*), kızılçam (*Pinus brutia*), ardıç (*Juniperus jp.*) ve meşedir(*Quercus sp.*). Ovalık alan yerleşim ve tarım amaçlı kullanılmaktadır. Alçak alanlarda alüvyal topraklar hakim iken engebeli ve yüksek alanlarda kolüvyal topraklar ve kahverengi orman toprakları görülmektedir.

Başmakçı, aynı zamanda kooperatifleri ile tanınmaktadır. Yumurtacılık, süt ve gülyağı bunlardan bazılarıdır. Özellikle yumurta tavukçuluğu ileri düzeyde yapılmaktadır. Öyle ki ilçedeki yumurta tavuğu sayısı 3.4 milyona yaklaşmaktadır. Ülke genelinde yumurta fiyatlarının belirlendiği adreslerden biri olarak bilinmektedir. İlçede yaşayan insanların büyük bir bölümü tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Yumurta tavukçuluğunun haricinde süt üretimi ön plandadır. Tarım açısından bakıldığında verimli topraklara sahip olmasına rağmen parçalı bir tarım arazisi söz konusudur. Bu durum da verimi direkt olarak etkilemektedir. Öne çıkan tarım ürünleri; buğday, arpa, silajlık mısır, haşhaş ve turşuluk hıyar olarak sıralanabilir.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI

“Başmakçı İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü” isimli bu çalışma Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır. Çalışma sahası olarak Başmakçı’nın belirlenmesindeki temel sebep sahanın daha önceki çalışmalarda çok az yer alması ve coğrafi özelliklerinin bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirildiği bir çalışmanın olmayışıdır. Bu doğrultuda sahanın fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öncelikle fiziki açıdan değerlendirmek gerekirse ilçe sınırları içerisinde Acıgöl, Söğüt Dağları gibi bir çok farklı coğrafi unsur bulunmaktadır. Beşeri anlamda ise geçmişi uzun yıllara dayanan ve kültürel anlamda zengin bir sahadır. Ekonomik olarak da özellikle yumurta tavukçuluğunda ülke çapında söz sahibidir. Özetle bir çok açıdan zengin, potansiyeli yüksek ve avantajları olan bir sahadır. Bu yüzden araştırılması ve bu potansiyelin tam anlamıyla ortaya çıkartılması gerekmektedir. Bu çalışmanın başlıca hedefi de Başmakçı ilçesinin fiziki, beşeri ve ekonomik anlamdaki mevcut potansiyelini ortaya koyarak bu potansiyel üzerinde çeşitli değerlendirmeler yapıp, başta ekonomik olmak üzere her anlamda gelişmesinin önündeki engelleri ortaya koymak ve çözüm önerileri getirmektir.

İlk olarak da sahada sosyal ve ekonomik anlamda yapılan uygulamaları coğrafi bakış açısıyla ortaya koymak amaçlanmıştır. Coğrafi bakış açısına ters olan uygulamalar için de önlem alınması gerektiğini belirtmek amaçlardan bir diğeri olmuştur.

III. MATERYAL VE YÖNTEM

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmaya ilk olarak araştırma sahasının yeri ve kapsamının belirlenmesi ile başlanmıştır. Sonraki süreçte saha ile ilgili detaylı literatür taraması yapılmıştır. Bu kapsamda araştırma sahası ve yakın çevresiyle ilgili yazılmış olan tez, kitap, makale, rapor, bildirilerden toplanan veriler analiz edilmiştir.

Sahanın harita çizimlerinde Harita Genel Komutanlığı ve Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü farklı ölçekteki haritalarından ve TÜİK verilerinden yararlanılmıştır. Buna ek olarak mahalli olarak hizmet veren Tapu Kadastro, İlçe Tarım ve Belediye gibi kurumların haritalarından da amaca uygun şekilde istifade edilmiştir.

Bunun haricinde planlı şekilde sahaya gidilerek gezi-gözlem ve arazi çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalarda gerek kurumlarla gerekse yöre halkıyla birebir görüşmeler gerçekleştirilmiş ve gerekli veriler yerinde kayıt altına alınmıştır.

Bu çalışma temelde üç ana bölümden ve onların alt başlıklarından oluşmaktadır. Bunlardan ilki ilçenin doğal çevre koşullarını içeren kısımdır. Bu kısımda sahanın jeolojisi, jeomorfolojisi, iklimi, bitki örtüsü, toprak yapısı ve hidrografik özellikleri ele alınmıştır. İkinci bölümde sahanın beşeri coğrafya özelliklerinden nüfus, yerleşme ve meskenler ele alınmış ve detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise sahanın ekonomik coğrafya özellikleri ayrıntılı olarak ortaya konulmuştur.

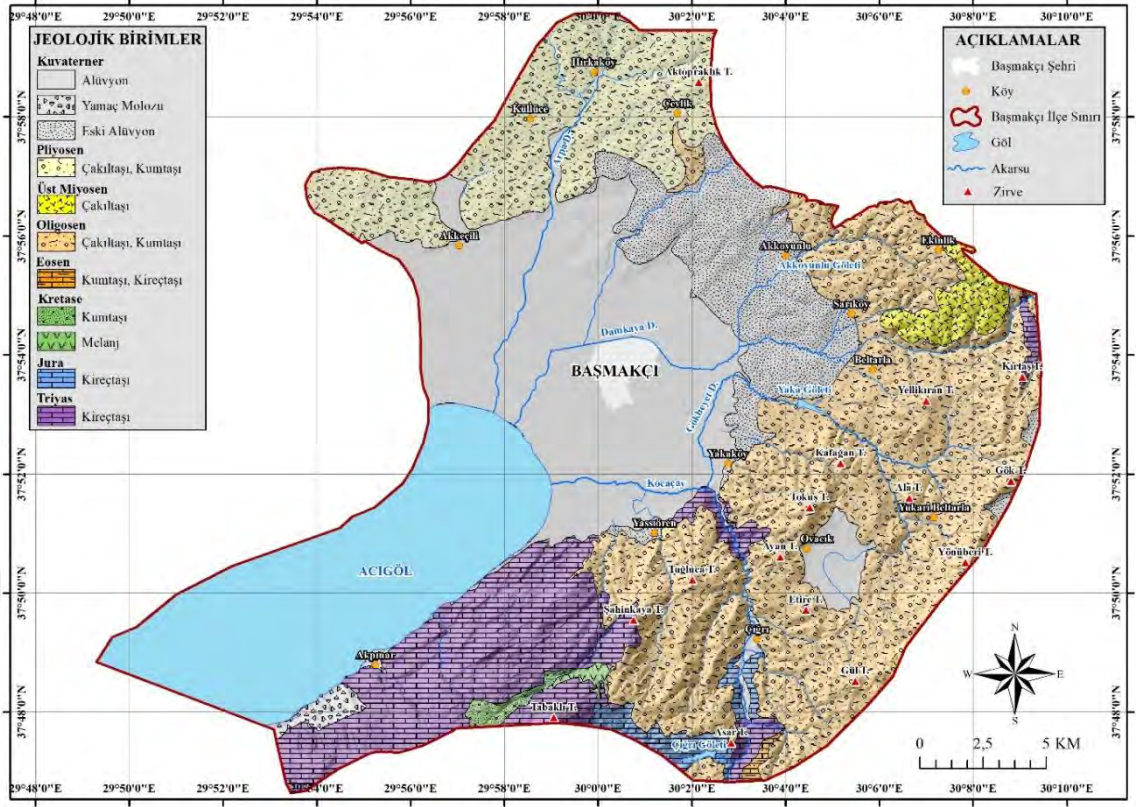
BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

1.1. JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER

Çalışma sahası Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu kesiminde yer alır. Sahanın ve yakın çevresindeki arazinin büyük kısmı Mesozoik ve Neozoik dönemde oluşmuştur. Bununla birlikte Kuaterner'e gelene kadar oluşan farklı yaştaki formasyonlara da rastlamak mümkündür (Harita 1.1). Morfolojik ünitelerin yaşlarına baktığımızda ise ovalık alanlarda Kuaterner yaşlı alüvyal dolgular, dağlarda Mesozoik-Tersiyer yaşlı araziler ve plato alanlarında da Neojen yaşlı araziler bulunmaktadır (Temurçin, 2013: 21).

İçbatı Anadolu Bölümü, batıdan Ege Bölgesi'nin dağlık ve ovalık kesimiyle doğudan ise İç Anadolu çanağı arasında kalan bir eşik pozisyonundadır. Eksen olarak SE-NW doğrultusunda uzanır. Bölgede kesintisiz dağ sıralarından ziyade bir takım dağ dizileri bulunur. Aynı eksen de dağ dizileri aralarına ise çöküntü alanları yerleşmiştir. Dağlar bu çöküntü alanları birbirinden ayırmaktadır. Bu dağların ekseriyeti eski temel arazisi olup yapılarında metamorfik şistler, mermerleşmiş kalkerler, Neojen göl tortulları ve aynı yaştaki volkanik materyaller bulunur. Genel görüntüsü ise nispeten dalgalı bir topografya görüntüsüyle birlikte az da olsa vadilerle yarılmış yayla düzlüklerini görmek mümkündür (Darkot ve Tuncel, 1978: 15-16). Araştırma sahasının da içinde kaldığı İç Batı Anadolu Eşiği, jeomorfolojik olarak Pliye-Pliyosen'deki aktivitelerin etkisini daha yoğun hissetmiş bir alandır (Arınç, 2014: 22).

Neotektonik dönemde Batı Anadolu'da yaşanan tektonik süreçler doğrultusunda horst ve graben sistemleri gelişmiştir. Araştırma sahasının da içinde yer aldığı Acıgöl Grabeni de bu sistemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde Afyonkarahisar ve Denizli ili sınırlarında içinde kalan havzanın kapladığı alana baktığımızda yaklaşık olarak 45 km uzunluğa, 14 km genişliğe sahiptir. Havzanın uzantısı kuzeydoğu-güneybatı doğrultusundadır (Tagliasacchi ve Yağmurlu, 2019: 2).

Acıgöl depresyon alanının sınırlarını KD-GB yönlü faylar belirlemiştir. En alçak yeri Acıgöl'ün bulunduğu alandır. Depresyon alanının güney kesimlerinde Eosen, Oligosen, Miyosen ve Pliyosen dönemlerine ait olan kil, kum ve çakıl gibi materyaller bulunmaktadır. (Acıgöl Havzası Yer Altı Suyu Raporu, 1965). Güneybatı-kuzeydoğu yönleri doğrultusunda uzanan havzanın sınırlarını genç tektonik hareketlerle oluşan normal faylar belirlemiştir (Özdemir ve Bahadır, 2009: 4).

Araştırma alanı, genç alpin sisteme bağlı Toros Serisi içinde yer alan dağlar ve bu dağların arasında yer alan tektonik çöküntü alanlarıyla kaplıdır. Bu nedenle sahada

morfolojik açıdan dağ ve ova alanlarından oluşan iki ana yeryüzü şekli ön plana çıkmaktadır. Sahadaki Alp Orojenezi ile oluşmuş dağları ve faylanma ile şekillenmiş çöküntü alanlarını belirleyici en önemli faktör tektonizma olmuştur (Temurçin, 2013; 21). Bu nedenle sahayı ovalık ve dağlık-tepelik alanlar olarak iki kısma ayırıp işlemek daha isabetli olacaktır.

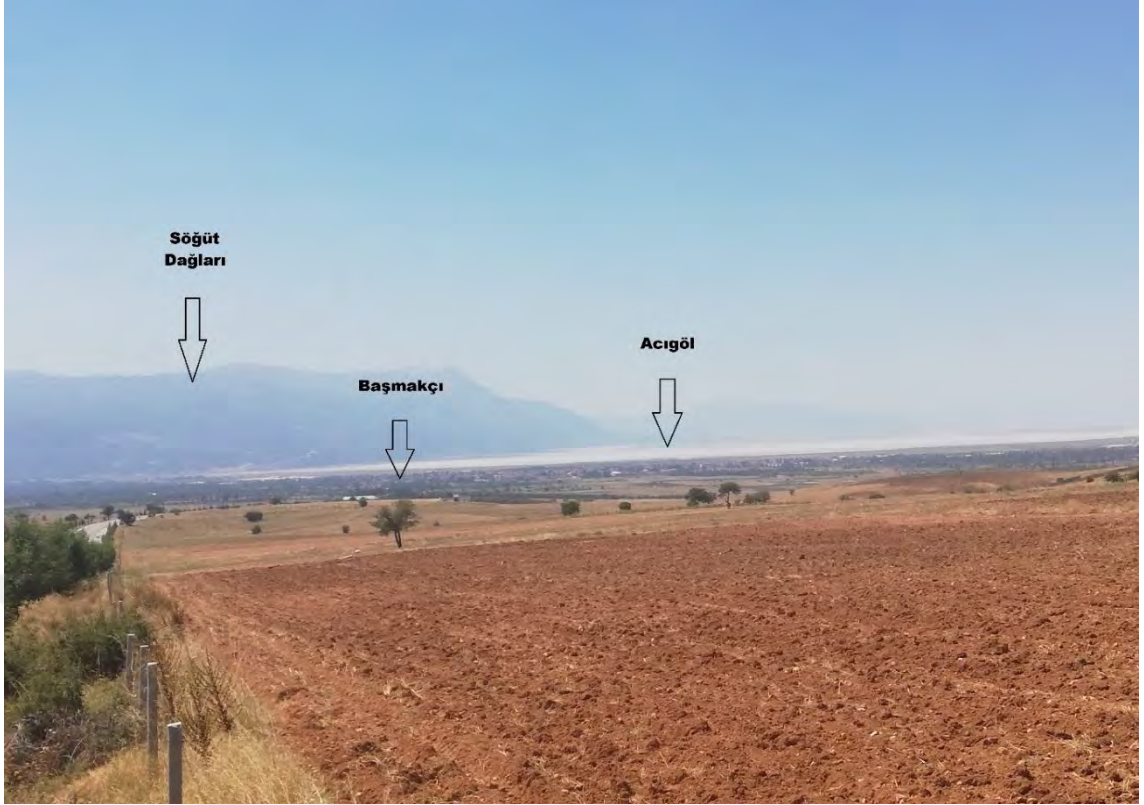
1.1.2. Dağlık ve Tepelik Alanlar

Sahadaki dağlık ve tepelik alanlar Söğüt Dağları ile temsil edilmektedir. Sahanın güneydoğu kesiminde yer alan bu dağlık alanın uzanışı kuzeydoğu-güneybatı doğrultusundadır. Bu dağlık alan iki havzayı birbirinden ayıran bir konumdadır. Bu havzalar ise Burdur ve Acıgöl havzalarıdır.

Göller Bölgesi içinde bulunan sahada birbirinden farklı jeolojik ve jeomorfolojik birimler bulunmaktadır. Bu dağlık alan Burdur ve Acıgöl graben sistemleri arasında yükselen, kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan ve blok faylanmayla oluşmuş bir horst özelliği gösterir (Harita 1.2). Söğüt dağlarının coğrafi anlamda sınırlarını kuzeydoğuda Keçiborlu-Dinar ilçeleri arasındaki flüviotektonik oluk, doğu ve güneydoğuda Burdur Gölü Kapalı Havzası, batısında ise araştırma sahasının taban kısmını oluşturan Acıgöl Grabeni, güneydoğusunda ise Ege graben sistemi oluşturmaktadır. Saha sismik olarak hareketli bir özellik gösterir (Yılmaz, 2004: 47).

1.1.3. Ovalık Alanlar

Sahada, oluşumu genç tektonik hareketlerle şekillenmiş olan Acıgöl grabeni kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda gelişmiş bir tektonik ova görünümündedir (Fotoğraf 1.1). Havzayı kuzeydoğu ve güneybatıdan sınırlandıran faylar normal fay karakteri taşımaktadırlar. Havzanın en alçak noktasına Acıgöl yerleşmiştir. Temel arazisi ise Jura ve Kretase dönemlerine ait kalkerlerden oluşmaktadır (Özdemir ve Bahadır, 2009: 4).

Fotoğraf 1.1. Kuzey Kesiminden, Başmakçı ve Çevresindeki Morfolojik Üniteler.

Acıgöl Havzası'nı kuzeybatı ve güneydoğu kesiminde sınırlandıran dağ kütleleri, Kretase kalkerlerinden oluşmuş olan Maymundağ ve Yandağ' dır. Tersiyer boyunca birikim alanı haline gelen Acıgöl Havzası Neojen sonunda blok halinde yükselmeye uğramıştır. Sonraki süreçlerde havzanın kabaca güneyinde ve kuzeyinde oluşan faylar ile çökmeye uğrayan havza, çökmeye de uygun bir şekilde kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan bir graben özelliğine kavuşmuştur. Bu faylar aktivitesini devam ettirmiş ve kuzey ve güneydeki dağ kütleleri yükselirken havza tabanı ise çökmeye devam etmiştir (Bahadır ve Özdemir, 2009: 5).

Acıgöl Havzası fay hatları tarafından kesilmiştir. Bu fay hatları KD-GB doğrultulu Çardak Fayı ve KD-GB doğrultulu Acıgöl Fayı' dır. Acıgöl Grabeni'nin oluşmasını sağlayan bu faylar basamak fay tipi içinde değerlendirilmektedir ve günümüzde de etkinlikleri devam etmektedir (Tagliasacchi ve Yağmurlu, 2019: 9).

1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ

1.2.1. Giriş

Genel olarak ifade etmek gerekirse iklim, troposfer katmanında cereyan eden hava olaylarını kapsar. Bu hava olaylarının uzun yıllar süren gözlemler sonucu ortalamalarını alır ve buna göre değerlendirmeler yapar. Bu değerlendirmeler iklimi oluşturan sıcaklık, yağış, basınç gibi değerlerin belirlenmesi ve bunlarla ilgili ölçümlerin yapılmasıyla ortaya çıkar ve bu konuda verilere dayalı ayrıntılı bilgiler de ortaya konulur (Atalay, 2010: 278).

Sahanın iklim özelliklerini ve genel klimatik durumunu açıklamak için Başmakçı meteoroloji istasyonu rasat değerleri kullanılmıştır. Fakat bu veriler bir yerin iklimi hakkında çok sağlıklı yorumlar yapacak kadar uzun yılları kapsamamaktadır. Bu yüzden Başmakçı'nın iklimini daha sağlıklı ve kapsamlı açıklayabilmek için seçili meteoroloji istasyonları (Afyonkarahisar, Dinar) verilerinden de yararlanılmıştır.

Afyonkarahisar yöresi ve yakın çevresinin ikliminden bahsetmek gerekirse kış aylarında çok nemli, ilkbaharda ise yarı nemli, yazın kurak, sonbahar döneminde ise yarı kurak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı bölge “*Karasal Geçiş Tipi İklim*” özellikleri gösteren bir nokta olarak belirlemektedir (Koçman, 1993: 79). Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü'nde yer alan Afyonkarahisar yöresi birçok açıdan bir geçiş zonu veya eşik üzerinde yer almaktadır. İlk bakışta topografik anlamda göze çarpan bu eşik kendisini iklimde de göstermektedir. Kuzeyden, güneyden, doğudan ve batıdan farklı hava kütleleri ve iklimlerin etkisi altında olan bölge, bu sebepten dolayı hava şartlarının yıl içinde sürekli olarak değişkenlik gösterdiği bir yer olarak karşımıza çıkar (Yılmaz, 2004: 21).

1.2.2. Sıcaklık

Sıcaklık nem veya basınç gibi iklim elemanlarından birisi olarak karşımıza çıkar. Fakat birçok konuda etkisi olmaktadır. Yağış koşullarından yağışın türüne, don vakalarından karların erimesine kadar yeryüzündeki su döngüsü üzerinde ciddi anlamda bir etkiye sahiptir (Erinç, 1957: 15). Bu kadar geniş alan ve birçok parametreyi etkisi altına alan sıcaklık, hem doğal çevre üzerinde hem de insan faaliyetleri üzerinde belirleyici etkiler yapmaktadır (Zaman, 2004: 27).

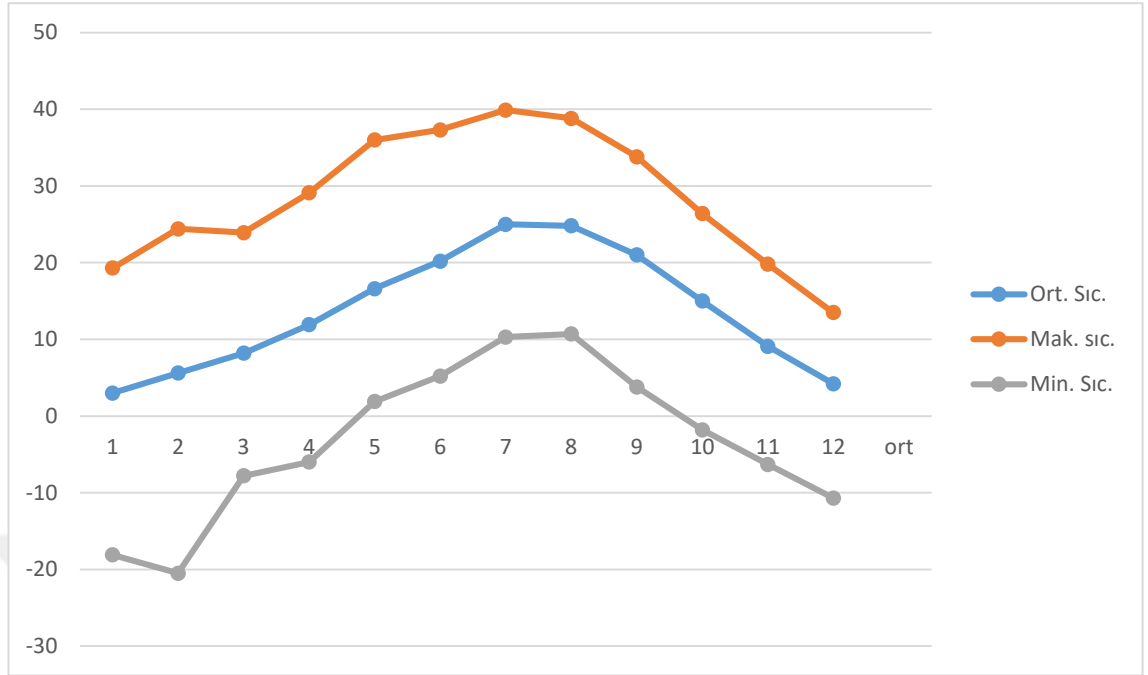
Bir yerin iklimi hakkında araştırma yapabilmek ve söz söyleyebilmek için o yerde uzun yıllar ayrıntılı gözlem yapan bir meteoroloji istasyonu ve bu gözlemlerden elde edilen verileri sistematik bir şekilde kaydeden bir yapının bulunması gerekmektedir (Atalay, 2010: 47; Gönençgil ve diğ. 2018: 226). Ancak araştırma sahasında uzun yılları kapsayan veriler bulunmamaktadır. Bu yüzden bu çalışmanın da daha sağlıklı sonuçlar vermesi adına Başmakçı ilçesiyle benzer iklim özellikleri gösteren ve uzun yıllar gözlem yapmış olan Dinar ve Afyonkarahisar meteoroloji istasyonlarının verilerinden de faydalanılmıştır.

Başmakçı’da aylara göre sıcaklık dağılışına bakıldığında ilk olarak sıcaklık değişiminde farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim aylık ortalama sıcaklık değerlerinin en düşük olduğu ay 3 ⁰C ile ocak’tır. Temmuz ayına kadar düzenli bir artış gösteren sıcaklıklar ağustos ayından itibaren ise düşmeye başlar. Sahadaki ortalama en yüksek sıcaklığın yaşandığı ay 25.0 ⁰ C ile temmuzdur. Yıllık ortalama sıcaklık ise 13.7 ⁰ C’dir (Tablo 1.1; Şekil 1.2).

Tablo 1.1. Başmakçı’nın Sıcaklık Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (2015-2021).

Parametre	Rasat Yıl	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort, Sıcaklık (⁰ C)	7	3,0	5,6	8,2	11,9	16,6	20,2	25,0	24,8	21,0	15,0	9,1	4,2	13,7
Mak, Sıcaklık (⁰ C)	7	19,3	24,4	23,9	29,1	36,0	37,3	39,9	38,8	33,8	26,4	19,8	13,5	39,9
Min, Sıcaklık (⁰ C)	7	-18,1	-20,5	-7,8	-6,0	1,9	5,2	10,3	10,7	3,8	-1,8	-6,3	-10,7	-20,5

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

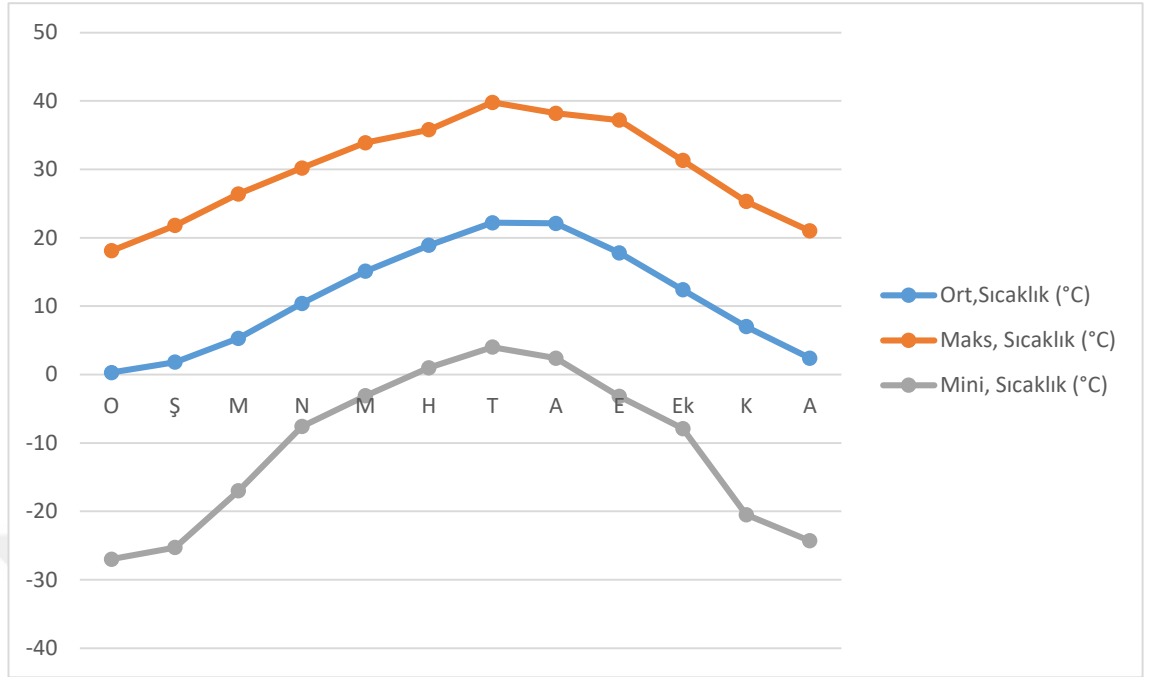
Şekil 1.1. Başmakçı'ya Ait Sıcaklık Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (2015-2021).

Afyonkarahisar ile Başmakçı istasyonlarının sıcaklık değerleri karşılaştırıldığında belirtilen verilere bakarak ortalama sıcaklık ocak ayında; Başmakçı'da 3,0 °C, Afyonkarahisar'da 0,3 °C olarak ölçülmüştür, Temmuz ayında ise Başmakçı' da 25,0 °C iken Afyonkarahisar'da ise 22,0 °C olarak ölçülmüştür (Tablo 1.1; Tablo1.2; Şekil 1.1; 1.2). Ölçüm istasyonlarının deniz seviyesinden yüksekliği ortaya çıkan değer açısından önemli bir parametredir. Nitekim Başmakçı ölçüm istasyonu daha alçakta kalmaktadır, Bununla birlikte bölgede genel anlamda yazları sıcak, kışları ise soğuk karakterli karasal iklim özelliklerinin hakim olduğu görülmektedir.

Tablo 1.2. Afyonkarahisar'a Ait Sıcaklık Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (1929-2021).

Parametre	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort,Sıcaklık (°C)	0,3	1,8	5,3	10,4	15,1	18,9	22,2	22,1	17,8	12,4	7,0	2,4	11,3
Maks, Sıcaklık (°C)	18,1	21,8	26,4	30,2	33,9	35,8	39,8	38,2	37,2	31,3	25,3	21,0	39,8
Mini, Sıcaklık (°C)	-27,0	-25,3	-17,0	-7,6	-3,1	1,0	4,0	2,4	-3,2	-7,9	-20,5	-24,3	-27,0

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 1.2. Afyonkarahisar’a Ait Sıcaklık Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (1929-2021).

Başmakçı ve Afyonkarahisar’ın ortalama ve ekstrem sıcaklık değerlerine bakıldığında birbirine yakın değerler olduğu görülmektedir. Bunun haricinde sıcaklıkların yükseliş ve düşüş periyotlarına bakılınca da benzerlik göze çarpmaktadır. Temmuz ayından itibaren düşüş eğilimine geçen sıcaklıklar şubat ayından itibaren ise tekrar yükseliş dönemine girmektedir. Ortalama sıcaklığın en düşük olduğu aylar; Başmakçı’da ocak ($2,4^{\circ}\text{C}$), Afyonkarahisar için ise ocak ($0,3^{\circ}\text{C}$) olarak görülmektedir. Ortalama sıcaklığın en yüksek olduğu aylar ise yine her iki istasyonda da (Başmakçı / 25°C , Afyonkarahisar / $22,2^{\circ}\text{C}$) temmuz olarak kayıtlara geçmiştir (Tablo 1.1; Tablo 1.2). Aynı istasyonlarda aylık ortalama sıcaklığın en yüksek olduğu ay temmuz ayı iken en düşük olduğu ay ise ocaktır. Görüldüğü üzere iki istasyon arasında ortalama $2-3^{\circ}\text{C}$ ’lik bir fark görülmektedir. Bu durumun başlıca sebebi yükselti farklarıdır. Afyonkarahisar’daki ölçüm istasyonu 1034 m yükseklikte yer alırken, Başmakçı’daki ölçüm istasyonu ise 865 m yükseklikte yer alır.

Sıcaklığın 0°C ’nin altına indiği günler don olaylı gün olarak ifade edilmektedir. Don olayının etkisi ise sıcaklığın bu değerin altına düşmesi kadar bu değerin altında ne kadar kaldığı ile de ilgilidir. Başmakçı’da 7 ay boyunca don olayının yaşandığı

görülmektedir. Bu durum bölgenin geçiş iklim özellikleri ve yükseltisi ile açıklanabilir. En çok don olayının yaşandığı ay 18,3 ile ocak'tır. mart da dahil olmak üzere ekime kadar olan 5 aylık periyotta ise don olayı görülmez. Yıllık bazda don olayı görülen gün sayısı ise 72,1'dir (Tablo1.3).

Sıcaklık değerleri yorumlanırken -10 °C ve altında ölçüm yapılan günler ise şiddetli don olaylı gün olarak ifade edilmektedir. Gün içinde bir kere bu değerlerin altına inilmesi o günü bu şekilde tanımlamaktadır, fakat don hadisesinin etkisi, o gün bu sıcaklık değerlerinin ne derecede aşıldığı ve bu durumun ne kadar sürmüş olduğu ile ilgili bir durumdur. Yani herhangi bir yerde günün sadece bir saatinde -18 °C'nin görülüp daha sonra artı derecelere kadar yükseldiği bir durumla başka bir yerde gün boyu -10 °C civarında seyreden bir sıcaklığın etkisi çok farklı şekilde hissedilmektedir (Erinç, 1996: 451- 453).

Tablo 1.3. Başmakçı'da Ortalama Donlu Günlerin Aylara Göre Dağılışı (2015-2021).

Parametre	Rasat Yılı	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Donlu Gün Sayısı	7	18,3	14,3	7,9	3,9						0,4	10,0	17,3	72,1

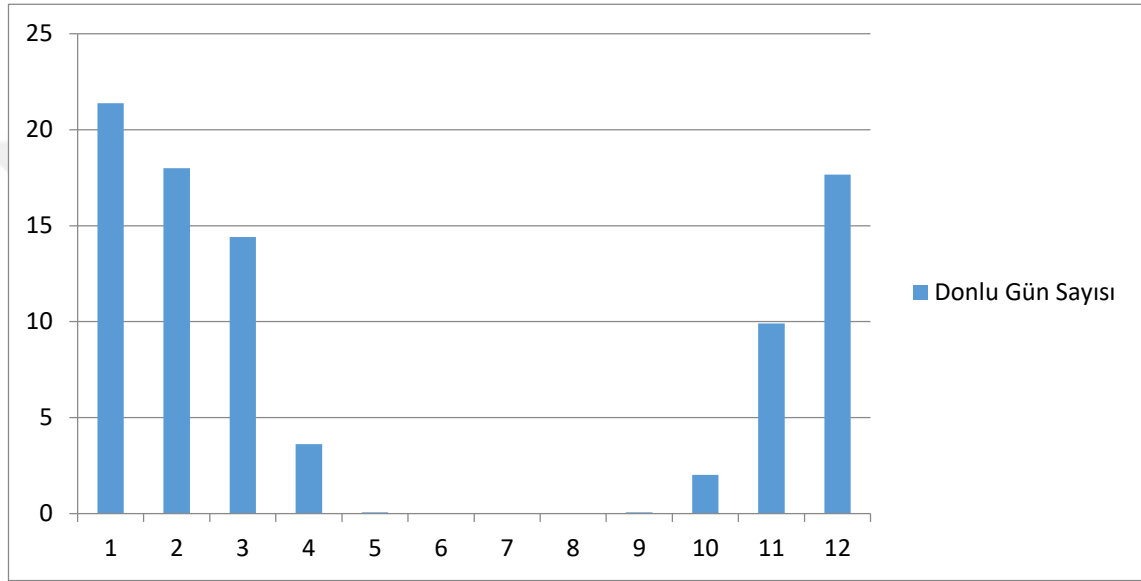
Kaynak:Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Süre olarak daha uzun rasatları kapsayan Afyonkarahisar'ın verileri ile karşılaştırma yapıldığında daha sağlıklı yorum yapılabilir. Afyonkarahisar'da eylülde başlayan don olaylı günler mayısa kadar devam etmektedir. Başmakçı'dan farklı olarak toplamda 9 ay boyunca don olaylı gün görülürken sadece yaz aylarına denk gelen haziran, temmuz ve ağustos aylarında don olayı yaşanmaz. En fazla don olayının yaşandığı ay, Başmakçı ile benzer olarak 21,4 gün ile ocaktır. Yıllık ortalama don olaylı gün sayısı ise 87,2 olarak görülür (Tablo 1.4; Şekil 1.3). Bölgede don olaylarından en fazla etkilenme özellikle ilkbahar aylarında olmaktadır. Tarımsal faaliyetlerin yoğunlaşmaya başladığı ve bitkilerin çiçek açtığı bu aylarda yaşanan don olayları ciddi anlamda maddi kayıplara yol açabilmektedir.

Tablo 1.4. Afyonkarahisar Meteoroloji İstasyonuna Göre Don Olaylı Günlerin Aylara Göre Dağılışı (1929-2021).

Parametre	Rasat Yılı	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Donlu Gün Sayısı	93	21,4	18,0	14,4	3,6	0,1				0,1	2,0	9,9	17,7	87,2

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 1.3. Afyonkarahisar’da Don Olaylı Gün Sayısının Aylara Göre Dağılımı (1929-2021).

Başmakçı ve Afyonkarahisar’daki don olaylı gün sayısı dikkate alındığında bariz bir şekilde Karasal İklim’in etkisi görülmektedir. Nitekim Başmakçı’da 7 ay, Afyonkarahisar’da ise 9 ay yaşanan don olayı bu durumun göstergesi olarak kabul edilebilir.

İklim koşullarının ve anlık hava değişimlerinin beşeri ve fiziki hayatı etkilediğini daha önce ifade etmiştik. Don olayının yaşanması da bu durumlardan bir tanesidir. Sıcaklığın 0 °C’nin altına düşmesi, belirli bir sıcaklık değerinin üzerinde yapılması mümkün olan beşeri ve ekonomik faaliyetlerle birlikte bitkilerin gelişimini de doğrudan etkilemektedir. Nitekim ulaşımdan tarımsal hayata bunun bir çok etkisini sıralamak mümkündür. Örneğin don ve buzlanma sebebiyle trafikte birçok can ve mal kaybına yol açan kaza yaşanabilmektedir. Tarımsal açıdan bitkilerin çiçek açma dönemlerine denk

gelen bahar aylarında yaşanan don olayları da tarımsal anlamda da ciddi kayıplara yol açabilmektedir (Şahin, 1991: 113–116).

Yukarıda da belirtildiği gibi don olayları bitkilerin gelişim dönemlerine göre de ciddi hasar verici etkilere sebep olabilmektedir. Özellikle bitkilerin gelişim dönemlerinin başlangıcı olan ilkbahar ayları bu açıdan kritik dönemlerdir. Bu dönemde yaşanabilecek don vakaları bitki gelişimi açısından ciddi anlamda hasara sebep olabilir. Çünkü bu dönem bir yandan ekim faaliyetinin başlaması bir yandan da meyve ağaçlarının çiçeklenme devresine denk gelmektedir (Zaman, 1996: 30).

1.2.3. Atmosfer Basıncı ve Rüzgarlar

Atmosferin yeryüzünde oluşturduğu basınç kuvveti ve bu kuvvetteki değişimler insanlar tarafından direkt olarak hissedilmez. Fakat bazı hava olaylarının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu hava olaylarından özellikle rüzgar, basınç farkına bağlı olarak oluştuğu için bu değişimlerden direkt olarak etkilenmektedir. Bu etkilenme, oluşan basınç farkına ve basınç merkezlerinin konumuna bağlı olarak rüzgarın hem şiddetine hem de esme yönüne etki etmektedir (Türkeş, 2010: 139).

Başmakçı istasyonunda basınç değerlerinin ölçümleri yapılmadığı için çalışmanın sağlıklı yürüyebilmesi adına Afyonkarahisar ve Dinar istasyonlarının verileri kullanılarak çıkarımlarda bulunulmuştur.

Çeşitli coğrafi faktörlere bağlı olarak basınç değerleri de farklılık göstermektedir. Bu faktörlerin başlıcaları enlem, yükselti ve sıcaklık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda Afyonkarahisar ve Dinar'ın basınç değerlerine bakıldığında yıllık ortalama basınç Afyonkarahisar'da 898,8 mb iken bu değer Dinar'da 915,7 mb'dır. Ortalama basıncın en yüksek olduğu aylar ise Afyonkarahisar'da 901,5 mb ile ekim ve kasım ayları iken Dinar'da 918,6 mb ile kasım ayıdır. Minimum basınç değerleri ise Afyonkarahisar'da ortalama 869,5 mb iken Dinar'da 890,0 mb olarak ölçülmüştür. Son olarak maksimum basınç değerleri incelendiğinde Afyonkarahisar'da ortalama 927,6 mb, Dinar'da ise 940,3 olarak ölçülmüştür (Tablo 1.5; Tablo 1.6; Şekil 1.4, 1.5).

Tablo 1.5. Afyonkarahisar’ın Aylara Göre Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerleri (1929-2021).

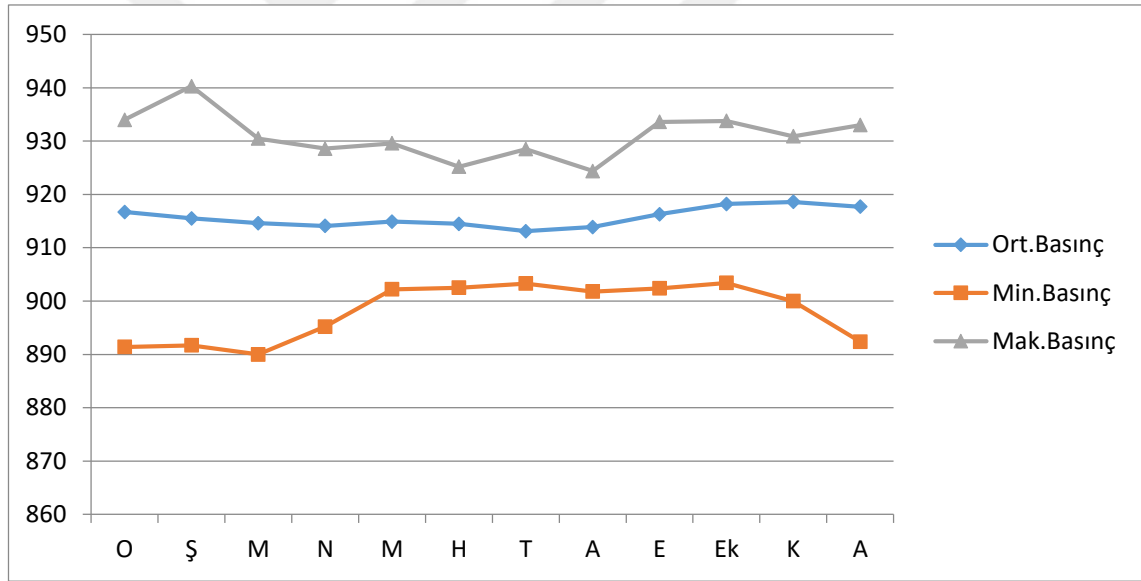
Parametre	Rasat Yılı	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort. Basınç (mb)	80	900,0	900,2	897,2	896,5	897,5	897,5	896,5	897,2	899,4	901,5	901,5	900,6	898,8
Min. Basınç (mb)	80	872,7	876,7	869,5	876,9	884,5	885,2	885,2	886,8	884,4	884,9	880,6	874,4	869,5
Mak. Basınç (mb)	80	922,9	927,6	926,5	919,7	920,1	907,4	919,5	905,3	921,6	921,9	921,9	923,2	927,6

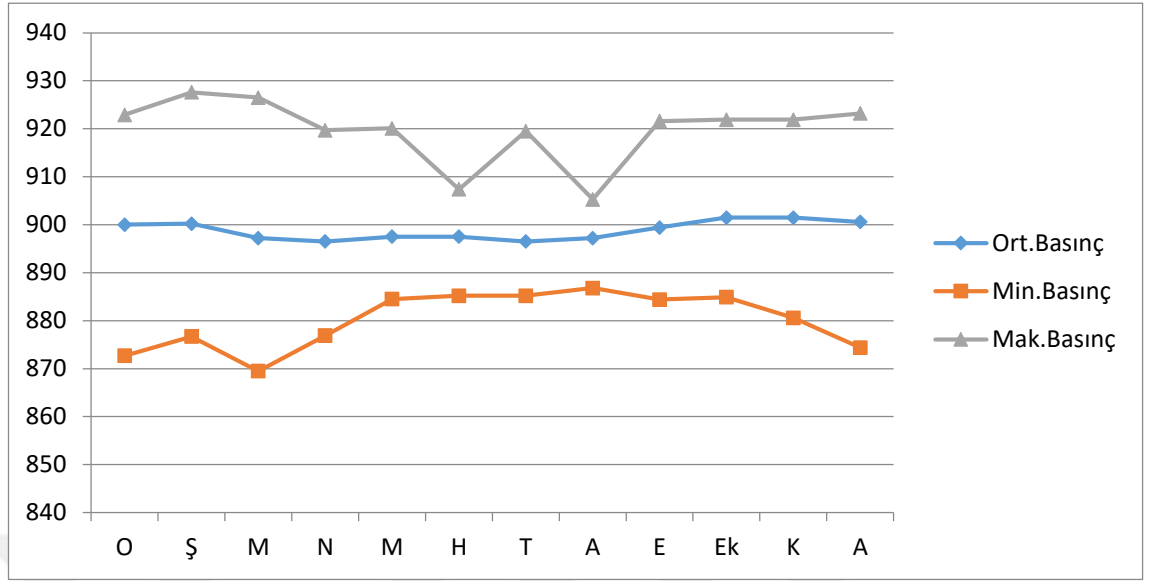
Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 1.6. Dinar’ın Aylara Göre Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerleri (2015-2021).

Parametre	Rasat Yılı	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort. Basınç	52	916,7	915,5	914,6	914,1	914,9	914,5	913,1	913,9	916,3	918,2	918,6	917,7	915,7
Min. Basınç	52	891,4	891,7	890,0	895,2	902,2	902,5	903,3	901,8	902,4	903,4	900,0	892,4	890,0
Mak. Basınç	52	934,0	940,3	930,5	928,6	929,6	925,2	928,5	924,4	933,6	933,8	930,9	933,0	940,3

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 1.4. Dinar’ın Aylara Göre Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerleri (1959-2021).

Şekil 1.5. Afyonkarahisar’ın Aylara Göre Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerleri (1929-2021).

Minimum, maksimum ve ortalama basınç değerlerine bakıldığında Afyonkarahisar ve Dinar istasyonlarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Dinar istasyonundaki bu basınç parametrelerinin hepsi daha yüksek çıkmaktadır. Bu durumun başlıca sebebi ise Dinar istasyonunun Afyonkarahisar istasyonuna göre daha alçakta yer alması olarak gösterilebilir.

Araştırma sahasının kuzeydoğusunda yer alan Dinar’da ölçülen basınç değerleri bölgede bulunan farklı istasyonlarda olduğu gibi benzer bir şekilde ekim ayından sonra yükselme eğilimi içerisinde. Fakat diğer istasyonlardan farklı olarak basınç değerleri nispeten daha yüksek seyretmekte ve bununla birlikte maksimum seviyeye ulaştığı dönem itibarıyla da diğer istasyonlardan farklılık arz etmektedir. Burada özellikle Dinar ilçesi basınç değerleri açısından hep daha yüksek değerlerde görülmektedir. Bu durumun temelde iki sebebi bulunmaktadır. Sahanın diğer istasyonlara göre daha güneyde olması ve yükseltisinin de daha düşük olmasıdır. Bütün bunlar neticesinde Dinar’ın aylık ortalama basınç değeri 915,5 mb seviyesindedir (Tablo 1.5). En yüksek basınç değeri 919,6 mb ile ocak ayında, en düşük basınç değeri ise 913,5 mb ile temmuz ayına aittir (Yılmaz, 1999: 15).

Afyonkarahisar ve Dinar’da basınç değerlerinde ilkbahar ve yaz aylarında belirgin bir düşüş, sonbahar ve kış aylarında ise belirgin bir artış görülmektedir. Bu durumun

nedeni ise ilkbahar ve yaz aylarında sıcaklıkların artmasıyla basıncın düşmesi, sonbahar ve kış aylarında ise sıcaklığın azalması ile basıncın yükselmesi şeklinde açıklanabilir.

Araştırma sahasının da içinde bulunduğu İç Batı Anadolu Bölümü genel iklim karakteri olarak karasal iklim özelliklerini göstermektedir. Karaların denizlere oranla daha hızlı soğuyup daha hızlı ısınmasından dolayı kışın karalar denizlere göre daha soğuktur. Bu nedenler basınç değerleri de karalar üzerinde daha yüksek olmaktadır. Bu nedenle araştırma sahasında kış döneminde basınç değerleri hep yüksek seviyelerde ölçülmektedir (Çölaşan, 1960: 218).

Tablo 1.7. Başmakçı'nın Aylara Göre Rüzgâr Esme Sayıları (2015-2021).

Rüzgar Yönü	Rasat Yılı	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
N	7	191	168	187	245	185	223	401	349	184	165	108	184	2590
NE	7	243	207	254	183	171	200	404	328	197	214	236	253	2890
E	7	651	627	668	772	876	751	663	682	883	1119	992	763	9447
SE	7	578	553	430	344	283	217	177	191	208	299	382	500	4162
S	7	347	248	183	214	198	130	98	114	148	167	229	228	2304
SW	7	362	350	478	445	595	489	413	493	555	482	421	405	5488
W	7	142	125	232	225	267	235	240	227	274	213	201	146	2527
NW	7	132	98	175	260	240	267	348	272	267	178	99	130	2466

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Rasat sonuçları incelendiğinde sahada rüzgarların farklı frekans ve esme sayılarına sahip olduğu görülmektedir. Mevsimlere göre farklı basınç merkezlerinin etkisine girmesi ve yeryüzü şekillerine bağlı olarak bu değerler ortaya çıkmaktadır. Hakim rüzgar yönüne baktığımızda, 9447 esme sayısı ile doğu yönünün hakim rüzgar yönü olduğu görülmektedir. İkinci derecede hakim yön yıllık 5488 esme sayısı ile güneybatı dır (SW) (Tablo 1.7). Bu durumun sebebi sahanın topoğrafik özellikleridir.

Rüzgarların esme yönleri, sayıları ve şiddetleri üzerinde etkili olan unsurlar, yeryüzüne yakın kesimlerdeki atmosferik sirkülasyon şartları ve basınç değerlerinin gösterdiği değişimler olarak değerlendirilmektedir. Rüzgar frekansları ve yönleri üzerinde basınç değerlerinin yıl içerisinde gösterdiği farklılıkla birlikte yeryüzü koşullarının ve diğer coğrafi faktörlerin de etkisi bulunmaktadır (Koçman, 1984: 78).

Tablo 1.8. Başmakçı'nın Aylık Ortalama Rüzgâr Hızları (m/sn) (2015-2021).

İstasyon	Rasat Yılı	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Başmakçı	7	2,7	2,9	2,9	2,6	2,4	2,4	2,8	2,6	2,3	2,1	2,2	2,3	2,5

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Başmakçı'da aylık ortalama rüzgar hızlarına bakıldığında birbirine yakın değerler olduğu görülmektedir. Yıllık 2,5 m/sn olan rüzgar hızının en yüksek olduğu aylar 2,9 m/sn ile şubat ve mart, en düşük olduğu ay ise 2,1 m/sn ile ekimdir (Tablo 1.8).

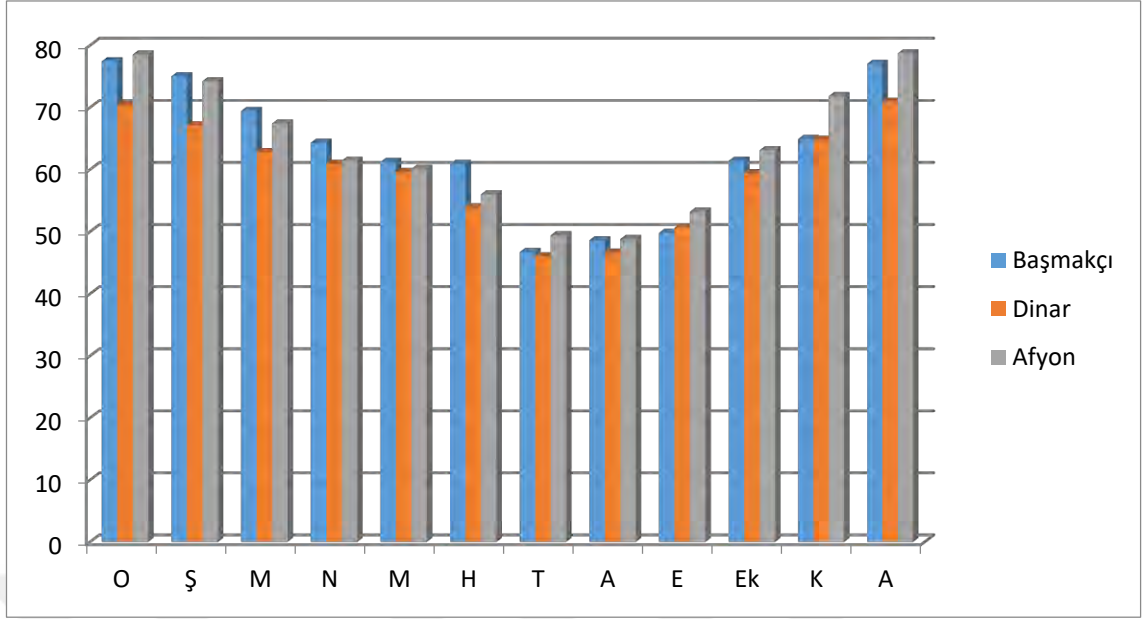
1.2.4. Nem ve Bulutluluk

Havada bulunan ve gözle görülemeyen su buharını tanımlamak için kullanılan terim nem olarak tanımlanır (Türkeş, 2016: 241). Başmakçı'da yıllık ortalama nispi nem oranı % 63,1 iken Dinar'da %59,4, Afyonkarahisar'da ise 63,6'dır (Tablo 1.9; Şekil 1.6). Aylara göre dağılıma bakıldığında nispi nem oranları üç merkezde de yazları düşerken kışları yükselme eğilimi göstermiştir. Bu durumun temel sebebi yaz aylarında sıcaklıkların artmasıdır.

Tablo 1.9. Başmakçı, Dinar ve Afyonkarahisar İstasyonlarının Aylara Göre Ortalama Nispi Nem Değerleri (%) (2015-2021).

Parametre	Rasat Süresi	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Başmakçı	7	77,4	75,0	69,4	64,3	61,2	60,9	46,7	48,6	49,8	61,4	64,9	77,0	63,1
Dinar	57	70,4	67,1	62,8	60,9	59,6	53,9	46,0	46,6	50,6	59,4	64,8	70,9	59,4
Afyonkarahisar	92	78,5	74,2	67,4	61,4	60,1	56,0	49,4	48,8	53,2	63,1	71,8	78,7	63,6

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 1.6. Başmakçı, Dinar ve Afyonkarahisar İstasyonlarının Aylara Göre Nispi Nem Dağılımı (%).

Nispi nemin aylara dağılımı incelendiğinde yukarıda da bahsedildiği gibi yaz aylarında en düşük seviyelerini gören nispi nem sonbaharda yükselmeye başlar, kış aylarında ise en yüksek seviyesine ulaşır (Tablo 1.9; Şekil 1.6).

Aynı basınç ve sıcaklık koşulları altında bir hava kütleinin mevcut su buharı yani mutlak nemin, yine aynı hava kütleinin taşıyabileceği en fazla su buharı miktarı yani maksimum neme oranına nispi nem denilmektedir (Ceylan vd., 2005: 62). Bu değer hava kütleinin içinde bulunan mevcut su buharına ve hava sıcaklığına göre farklılık gösterebilmektedir (Erinç, 1984: 105). Bu doğrultuda Başmakçı'nın nispi nem ortalaması gözden geçirildiğinde yıl içinde en yüksek değer % 75,0 ile şubat ayında, en düşük değer % 46,7 ile temmuz ayında görülür. Yıllık nispi nem ortalaması ise % 63,1'dir (Tablo 1.9; Şekil 1.6).

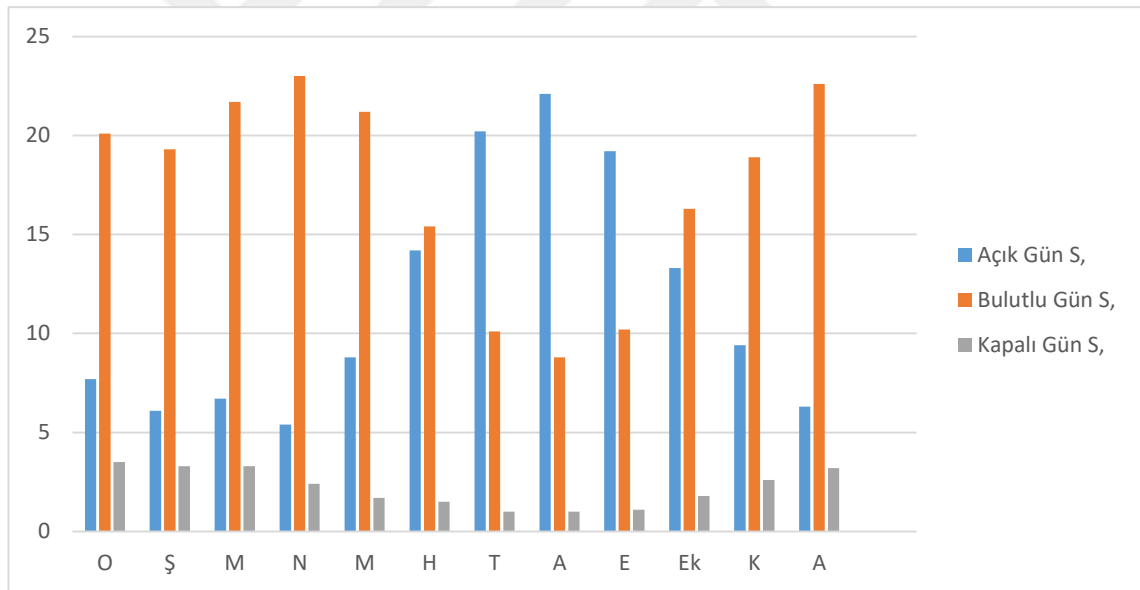
Bir yerde çeşitli tekniklerle ölçülen ve kaydedilen sıcaklık değerleri ve güneşlenme süresi, orada havanın bulutluluk oranına bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir (Zaman, 1996: 39). Bu bağlamda Başmakçı Meteoroloji İstasyonu'nda kapalı gün, açık gün ve bulutlu gün ölçümleri yapılmadığından bu konuda araştırma sahasına yakın olan Dinar istasyonunun verileri kullanılmıştır. Bu veriler gözden geçirildiğinde yıllık ortalama kapalı gün sayısı 26.4, açık gün sayısı 139.6, bulutlu gün sayısı ise 199.6 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bulutluluğun en fazla olduğu mevsim ilkbahardır, 21,4 gün sayısı

ile mayıs ayı ilk sıradadır (Tablo 1.10; Şekil 1.7). Açık gün sayısı en fazla yaz mevsiminde, en az ise kış ve bahar mevsimlerinde görülmektedir. Bulutlu gün sayısı ise tam tersi en fazla bahar ve kış mevsimlerinde en az ise yaz mevsiminde görülür. Kapalı gün sayılarına baktığımızda ise en yüksek değerler kışın en düşük değerler ise yazın karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 1.10. Dinar’da Ortalama Bulutlu, Açık ve Kapalı Gün Sayılarının Aylara Göre Dağılımı (1959-2021).

Parametre	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Açık Gün Sayısı	7,7	6,1	6,7	5,4	8,8	14,2	20,2	22,1	19,2	13,3	9,4	6,5	139,6
Bulutlu Gün Sayısı	20,1	19,3	21,7	21,0	20,2	14,4	9,1	7,8	10,2	14,3	18,9	22,6	199,6
Kapalı Gün Sayısı	3,5	3,3	3,3	2,4	1,7	1,5	1,0	1,0	1,1	1,8	2,6	3,2	26,4

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 1.7. Dinar’da Ortalama Bulutlu, Açık ve Kapalı Gün Sayılarının Aylara Göre Dağılımı.

Atmosferde su ve buz çekirdeklerin görünür şekilde ortaya çıkması bulutları meydana getirmektedir. Klimatolojik ölçümlerde atmosfer için 0 ile 10 arasında bir skala belirlenmiştir. Bu belirlenen skala bulutluluk ile ilgilidir. Değerin 0 olması gökyüzünde hiç bulut olmadığı, değer 10 olması ise gökyüzünün tamamının bulutlarla kaplanmış olduğunu anlatır. Bu durum gündüz için geçerlidir. Gece ise yıldızların bulutlardan ne

kadar görülebildiği durumu bulutluluk oranını belirlemektedir (Yalçın vd., 2005: 104-114).

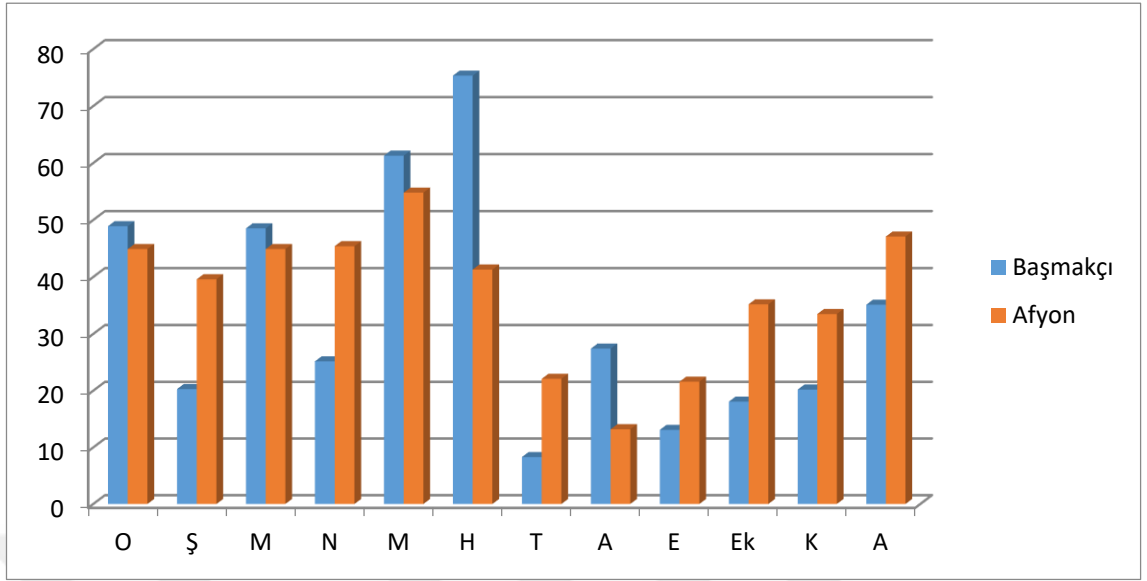
1.2.5. Yağış

Başmakçı ve Afyonkarahisar'ın meteoroloji verilerine bakıldığında toplam yıllık yağış miktarı Başmakçı'da 401,7 mm, Afyonkarahisar'da ise; 443,6 mm'dir. Başmakçı'da yağışın yıl içindeki dağılışına bakıldığında kış ve bahar aylarında yükseldiği ama en fazla yağışın ise haziran ayında düştüğü göze çarpmaktadır. Bu durum meteoroloji verilerinin henüz 7 yıllık bir süreyi kapsamaması ve son yıllarda etkisini artıran küresel iklim değişikliği ve bölgenin topoğrafik ve cephesel farklı etkilere maruz kalması ile açıklanabilir. Bu yüzden Afyonkarahisar istasyonunun verilerini de dikkate almak gerekir. Afyonkarahisar'da yıllık yağış miktarı 443,6 mm olarak görülmektedir (Tablo 1.11). Yağışın yıl içindeki dağılımına baktığımızda ise yaz döneminde azalan, kış ve bahar döneminde ise artan bir grafik söz konusudur. En az yağışın ağustos ayında, en fazla yağışın ise mayıs ayında düştüğü görülür (Tablo 1.11; Şekil 1.8).

Tablo 1.11. Başmakçı ve Afyonkarahisar'ın Aylık ve Yıllık Yağış Değerleri (mm).

Parametre	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Başmakçı (2015-2021)	48,9	20,3	48,5	25,2	61,3	75,3	8,3	27,4	13,1	18,1	20,2	35,1	401,7
Afyonkarahisar (1929-2021)	44,9	39,6	44,9	45,4	54,8	41,3	22,1	13,2	21,6	35,2	33,5	47,1	443,6

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

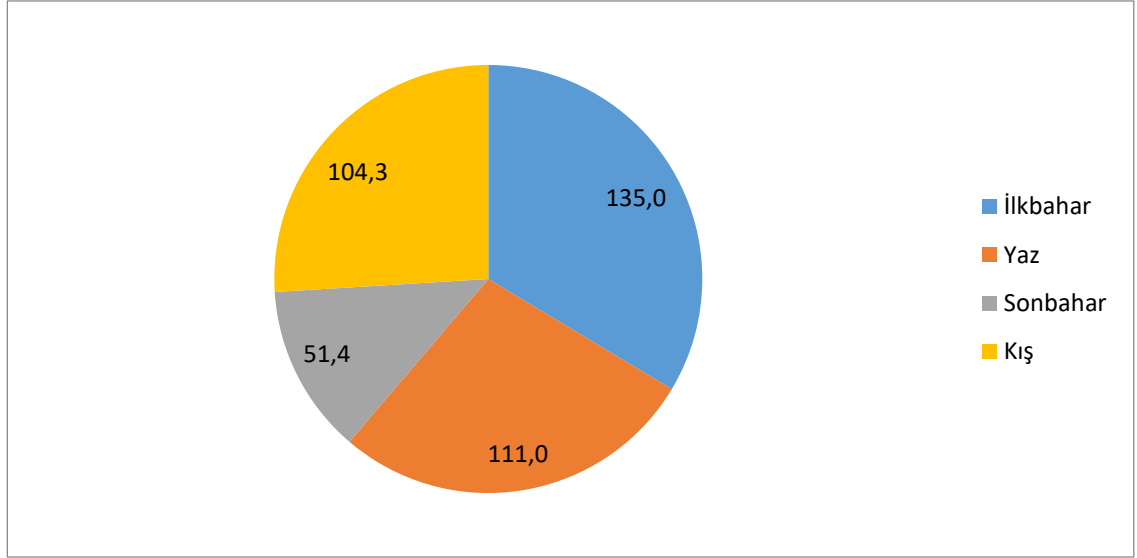
Şekil 1.8. Başmakçı ve Afyonkarahisar'ın Aylık Yağış Değerleri (mm).

“Afyonkarahisar ve çevresinin Akdeniz İklim Bölgesi ile İç Anadolu Karasal Geçiş Tipi İklimi arasında yer alması nedeniyle farklı bir yağış rejiminin etkileri altında bulunmaktadır” (Yılmaz, 1999: 49). Çünkü İç Anadolu Bölgesi iklim açısından kendine has bir özelliğe sahiptir. kuzeyi ve güneyi yüksek dağlarla sınırlanmıştır. Bu yüzden dağlardan dolayı denizel etki iç kısımlara sokulamamaktadır. Buna karşılık güneyinden ve batısından sokulan Akdeniz yağış rejimi, kuzeyden Karadeniz yağış rejimi ve doğudan gelen karasal etkiyle birlikte buraya has bir geçiş tipi iklim karakteri ortaya çıkmaktadır (Koçman, 1993: 58).

Tablo 1.12. Başmakçı ve Afyonkarahisar'ın Mevsimlere Göre Yağış Dağılışı (mm).

Parametre	İlkbahar	%'si	Yaz	%'si	Sonbahar	%'si	Kış	%'si
Başmakçı (2015-2021)	135,0	33.6	111,0	27.7	51,4	12.7	104,3	26.0

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

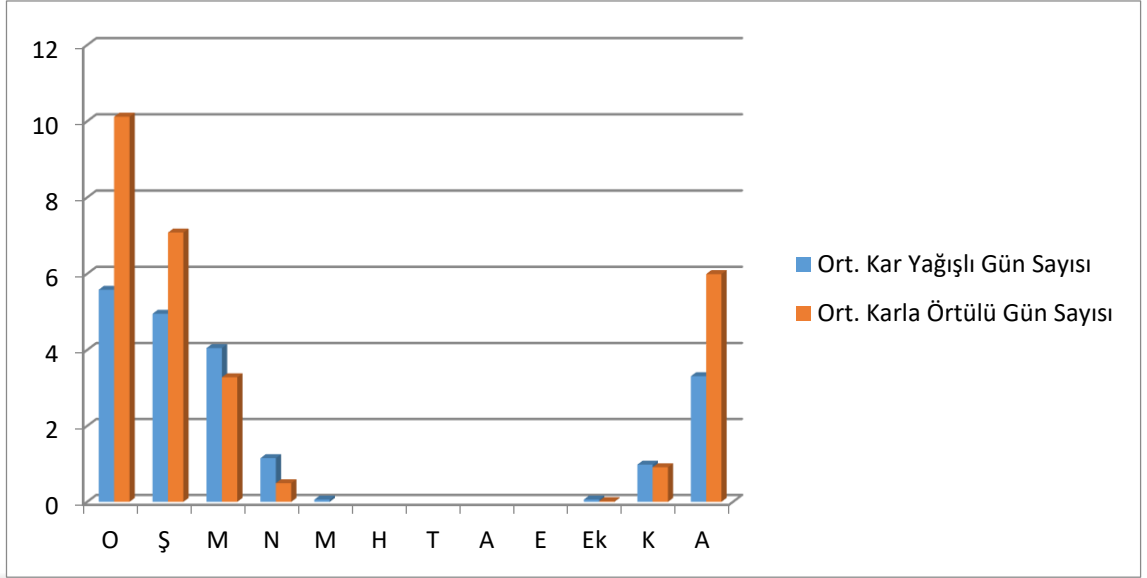
Şekil 1.9. Başmakçı'da Mevsimlere Göre Yağış Dağılışı (mm).

Yörenin denizlerin etkisinden uzak olması ve yükseltisinin nispeten fazla olması gibi nedenlere bağlı olarak sıcaklık ortalamaları düşüktür. Bu durum kendini kış aylarında daha çok hissettirmektedir. Bundan dolayı kışın düşün yağışlar kar yağışı şeklinde olabilmektedir (Yılmaz, 1999: 66). Başmakçı'ya düşen yağış miktarlarının mevsimlere dağılışında en fazla yağış ilkbaharda, en az yağış ise sonbaharda düşmektedir (Tablo 1.12; Şekil 1.9).

Tablo 1.13. Afyonkarahisar'da Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılımı (1929-2021).

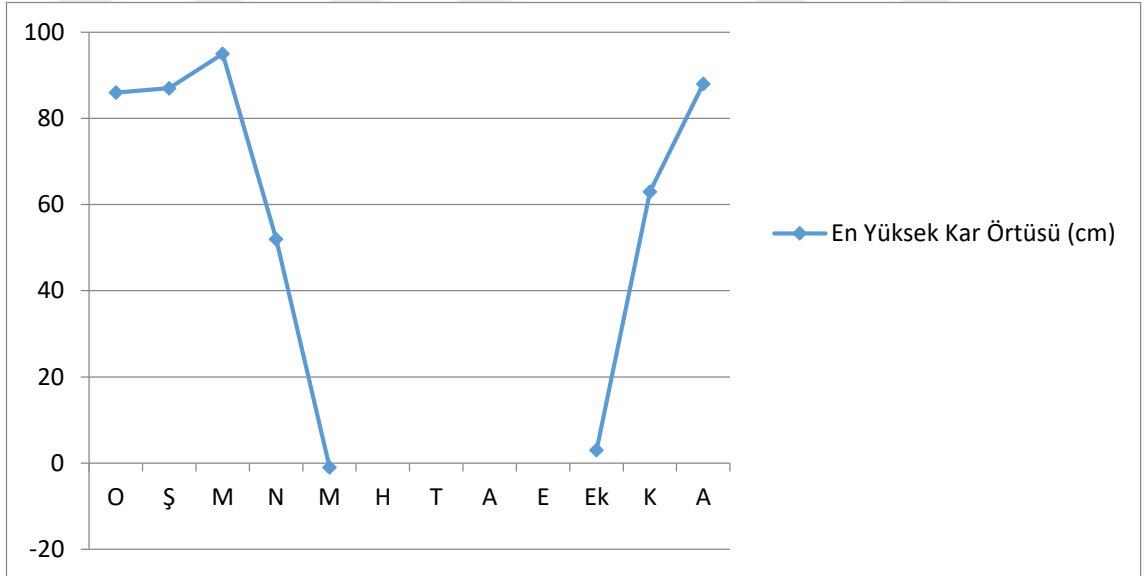
Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort, Kar Yağışlı Gün Sayısı	5,6	5,0	4,1	1,2	0,1					0,1	1,0	3,3	20,4
Karla Örtülü Gün Sayısı	10,1	7,1	3,3	0,5						0,2	1,0	6,0	28,2
En Yüksek Kar Örtüsü (cm)	86	87	95	52	1,0					3	63	88	95

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 1.10. Afyonkarahisar’da Ortalama Kar Yağışlı ve Karla Örtülü Gün Sayısının Aylara Göre Dağılımı (1929-2021).

Afyonkarahisar’da ekim ayında başlayan kar yağışlarının mayısa kadar devam ettiği görülmektedir (Tablo 1.13; Şekil 1.10). Bu yağışların saha içinde yükselti basamaklarına göre değişiklik gösterdiğini de unutmamak gerekir.

Şekil 1.11. Afyonkarahisar’da En Yüksek Kar Örtüsünün (cm) Yıl İçindeki Dağılımı

Afyonkarahisar’da ortalama kar yağışlı gün sayısının en fazla olduğu ay 5,6 gün ile ocak, en az olduğu aylar ise 0,1 gün ile mayıs ve ekim ayları olduğu görülmektedir. Yıllık ortalama kar yağışlı gün sayısı ise 20,4 gün olarak kayıtlara geçmiştir. Aynı tabloda karla

örtülü gün sayısı yıllık 28,2 iken en yüksek kar kalınlığı da 95 cm'dir (Tablo 1.13; Şekil 1.11).

Araştırma sahasındaki dolulu, yağmurlu, orajlı, kırılgılı ve sisli günlerin ortalamalarına bakıldığında ise farklılıklar olduğu görülür. Bu konuda Başmakçı istasyonunun verileri bulunmadığı için yakınlığı ve yükselti gibi bazı coğrafi benzerliklerinden dolayı yine Dinar meteoroloji istasyonunun verileri kullanılmıştır. Bu doğrultuda Dinar'ın yıllık ortalamalarına bakıldığında yağmurlu gün 79.8, dolulu gün 3.3, sisli gün 1.1, kırılgılı gün 14.5, çığlı gün 20.3, orajlı gün ise 2,4 kadardır (Tablo 1.14).

Tablo 1.14. Dinar'da Yağmurlu, Dolulu, Sisli, Kırılgılı, Çığlı ve Orajlı Günler Sayısının Ortalamaları (1959-2021).

Parametre	Rasat Yılı	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Yağmurlu Gün Sayısı	63	8,0	7,7	8,7	9,7	8,9	5,7	3,1	2,4	3,2	6,0	7,2	9,2	79,8
Dolulu Gün Sayısı	63	0,2	0,1	0,4	0,6	0,6	0,6	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	3,3
Sisli Gün Sayısı	63	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1					0,1	0,1	0,3	1,1
Kırılgılı Gün Sayısı	63	3,4	2,3	2,3	0,1						0,5	2,9	3,0	14,5
Çığlı Gün Sayısı	63	0,2	0,1	0,4	2,2	3,5	2,4	1,5	1,6	2,9	3,6	1,5	0,5	20,3
Orajlı Gün Sayısı	63	0,02	0,02	0,02	0,1	0,3	0,8	0,4	0,4	0,2	0,06	0,03		2,4

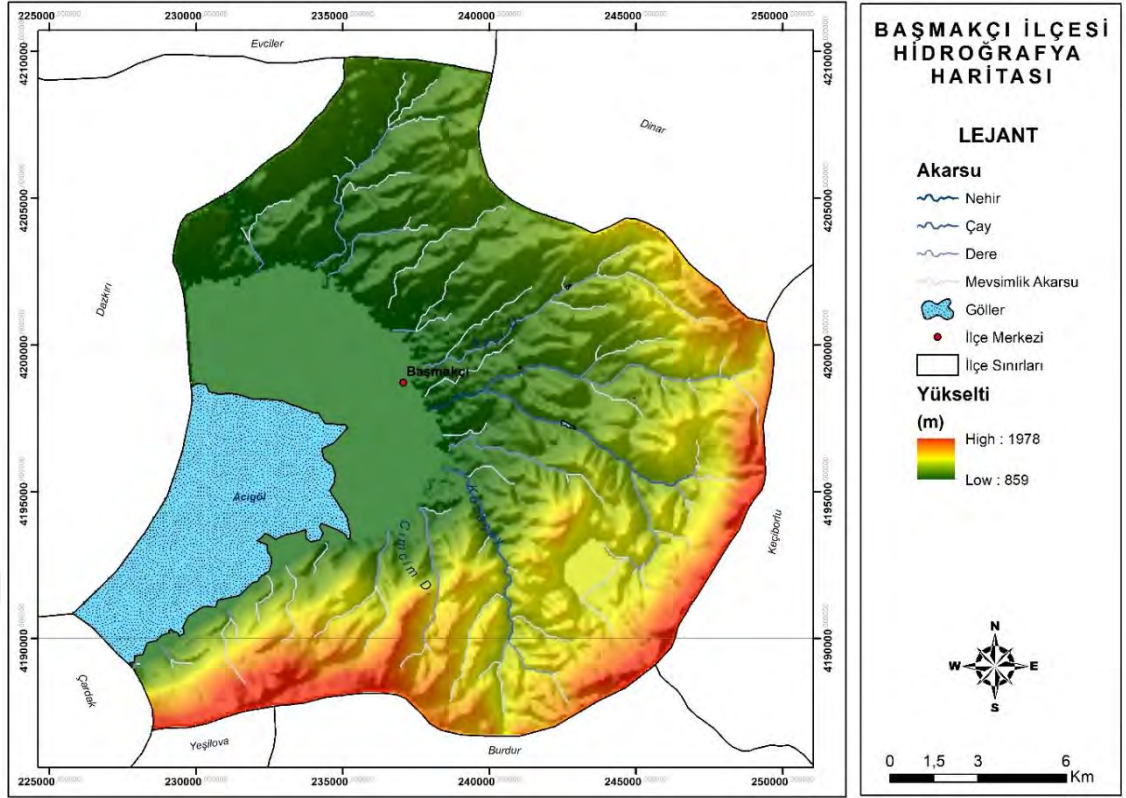
Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak Başmakçı'nın iklimi değerlendirildiğinde kuzeyden ve güneyden farklı hava kütlelerinin etkisi altında olan, kışları soğuk ve yağışlı yazları ise sıcak ve kurak özelliklere sahip karasal iklim ile kışları ılık ve yağışlı geçen Akdeniz iklimi arasında bir geçiş ikliminin özelliklerini taşıdığını söylemek mümkündür. Bu geçiş tipi iklimine *Akdeniz Ardı İklimi veya Karasal Geçiş Tipi İklim* denildiği de söz konusudur. Diğer taraftan iklim konusunda değerlendirilen meteoroloji istasyonlarının (Başmakçı, Dinar ve Afyonkarahisar) bazı değerlerinde az da olsa bazı farklılık görülmesi konum ve yükseltileri ile ilgilidir.

1.3. HİDROGRAFYA

Araştırma sahası hidrografik açıdan değerlendirildiğinde, Göller Yöresi içinde kalmaktadır. Bunula birlikte ilçenin de içinde bulunduğu alan Acıgöl Kapalı Havzası'nın içinde kalmaktadır. Sahada hidrografik açıdan ilk bakışta dikkati çeken Acıgöl ve bununla birlikte mevsimlik akış sergileyen derelerdir. İlçeye bağlı köylerde D.S.İ.'nin yaptığı, sulama ve taşkın önleme amaçlı barajlar da bulunmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak akarsular daha sonra Acıgöl üzerinde durmak bölgeyi anlamak açısından daha faydalı olacaktır.

İlçe sınırları içerisinde çok büyük akarsular mevcut değildir. Başka bir deyişle Acıgöl Havzası büyük bir akarsuyun bulunmadığı, bu açıdan çok zayıf, sadece mevsimlik akış gösteren derelerin olduğu bir alandır (Harita 1.3). Bu akarsular sularını Acıgöl'e boşaltır. Var olan bu akarsular genellikle sığ ve debisi düşüktür. Birçoğu en yağışlı dönemlerde dahi sularını göle ulaştıramadan kurumaktadırlar. Drenaj tipi dantritik ve yarı paralel drenaj şeklindedir. Vadi şekli ise V profilli vadilerden oluşur. Çevredeki dağlardan gelen bu akarsuların buralarda oluşturdukları vadiler derince yarılmıştır. Ova tabanında ise menderesli bir akış gösterirler (Bahadır ve Özdemir, 2011: 331; Arınç, 2014: 36-37).

Harita 1.3. Başmakçı İlçesinin Hidrografiya Haritası.

Araştırma sahasında mevsimlik ve az akışı olan, özellikle de kuru dereler dışında kalan ve göze çarpan Değirmendere Çayı (Kocaçay) bulunmaktadır (Fotoğraf 1.2). Kaynağını Söğüt Dağları'ndan alan Değirmendere sularını Acıgöl'e boşaltmaktadır.

Fotoğraf 1.2. Değirmendere Çayı, Engebeli Alanlarda V Profilli Vadi Oluşturmuştur.

Hidrografya açısından sahadaki en belirgin ve hakim coğrafi oluşum ise şüphesiz Acıgöl'dür. Denizli ile Afyonkarahisar illeri arasında sınır oluşturan göl tektonik kökenlidir ve sığ bir göldür. Türkiye'deki mevcut göllerden dışarıya akışı olmayanların çoğu tektonik kökenlidir. Acıgöl de bunlardan bir tanesidir. Kimyasal olarak Tuz Gölü'nden sonra ülkenin en tuzlu gölüdür ve sodyum sülfat oranı da yüksektir. Bu nedenle gölde özel işletmeler (3 işletme) eliyle sodyum sülfat üretimi yapılmaktadır. Bununla birlikte göl ve çevresinde zengin canlı popülasyonu vardır. Birçok göçmen kuş türünün konakladığı ve yaşamını sürdürdüğü bir alandır. Bu sebeple 2015 yılında ulusal öneme haiz sulak alan olarak ilan edilmiştir. Göl çevresinde kuş gözlemciliği yapılmaktadır. (Şahin vd., 2005: 160; Yılmaz, 2004: 13; Kahraman, 2007: 6).

Acıgöl'ün günümüz itibariyle yüzölçümü yağışlı ve kurak dönemler arasında ciddi farklılıklar oluşturur. Aynı şekilde geçmiş ve bugünkü yüzölçümünde önemli değişiklik göstermiştir. Nitekim Acıgöl alan olarak 1970'lerde 150 km²'nin üzerinde iken günümüzde bu alan 41 km²'ye kadar düşmüştür. Ancak gölün çevresindeki sulak alanla birlikte toplam kapladığı alan 170 km²'yi bulmaktadır (Fotoğraf 1.3). Bu alan içerisinde taşkın sınırı, soda işletmeleri ve gölün kendisi bulunmaktadır. Göl kaynağını bazı akarsuların yanı sıra havzasına düşen yağışlardan ve çeşitli yer altı kaynaklarından

almaktadır. Göl deniz seviyesinden 836 m yüksektedir ve en derin noktası 2-3 m civarındadır (Özdemir ve Bahadır, 2009: 4; Yoğurtçuoğlu, 2016: 16).

Fotoğraf 1.3. Kuş Gözlem Kulesinden Acıgöl ve Çevresindeki Sulak Alanının Görünümü.

Bütün bunlarla birlikte ülkenin birçok sulak alanında olduğu gibi *Acıgöl Sulak Alanı* da kuraklık tehdidiyle karşı karşıyadır. Bunun birçok sebebi vardır. Nüfusun artması, tarımsal faaliyetler, sanayi atıkları, yapılaşma, kaçak avcılık, yanlış arazi kullanımı ve küresel iklim değişikliği ile birlikte düzensiz ve yetersiz yağışlar bu sebeplerden bazılarıdır.

Son zamanlarda insan nüfusunun artışıyla birlikte tüketim ve buna paralel olarak üretim de artmıştır. Bu bağlamda gölden elde edilen suyun başta sanayi tesisleri olmak üzere başka yerlerde de kullanımı artmıştır. Buna yağışların azalması ve kuraklık gibi etmenler de eklenince Acıgöl’de ciddi anlamda bir kuraklık tehlikesi söz konusudur. Bu durum sulak alanda yaşayan kuşlar başta olmak üzere diğer canlıları olumsuz yönde etkilemiş ve zaman içerisinde canlı tür ve sayısında önemli azalmalar görülmüştür. Öyle

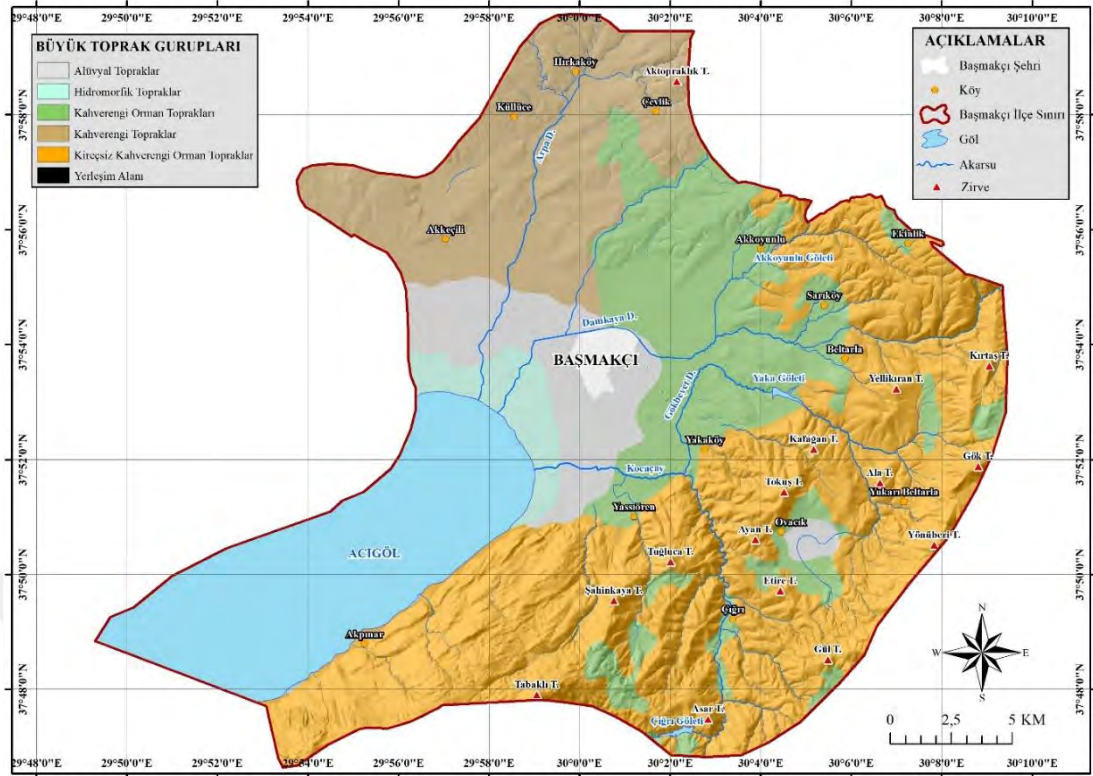
ki sahayla özdeşleşmiş olan flamingo kuşları bile son yıllarda artık bölgede görülememektedir (Kahraman, 2007: 70).

Gölde suların çekildiği alanlarda biriken kum ve tuz tabakası özellikle yaz aylarında çıkan rüzgarlarla çevredeki tarım alanlarına yayılmakta ve tarımsal üretime ciddi zararlar vermektedir (Özdemir ve Bahadır, 2009: 18). Göldeki kuraklık kendi ekosistemine zarar verdiği gibi beşeri ve ekonomik hayatı da olumsuz etkilemektedir. Bu sebepten dolayı en kısa sürede önlem alınması ve sahadaki ekosistemin korunması sağlanmalıdır.

1.4. TOPRAK ÖZELLİKLERİ

Toprak oluşumunda ve toprağın yapısında etkili olan faktörlere bakıldığında; başta iklim olmak üzere, ana kaya, organizmalar ve topoğrafya şartları olarak sıralanabilir (Erinç, 2015: 273). Araştırma sahasında, toprakların oluşumunda etkili olan faktörler arasında en önemli etken iklimdir. İklim esasında toprak oluşumuna yağış ve sıcaklık faktörleriyle etki eder. Sahanın büyük bölümünün karasal iklim özellikleri göstermesi ve gece-gündüz sıcaklık farklarının yüksek olması kayaçların parçalanmasını hızlandırması bakımından önemlidir (Yılmaz vd., 2004: 21).

Araştırma sahası genelinde ana kaya, iklim ve topografyanın etkisi ile bazı toprak tipleri gelişmiştir. Bu topraklardan Başmakçı kasabasının dolayısıyla da ilçe merkezinin de içerisinde yer aldığı düzlük alanlarda gelişim gösteren grup alüvyal topraklardır. Taban suyu seviyesinin yüksek olduğu kesimlerde hidromorfik alüvyal topraklar, engebeli alanlardaki dağ eteklerinde kolivyal topraklar, kireç oranının yüksek olduğu zeminlerde kahverengi ve kahverengi orman toprakları gelişmiştir (Yılmaz, 2001: 50-51). Bunların dışında yüksek dağlık kesimlerde kireçsiz kahverengi orman topraklar da yaygın olarak görülmektedir (Harita 1.4). Sahanın yüksek alanlarında oluşan kahverengi topraklar ile birlikte kireçsiz kahverengi orman toprakları, zonal topraklar içinde değerlendirilmesiyle beraber horizon yapıları tam olarak oluşmadığı için bazen introzonal toprak grubu içinde değerlendirilebilmektedirler (Arınç, 2014: 41).

Harita 1.4. Başmakçı İlçesi'nin Toprak Haritası.

Yapılan açıklamalardan da anlaşılabacağı üzere, araştırma sahasında genel olarak hakim olan iki toprak tipi öne çıkmaktadır. Alçak ve düzlük alanlarda alüvyal topraklar, dağ eteklerinde ve eğimli alanlarda ise kolüvyal topraklar görülmektedir (Harita 1.4). Bunun dışında yüksek kesimlerde kahverengi orman toprakları, göl tabanına yakın kesimlerde ise introzonal grupta değerlendirilebilecek olan halomorfik ve tuzlu topraklar görülmektedir (Özdemir ve Bahadır, 2009: 12).

1.5. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ

Saha konumu, iklimi, toprak ve jeomorfolojik özelliklerinin farklılıklar göstermesi sebebiyle çok çeşitli bitki türlerine ev sahipliği yapmaktadır. Nitekim araştırma alanının da içersinde bulunduğu Afyonkarahisar ili biyocoğrafya özellikleri bakımından önemli bir konumdadır. Ege ve İç Anadolu bölgelerini birbirinden ayıran bir bariyer görevi gören saha her iki iklime (Akdeniz, Karasal) ait türleri barındıran ve bunların yetişmesine imkan tanıyan bir özelliğe sahiptir (Yılmaz vd. 2004: 33). Sahanın bitki örtüsüne genel olarak bakıldığında; doğal bitki örtüsünü ormanlık alanlar (Fotoğraf 1.4), makilik alanlar ve step alanları olarak temelde üçe ayırmak mümkündür. Bununla birlikte bu alanlar arasında

keskin sınırlar çizmek mümkün değildir. Bunun sebebi bitkilerin yükselti, topoğrafya ve toprak özelliklerine göre de çeşitli değişimler gösterebilmeleridir (Arınç, 2014: 43).

“Afyonkarahisar’ın florasında 110 familyaya ait 1800 tür ve tür altı takson tespit edilmiştir. Bunların içinde Türkiye’de sadece Afyonkarahisar’da yayılış gösterenleri de mevcuttur. Ayrıca ilde 234 endemik tür bulunmaktadır. Sahanın florasını oluşturan türleri sırasıyla; Akdeniz (270), İran-Turan (202) ve Avrupa-Sibirya (147) oluşturmaktadır. En yaygın familyalar sırasıyla; papatyagiller, baklagiller, buğdaygiller, ballıbabagiller, hardalgiller ve karanfilgiller teşkil etmektedir. En çok tür içeren cinsler ise: geven (*Astragalus membranaceus*) (38), üçgül (*Trifolium*) (25), sığır kuyruğu (*Verbascum thapsus*) (25), gelindüğmesi (*Centaureum pulchellum*) (23), salkımçiçeği (*Wisteria sinensis*) (23), düğünçiçeği (*Ranunculus repens*) (22), yavşanotu (*Artemisia songarica*) (21), sütleğen (*Euphorbia*) (20)” ibarettir (Yılmaz vd. 2004: 34-35).

Fotoğraf 1.4. Başmakçı Güneydoğusunda Uzanan Söğüt Dağları ve Orman Alanları.

Araştırma sahasının güneydoğusunda kalan yüksek dağlık kesimlerde toprak derinliğinin artması ve tuz oranının azalmasına bağlı olarak genellikle kolüvyal topraklar üzerinde gelişmiş olan orman formasyonu hakimdir. Bu topluluğun içindeki başlıca türler ise; kızılçam (*Pinus brutia*), ardıç (*Juniperus Jp.*), meşe (*Quercus sp.*) ve daha yüksek kesimlerde ise karaçamdan (*Pinus nigra*) ibarettir (Özdemir, 2009: 10-11). Meşe ve

karaçam ormanlarının büyük ölçüde tahrip edilmesiyle step formasyonu geniş bir alanda yayılışa sahip olmuştur (Yılmaz vd. 2004: 28). Diğer taraftan alanın düz ve nispeten alçak kesimlerini oluşturan alanlarda kumlu ve tuzlu topraklar üzerinde ot formasyonu hakim olmuştur. Bu formasyon içinde kendine yer bulan başlıca türler ise; kekik (*Thymus*), kar dikenini (*Carlina gummifera*), geven(*Astragalus*), deve dikenini (*Silybum marianum*), sütleğen (*Euphorbia*), boğa dikenini (*Eryngium campestre*), üzerlik (*Peganum harmala*), kamış (*Phragmites australis*), köygöçüren (*Cirsium arvense*) vs. oluşturmaktadır. Ayrıca Acıgöl yakın kesimlerinde ise tuz oranının yüksek olması nedeniyle tuzcul yani halofit bitki türleri de kendine yayılış alanı bulmaktadır. Bu göl çevresinde sazlık alanlar önemli bir yer kaplamaktadır (Fotoğraf 1.5).

Fotoğraf 1.5. Acıgöl Çevresindeki Sazlıklar.

Sahanın iklim ve floristik olarak bir geçiş bölgesi olması birçok endemik türün de burada görülmesini sağlamıştır. Bu bağlamda ilçe sınırları içerisindeki Değirmendere Kanyonu'nda yapılan çalışmada 233 tür ve alt tür tespit edilmiştir. Bu türlerin 20'si endemik olup endemizm oranı % 8,6 olarak kayıtlara geçmiştir (Kargioğlu ve Baygöl, 2019:531).

Sahada bitki örtüsünün dağılışını olumsuz anlamda etkileyen en önemli faktörün başında hiç şüphesiz beşeri faktörler gelmektedir. Orman tahribi, hayvancılık ve yanlış arazi kullanımı doğal bitki örtüsünü tahrip etmekte ve bazen de tamamen ortadan kaldırmaktadır (Yılmaz, 2001: 59).

Sonuç olarak araştırma sahası ve çevresinde insan faaliyetlerinin çok uzun yıllara dayanması sebebiyle, insanların yerleşim kurdukları yerlerde ve yakınlarındaki doğal bitki örtüsü süreç içinde tahrip edilmiştir. Doğal bitki örtüsünün tahrip olduğu bu alanlarda antropojen bozkır türleri yerleşmiş ve yayılmıştır. Fakat zaman içerisinde nüfusun artması, tarım alanlarının genişlemesi, yanlış uygulamalar ve hayvancılık gibi faaliyetlerle tekrardan beşeri faaliyetlerin devreye girmesi sonradan oluşan bu formasyonu da tahrip etmiş ve birçok yerde bitki örtüsü ortadan kalmış durumdadır (Yılmaz vd. 2004: 30-31).

İKİNCİ BÖLÜM

BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

2.1. NÜFUS

Belirli tarihler arasında, sınırları belirlenmiş bir bölgede yapılan insanların sayılması ve bunun neticesinde ortaya çıkan insan sayısına nüfus denilmektedir (Doğanay ve Orhan, 2021: 142). Bu sayım ülke genelinde yapılabildiği gibi ülke içindeki daha küçük yerleşmeler bazında da yapılabilmektedir.

İnsan ve doğa coğrafyanın iki vazgeçilmez unsurunu temsil etmektedir. Bu iki unsur karşılıklı etkileşim halindedir. Bu noktada insanın doğa üzerinde, doğanın da insan üzerindeki etkilerini inceleyen beşeri coğrafyanın en temel konularından birisi de nüfus coğrafyasıdır. Bu kapsamda nüfus coğrafyasının temel işlevi, belirli bir alanda yaşayan insan kitlesinin sayısı, mekânsal dağılışı, yıllar içindeki değişimi ve diğer niteliklerini tespit etmek ve ortaya koymaktır (Tanoğlu, 1969: 29).

Sahanın bir bölümünde içerisinde yer aldığı Ege Bölgesi, iklimi, deniz seviyesine nispeten yakın olması, zengin bitki örtüsü ve geniş tarım alanları gibi özellikleriyle nüfuslanmaya elverişli bir bölgedir. Nitekim 1950’li yıllardan 1990’lı yıllara kadar bölgede nüfus gerek doğal artış gerekse göçlerle genel bir artış eğilimi göstermiştir. Ancak son yıllarda ekonomik ve sosyolojik gelişmelerden ötürü başta metropollere olan göçler bu durumu zayıflatmıştır. Bununla birlikte araştırma sahasının içinde bulunduğu İç Batı Anadolu bölümü, Asıl Ege bölümü genelinden farklı bir durum göstermektedir. Bu alanda nüfus kıyılara ve kıyıya yakın alanlara göre daha seyrek (Arınç, 2014: 51).

2.1.1. Nüfusun Gelişimi

Başmakçı ve çevresinin yerleşme tarihi, dolayısıyla nüfuslanması M.Ö. 1750’li yıllara kadar gitmektedir. Bölgede ilk yerleşim kuran medeniyetin Hititler olduğu bilinmektedir. Daha sonra komşu ilçe olan Dinar’ı başkent ilan eden Frigler’in kontrolüne girmiştir. Sonraki süreçte Persler ve Romalılar bölgede hakimiyet kurmuştur. Malazgirt Savaşından sonra Anadolu’nun Türkleşmesi sürecinde Azerbeycan’ın güneyinden gelen Sarıkeçeli Aşireti yöreye yerleşerek burayı yurt edinmiştir. Daha sonra çeyiz yoluyla

Osmanlı toprağı olmuştur. Yazılı tarihinin ise bir mezar taşına göre 470 yıl öncesine gittiği bilinmektedir (URL 2; 2001 Afyonkarahisar Yıllığı, 2001: 223; Arkeo Atlas, 2007: 74-83). Ancak nüfusu ile ilgili bu dönemlere ait yeterli bilgi mevcut değildir.

Osmanlı Devleti'nin hakim olduğu 1844-1845 yıllarındaki temettuat defterlerine bakıldığında, tahmini olarak 154 hane ve 770 kişilik bir nüfusa sahip olduğu bilinmektedir (Bozkurt, 2012: 3).

1898 tarihli Hüdavendigâr Salnamesi kayıtlarında ise Başmakçı Köyü'nün 3 mahalleden oluştuğu, bu mahallelerde toplam 465 hanenin bulunduğu ve toplam nüfusunun da 2439 kişi olduğu belirtilmektedir.

Cumhuriyet sonrası dönemde ise Başmakçı'nın nüfusu sırasıyla; 1935'te 2428, 1965'de 4509, 1970'te 5114, 1975 'de 5461, 1980'de 6042 ve 1985 yılında da 6193 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (Cinfer, 2002: 37).

Cumhuriyet döneminde ise Başmakçı, 1945 yılında Bucak teşkilatı, 1952 yılında ise Belediye statüsü kazanmıştır. Başmakçı, 1987 yılında ise ilçe yönetimine dönüştürülen alanın ilçe merkezini oluşturmuştur.

Başmakçı, 1980'li yıllara kadar yoğun göç alan veya veren bir yerleşme olmamıştır. Ancak doğal nüfus artış hızının nispeten yüksek olması sebebiyle nüfusu sürekli artmış ve her sayımda ortalama % 10'luk bir artış gerçekleşmiştir. Nitekim 1965 yılındaki sayımda 4509 olan nüfus sayısı 1980 yılında 6042 olarak kayıtlara geçmiştir. İlerleyen süreçte yöredeki tuğla ocaklarının kapanmasıyla dışarıya göç verme sürecine girmiş ve nüfus artış hızında nispeten bir düşüş söz konusu olmuştur. Ancak 1987 yılında ilçe statüsü kazanması ile ilçenin merkezi olması yanı sıra yumurtacılık sektöründeki atılımlar ve yeni kurulan işletmelerle birlikte dışarıya olan göç ciddi oranda azalmıştır (Cinfer, 2002: 36-37).

Başmakçı'nın nüfus gelişimini 2000 yılına kadar olan dönem ve 2000 yılından sonraki dönem olarak ikiye ayırmak mümkündür. Nüfus, 2000 yılına kadar olan dönemde artma eğilimi içerisindeyken, 2000 yılından sonraki süreçte ise genel olarak azalma eğilimi içerisine girmiştir. Bu durum üzerinde doğum hızında yaşanan azalmanın yanı sıra göçler de etkili olmuştur.

1990 yılında yapılan sayımda ilçe merkezi nüfusu 6574 olarak kayıtlara geçmiştir. Başmakçı'nın 2000 yılındaki sayımda nüfusu 1242 kişi artarak 7816 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemdeki artış hızı ise % 18,8 kadardır (Tablo 2.1). Başka bir deyişle 2000 yılında 15084 olan ilçe toplam nüfusunun % 51,8'i (7816 kişi) aynı zamanda ilçe merkezini oluşturan ve 8 mahalleden oluşan kasaba yerleşmesinde (Başmakçı) yaşamaktaydı (Tablo 2.1; Şekil 2.1).

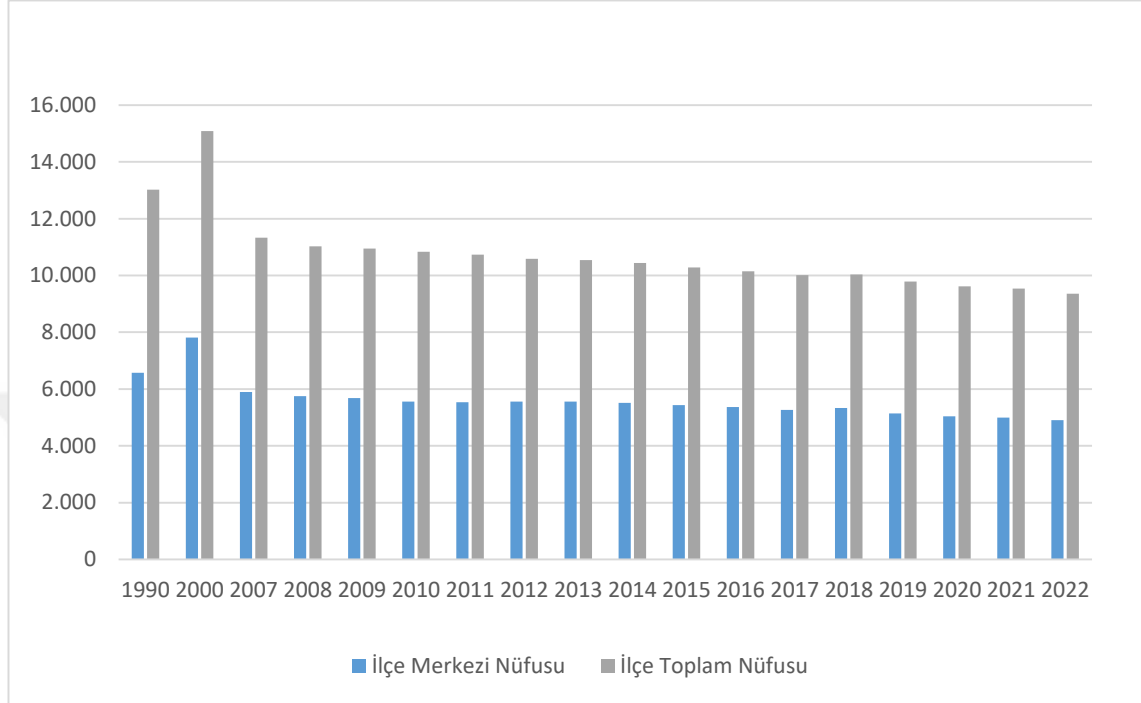
Tablo 2.1. Başmakçı İlçe Merkezi ve İlçe Toplam Nüfusunun ve Artış Hızının Sayım Yıllarına Göre Durumu (1990-2022).

Sayım Yılı	İlçe Merkezi Nüfusu	Artış Hızı (%)	Toplam Nüfus	Artış Hızı (%)
1990	6574	-	13021	-
2000	7816	18,8	15084	15,8
2007	5899	-24,5	11329	-24,8
2008	5752	-2,4	11033	-2,6
2009	5681	-1,2	10944	-0,8
2010	5562	-2,0	10834	-1,0
2011	5531	-0,5	10737	-0,8
2012	5555	0,4	10589	-1,3
2013	5559	0,07	10541	-0,4
2014	5516	-0,7	10436	-1,4
2015	5432	-1,5	10286	-1,4
2016	5363	-1,2	10152	-1,3
2017	5262	-1,8	10013	-1,3
2018	5335	1,3	10031	0,1
2019	5136	-3,7	9788	-2,4
2020	5034	-1,9	9617	-3,7
2021	4993	-0,8	9536	-0,8
2022	4906	-1,7	9353	-1,9

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Başmakçı'nın nüfus gelişimi bakımından ikinci dönemi olarak değerlendirdiğimiz 2000 yılı sonrası nüfusu, genel bir azalış eğilimi içindedir. Bazı yıllarda bu azalış, gerek miktar ve gerekse artış hızında görülen dalgalanmalara rağmen süreklilik (2013 yılı hariç) kazanmıştır. En büyük azalış 2007 yılında görülmüştür. Nitekim bir önceki sayımda

(2000 yılı) 7816 olan nüfus 1917 kişi azalarak 5899'a düşmüştür. Başka bir ifadeyle 2000-2007 döneminde artış hızında % -24,5'lik bir düşüş görülmüştür (Tablo 2.1; Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Başmakçı İlçe Merkezi ve İlçe Toplam Nüfusunun Sayım Yıllarına Göre Seyri 1990-2022).

Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine (ADNKS) göre nüfusun belirlendiği 2007 yılından sonra, önceki sayım dönemlerine göre büyük artış veya azalışlar olmamakla birlikte her dönemde azalan ve bu azalış hızının ise bazı yıllarda arttığı bazı yıllarda da azaldığı göze çarpmaktadır. Ülke çapında 2007 yılında adrese dayalı nüfus kayıt sistemine geçilmesi ile birlikte her yıl yayınlanan nüfus verileri ile birlikte daha sağlıklı değerlendirme yapma imkanı olmuştur. Buna göre ilçe nüfusu 2008 yılında bir önceki yıla göre 147 kişi azalarak 5752 olmuştur. Azalış hızı ise % -2,4 olarak gerçekleşmiştir.

İlçe merkezi nüfusu 2010 yılına gelindiğinde bir önceki yıla göre 119 kişi azalarak 5562 kişiye düşmüştür. Düşüş hızı ise % -2.0 olmuştur. Nüfustaki azalış trendi 2015 yılında da devam etmiş ve bir önceki yıla göre 84 kişi azalarak 5432 kişi olmuştur. Artış hızı olarak da %-1,5'lik bir düşüş yaşanmıştır. İlçe merkezi nüfusunda azalış devam etmiş ve 2020 yılına gelindiğinde 5034'e kadar gerilemiştir. Bir önceki yıla göre artış hızı %-1,9 olarak gerçekleşmiştir. Son sayım yılı olan 2022 yılında nüfus, mevcut sayım

dönemleri içindeki en düşük seviyesine inmiştir. Başka bir ifadeyle bir önceki yıldan 87 kişi eksilerek 4906'ya gerilemiştir. Bir önceki yıla görede artış hızı %-1,7 olmuştur.

İlçe merkezi nüfusunda 2013 yılı hariç 2000 yılından sonra görülen sürekli azalış, aynı zamanda toplam nüfusa da yansımıştır. Nitekim 2000-2022 devresinde ilçe toplam nüfusu sürekli azalış göstermiştir (Tablo 2.1; Şekil 2.1). Şüphesiz bu durum sadece ilçe merkezi nüfusunun azalışından değil, aynı zamanda kırsal kesim nüfusunun da sürekli azalışının bir sonucudur. Bu azalışta ilçe dışına yönelik göçlerin etkisi büyüktür.

Bunun yanında belirtilen sayım dönemlerine (1990-2022) göre ilçe merkezi nüfusunun az bir farkla da olsa ilçenin kırsal nüfusundan her zaman daha fazla olduğu göze çarpmaktadır (Tablo 2.1). Bu durumun birçok sebebi bulunmaktadır. Kırsal alanda iş imkanlarının sınırlı olması, tarım arazilerinin miras yoluyla bölünmesi, eğitim ve sosyal imkanların merkezde kırsal alanlara göre daha iyi durumda olması bu nedenlerin başında gelmektedir.

Tarım faaliyetinin yapıldığı herhangi bir yerde tarımsal faaliyetlerden optimum verim alınabilmesi ve sürdürülebilir olması için ekilip dikilen arazinin boyutunun minimum 2 hektar olması gerekmektedir. Türkiye'de ise bu rakamın çok altında bir ortalama arazi boyutu söz konusudur. Bu yüzden ülkemizde tarımsal verimliliği artırmak ve kırsalda kalkınmayı sağlamak için yapılması gereken en önemli işlerden birisi de tarımsal arazilerde konsolidasyona gitmek yani arazi toplulaştırması yapmak gerekmektedir (Doğanay, 1985: 236). Bu durum özellikle de göçler nedeniyle kırsal kesimden yaşanan nüfus azalışının önüne geçmek için araştırma sahası için de geçerlidir.

Tablo 2.2. Sayım Yıllarına Göre Başmakçı İlçe Merkezi'nde Erkek-Kadın ve Toplam Nüfus (1990-2022).

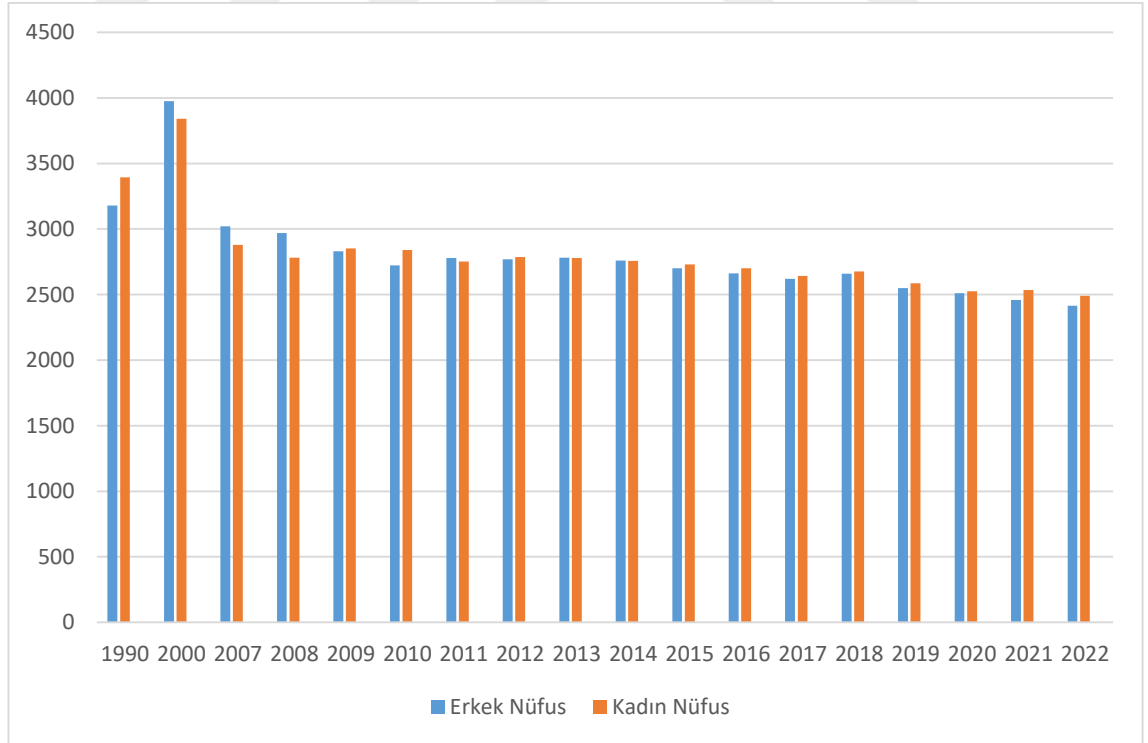
Sayım Yılı	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Toplam Nüfus
1990	3179	3395	6574
2000	3975	3841	7816
2007	3021	2878	5899
2008	2970	2782	5752
2009	2830	2851	5681
2010	2723	2839	5562
2011	2779	2752	5531
2012	2769	2786	5555
2013	2781	2778	5559

Tablo 2.2. (Devamı)

2014	2759	2757	5516
2015	2701	2731	5432
2016	2662	2701	5363
2017	2619	2643	5262
2018	2659	2676	5335
2019	2550	2586	5136
2020	2509	2525	5034
2021	2459	2534	4993
2022	2416	2490	4906

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

İlçede 1990-2020 arası kadın-erkek nüfus verilerine bakıldığında 1990'dan 2014 yılına kadar rakamlar birbirine yakın seyretmekle birlikte bazı yıllarda kadın nüfus daha fazla iken bazı yıllarda ise erkek nüfusun daha fazla olduğu görülmektedir. Son dönemlerde özellikle 2015 yılından sonra az da olsa kadın nüfusun erkek nüfustan fazla olduğu görülmektedir. Ancak arada belirgin bir fark söz konusu değildir (Tablo 2.2; Şekil 2.2). Nüfusun azalışındaki süreklilik göz önüne alındığında bu durum, ilçe merkezinden dışarıya yönelik göçlerin aile düzeyinde olduğunu göstermektedir.

Şekil 2.2. Başmakçı İlçe Merkezi'nin Yıllara Göre Kadın Erkek Nüfusunun Dağılımı (1990- 2022).

Netice itibariyle, Başmakçı'nın 1987'de ilçe statüsü kazanması, yumurta tavukçuluğu sektörünün gösterdiği hızlı gelişme ve açılan yeni iş sahalarıyla birlikte 2000'li yılların başlarına kadar sürekli artan bir nüfus seyri varken, daha sonraki süreçte ise iş sahalarının daralması, tarımsal üretimin azalması ve dışarıya göçün hızlanması gibi sebeplerle 2007 sayım yılından itibaren kendini hissettiren bir düşüş trendine girmiştir.

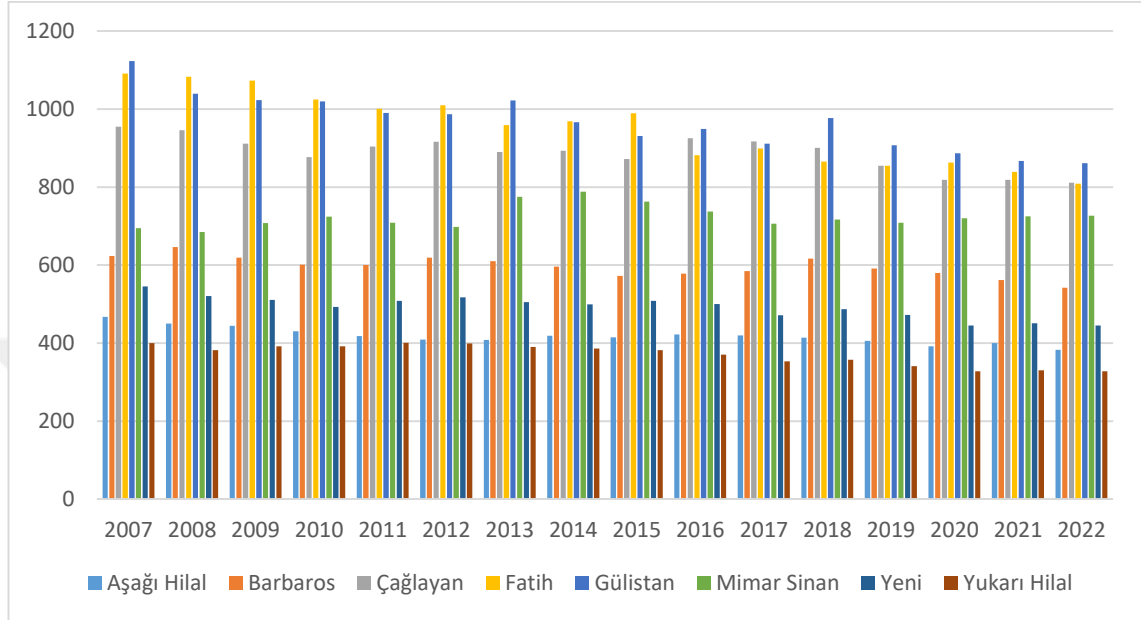
Nüfusun genel durumu ve seyrine ilçe merkezini ve aynı zamanda kasaba yerleşmesini oluşturan mahalle ölçeğinde bakılacak olursa; merkezi konut, ticaret ve hizmet alanlarının yoğunlaştığı Çağlayan, Fatih, Gülistan ve Mimar Sinan mahalleleri nüfus bakımından önde gelmektedir. Başka bir deyişle bu mahalleler nüfusun yoğunlaştığı yerleşmeler olarak ön plana çıkmaktadır. Yeni Mahalle, Yukarı Hilal, Aşağı Hilal ve Barbaros mahalleleri ise yerleşmenin kenar mahallelerini teşkil etmektedir. Bu nedenle bu yerleşmeler nüfusun kısmen seyrek olduğu mahalleler olarak belirlemektedir (Tablo 2.3; Şekil 2.3).

Tablo 2.3. Başmakçı Merkez Mahallelerinde Sayım Yıllarına Göre Toplam Nüfus (2007-2022).

Sayım Yılı	Aşağı Hilal	Barbaros	Çağlayan	Fatih	Gülistan	Mimar Sinan	Yeni Mahalle	Yukarı Hilal
2007	467	623	955	1091	1123	695	545	400
2008	450	646	946	1083	1039	685	521	382
2009	444	619	911	1073	1023	708	511	392
2010	430	601	877	1025	1020	724	493	392
2011	418	600	904	1001	990	709	508	401
2012	409	619	916	1010	987	698	517	399
2013	408	610	890	959	1022	775	505	390
2014	419	596	893	969	966	788	499	386
2015	415	572	872	989	931	763	508	382
2016	422	578	925	882	949	737	500	370
2017	420	585	917	899	911	706	471	353
2018	414	617	901	865	977	717	487	357
2019	406	591	855	855	907	709	472	341
2020	392	580	819	863	887	720	445	328
2021	400	562	819	839	867	725	451	330
2022	383	542	811	809	861	727	445	328

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Diğer taraftan 2007-2022 arasındaki dönemde, nüfusunu artırabilen tek mahalle Mimar Sinan olmuştur. Nitekim 2007’de 695 olan nüfusu 2022’de 32 kişi artarak 727’ye ulaşmıştır. Nüfusu en çok azalan mahalleler 282 kişilik bir düşüşle Fatih Mahallesi, arkasından da 262 kişi azalan Gülistan mahallesi olmuştur (Tablo 2.3).

Şekil 2.3. Başmakçı İlçe Merkezinde Mahallelere Göre Nüfusun Dağılımı (2007- 2022).

2.1.2. Nüfus Hareketleri

2.1.2.1. Doğumlar ve Ölümler

Her nüfus kitlesinin başlıca değişkenlerinden biri de, doğumlar ve ölümlerdir (Doğanay, 1985: 71). Bu bağlamda bir yerde, yapılan doğumların sayısından, yine orada gerçekleşen ölüm sayıları çıkarıldığında oranın doğal nüfus artışı bulunur. Doğurganlık kavramı ise bir yerde gerçekleşen canlı doğumlara karşılık gelir. Dünyanın birçok yerinde doğurganlık yüksek seviyelerde olduğu için ölüm sayılarını geçmekte ve buralarda doğal nüfus artışı yüksek olmaktadır. Fakat doğurganlıkta bazı dönemlerde değişkenlik yaşanabilmektedir. Bu yüzden bir bölgenin nüfusunu yorumlarken sadece doğurganlığı baz almak eksik tespitlere sebebiyet verebilir. Doğurganlığın yanında ölüm ve göç verilerini de işin içine katarak değerlendirmek daha sağlıklı sonuçlar alınmasını sağlayacaktır (Tümertekin ve Özgüç, 2019: 230-231).

Araştırma sahasındaki doğum oranları TÜİK'ten sağlanan ve 2014-2021 yılları arasını kapsayan veriler ışığında değerlendirilmiştir. Bu dönemin ilk yılında (2014) 119 doğum gerçekleşmiş, doğum oranı ise % 11 olarak hesaplanmıştır. İlerleyen yıllarda doğum sayısı ve oranları buna yakın seyretmiştir. Yine de bu dönem (2014-2021) içinde en yüksek seviyesine 2017 yılında ulaşmıştır. Bu yılda toplam 134 doğum sayısı ile % 13'lük bir doğum oranı gerçekleşmiştir. Doğum sayısı 2021 yılında 110 olarak gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, bu yıldaki doğum oranı % 11 olmuştur (Tablo 2.4).

Tablo 2.4. Başmakçı'da Gerçekleşen Doğum Sayıları ve Doğum Oranları (2014-2021).

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam	Doğum Oranı (%)
2014	64	55	119	11
2015	64	70	134	13
2016	73	51	124	12
2017	70	64	134	13
2018	36	57	93	9
2019	63	53	116	11
2020	48	48	96	9
2021	51	59	110	11

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Nüfusun artış ve azalışını belirleyen diğer önemli parametre ise ölümlerdir. Son yıllarda teknolojiye, sağlıkta ve yaşam standartlarında yaşanan olumlu gelişmeler dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de ölüm oranlarının düşmesini sağlamıştır. Bu durum nüfusun ciddi oranda yükselmesinin önünü açan bir faktör olarak karşımıza çıkar. Bunun yanında yaşanan savaş, salgın ve doğal afetler gibi olağanüstü durumlar da ölüm sayılarının dönemsel olarak artışına sebebiyet verebilmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2019: 235).

Araştırma sahasında yaşanan ölüm sayı ve oranları TÜİK'ten alınan ve 2009-2021 yılları arasını kapsayan veriler ışığında incelenmiştir. Bu bağlamda 2009 yılında 98 ölüm gerçekleşmiş, ölüm oranı ise % 8,9 olmuştur. Yakın yıllarda birbirine yakın seyreden ölüm oranının en düşük olduğu yıl 2013'tür. Oran olarak % 8,2, ölüm sayısı olarak ise 87 kişi hayatını kaybetmiştir (Tablo 2.5). Bu yıldan sonra nispeten yükselen ölüm oranları bazı yıllarda düşüp bazı yıllarda da yükselmiştir. Tüm sayım yılları içinde en yüksek ölüm

sayısının dolayısıyla en yüksek oranın gerçekleştiği yıl ise 2020 olarak göze çarpar. Bu yıl tüm dünyayı etkisi altına alan korona virüs hastalığı ülkemizde de etkili olmuştur ve özellikle ileri yaşta olan ve kronik hastalığı olan insanlar üzerinde olumsuz etki yaratmış ve ölüm oranlarının artmasına sebep olmuştur. Araştırma sahasında da bu durum kendini açık bir şekilde göstermiştir.

Tablo 2.5. Başmakçı'da Gerçekleşen Ölüm Sayıları ve Oranları (2009-2021).

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam	Ölüm Oranı (%)
2009	56	42	98	8,9
2010	52	41	93	8,6
2011	48	48	96	8,9
2012	52	42	94	8,9
2013	50	37	87	8,2
2014	45	43	87	8,3
2015	52	59	111	10,8
2016	65	56	121	11,9
2017	58	43	101	10,0
2018	67	55	122	12,1
2019	71	49	120	12,2
2020	81	72	153	15,9
2021	67	61	128	13,4

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Ölüm oranlarını etkileyen en önemli faktörlerden birisi de bebek ve çocuk ölümleridir. Bir toplumda sağlık koşullarının en önemli belirtisi de bu orandır. Doğumdan sonra 1 yıl içinde yaşanan ölümler bebek ölümü olarak kabul edilirken 1-5 yaş arasındaki ölümler ise çocuk ölümlerine karşılık gelmektedir. Bebek ölümlerinin başlıca sebebi anne sağlığı ile yakından ilgilidir. Çocuk ölümlerinde ise yetersiz beslenme, sağlık ve sosyal koşulların yetersiz olması gelmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2019: 237). Bu açıdan araştırma sahası ile ilgili veriler temin edilememiştir. Bu konuda ilçenin kırsal yerleşmelerinde, ülkemizin genelinde olduğu gibi, sağlık koşullarının ilçe merkezine oranla daha yetersiz olması ve eğitim düzeyinin düşük olması gibi sebeplerden bebek ve çocuk ölüm oranlarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Buna karşılık ilçe merkezinde koşulların nispeten daha iyi olmasından ötürü daha düşük olduğu değerlendirilebilir.

2.1.2.2. Göçler

Nüfusun bir yerden başka bir yere olan hareketlerine göç denilmektedir. Bu durum bir yerde nüfusun artmasına veya azalmasına sebebiyet verebileceği gibi bunlara paralel olarak da nüfusun dağılımını da önemli oranda etkilemektedir. Göç olayı bireysel olarak yapılabileceği gibi kitleler halinde de gerçekleşebilir (Şahin vd., 2005: 301).

Araştırma sahası göç hareketleri açısından incelendiğinde, özellikle son yıllarda aldığı göçlerden daha fazlasını veren bir yöreyi oluşturmaktadır. Bu durum ilçe geneli itibariyle düşünüldüğünde hem kırsal kesim hem de ilçe merkezini oluşturan kasaba yerleşmesi için geçerlidir. Çünkü her iki kesimin nüfusunun sürekli bir azalış içinde olması bu durumun en açık göstergelerindendir. Durum böyle olmakla birlikte göç faaliyetlerini tam olarak tespit etmek ve kayıt altına almak oldukça güçtür. Bunun başlıca sebeplerinden birisi insanların başka bir yere taşınmalarına rağmen ikametgah adreslerini taşımamalarıdır. Yine de sahadaki göç hareketlerini dış göçler ve iç göçler olmak üzere iki kısımda incelemek mümkündür. Ancak bu durum TÜİK verilerinin ilçenin tamamını kapsadığı için, ilçe merkezi olarak değil, geneli olarak değerlendirilmiştir. Başka bir deyişle, ilçenin tamamını içermektedir.

2.1.2.2.1. Dış Göçler

Ülkemiz sınırları dışında başka ülkelere yapılan veya başka ülkelerden bizim ülkemize olan göçlere dış göç denilmektedir. Ülkemizden dış ülkelere göçün 1950'li yıllarda başlayıp 1960'lı yıllarda hız kazandığı görülmektedir. Dış göçün nedenlerine baktığımızda esas teşkil edebilecek temel neden ekonomik sebeplerdir. Ülke içinde istihdamın yetersiz olması, çalışma şartları ve ücretinin daha düşük düzeyde kalması ve sosyal anlamdaki yetersiz şartlar insanları bu açılardan daha iyi imkanlara sahip olan ülkelere göç etmeye itmiştir (Doğanay, 1985: 99).

Ülkemizden yurt dışına olan göçlerin en yoğun ve miktar olarak da arttığı dönem 1960'lı yıllar olmuştur. En çok göç verdiğimiz ülkeler ise Almanya başta olmak üzere Fransa ve Hollanda gibi Avrupa ülkeleri olmuştur. Nitekim ülke dışındaki toplam Türk iş gücünün yaklaşık %85'i Avrupa Birliği içindeki ülkelere bulunmaktadır. Bu göçün temel eksenini bu ülkelere çalışmak için giden insanlar oluşturur. Bu yüzden nitelik olarak işçi göçü olarak sınıflandırılabilir. Bu da bu göçün sebebinin ekonomik nedenlere

dayandığını açıkça göstermektedir. Ülkemizde iş bulamayan veya istediği çalışma standartlarını yakalayamayan insanlar bu göçe katılmıştır. Bu durum kısa vadede ülkemizdeki işsizlik sorununu çözmüş gibi görünse de bu göçe katılan nitelikli işgücü de aynı zamanda ülkemiz yerine başka ülkelerin kalkınmasına katkı sağlar duruma gelmiştir. Bu durum ilerleyen yıllarda beyin göçü olarak karşımıza çıkar. Nitelikli ve üstün yetenekli insanların başka ülkelere göç edip çalışmalarını oralarda sürdürmeleri beyin göçü olarak tanımlanabilir (Şahin vd., 2005: 310-311).

Araştırma sahasına dış göçler açısından bakıldığında, resmi anlamda veri problemi ile karşı karşıya kalınmıştır. Bu yüzden muhtarlardan alınan bilgiler ve sahada yapılan mülakat çalışması sonucu bir takım bilgiler ortaya çıkmıştır. Ülkemiz genelinde olduğu gibi Başmakçı’da da 1960 sonrası artan bir dış göç yaşanmıştır. Bu göçlerin çok büyük kısmı Avrupa ülkelerine, özellikle de Almanya ve Fransa gibi ülkelere gerçekleşmiştir. Yine edinilen bilgilere göre günümüzde ve günümüze yakın yıllarda ise Avrupa’da yaşayan yine başka bir Türk vatandaşı ile evlilik yapan insanlar, aile birliğini sağlamak amacıyla bu ülkelere göçü devam ettirmektedir. Bununla birlikte yurtdışında doğup sonraki süreçte Başmakçı’ya göç eden ve burada yaşayan insan sayısı 2022 itibarıyla 92 kişi olarak tespit edilmiştir.

2.1.2.2.2. İç Göçler

Bir yerde bulunan mevcut kaynaklar, o yerde yaşayan insan topluluğunun taleplerini karşılamada yetersiz kalmaya başladığı anda orada yaşayan insanların bir kısmının farklı bir yere gitmek, yani oradan ayrılarak göç etmek zorunluluğu ortaya çıkar (Tanoğlu, 1969: 86). Bu olay ülke sınırları içerisinde gerçekleşiyorsa buna iç göç denilmektedir. Başka bir anlatımla iç göç kavramı insanların yaşadıkları ülke sınırları içinde bir yerden farklı bir yere geçişini ve yerleşmesini tanımlamaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2019: 316).

Ülkemizde bu olay kırsaldan şehire, şehirden şehire, şehirden kırsala ve kırsaldan kırsala şeklinde olmaktadır. Fakat iç göç denilince akla gelen ve oranı en fazla olan kırsal kesimlerden şehirlere olan göçlerdir. Bu durum ülke içinde nüfus kaymalarına ve şehirlerin nüfus değişimine neden olmaktadır. Nüfus çeken yerlerin genel özelliği ise

sanayi, ticaret veya turizm gibi sektörlerin birinde veya birkaçında öne çıkmış yerler olmalarıdır (Şahin vd., 2005:302).

Başmakçı ilçesi 2000’li yılların başına kadar gerek yeni kurulan fabrikalar gerekse kooperatifleşmedeki başarısına paralel olarak üreticilerin para kazanması sayesinde yoğun göç veren bir yerleşme olmamıştır. Buna karşılık ilçeye bağlı köylerden ilçe merkezine az da olsa göç olayı yaşanmıştır. Bu durumun temel nedeni iş imkanları ve eğitim olmuştur. Bu olay günümüzde de nispeten devam etmektedir.

İlçe merkezinden dışarıya olan göçler ise kabaca iki kısımda ele alınabilir. Birincisi iş, eğitim ve sosyal imkanların daha cazip olduğu komşu ilçelere olan göçlerdir. Bu ilçelerin başında özellikle Dinar gelmektedir. Bu bağlamda yapılan bir çalışmaya (Cinfer, 2002: 44) göre ilçeden, dışarıya yapılan göçlerin nedenleri arasında % 70 işsizlik, % 13 tayin ve % 10 ise eğitim başta gelmektedir. İkincisi ise yakındaki çevre illerin yanı sıra büyük şehirlere yönelen göçlerdir. Bu illerden sanayi ve ticaret ve tekstil sektörü açısından gelişmiş olan Denizli başta gelmektedir. Öyle ki ilçeden Denizli’ye haftanın her günü minibüs seferi düzenlenmektedir. Bu ili sırasıyla Antalya (1372), Isparta (1176), İzmir (763) ve İstanbul (762) gibi iller takip eder (Tablo 2.6; Şekil 2.4; Harita 2.1).

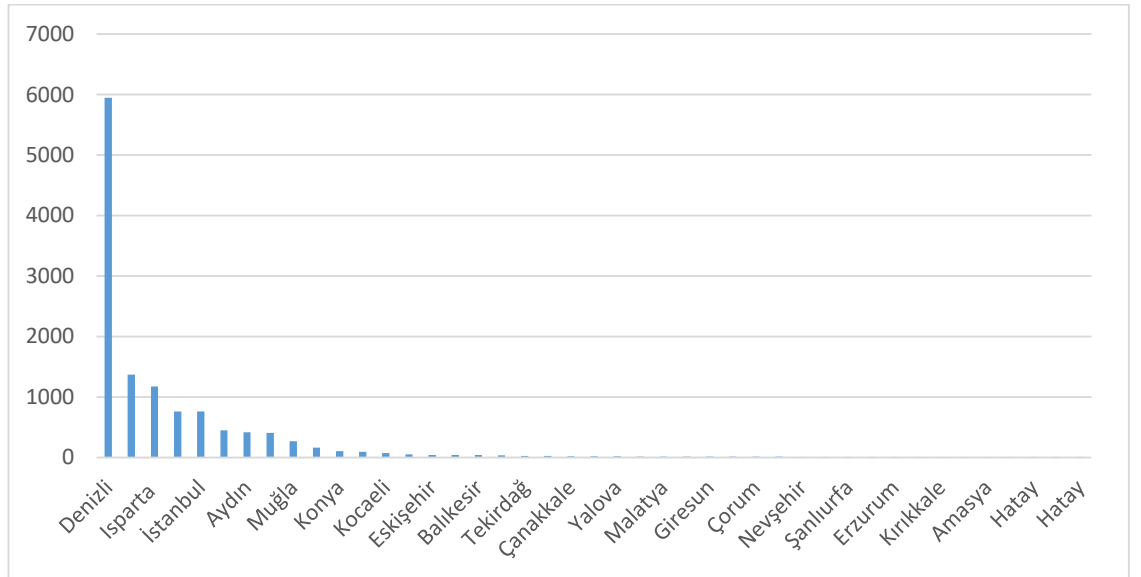
Tablo 2.6. Başmakçı İlçesinden Diğer İllere Gerçekleşen Göçler (2007-2022).

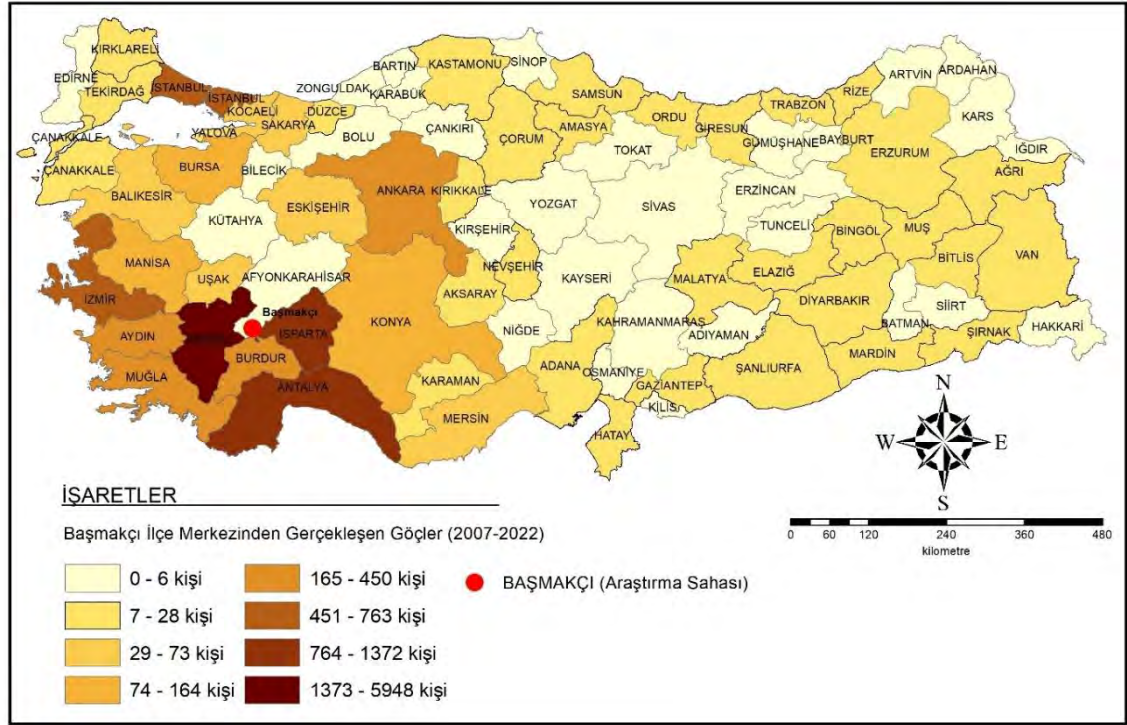
Göç Edilen İller	Göç Eden Kişi Sayısı	Göç Edilen İller	Göç Eden Kişi Sayısı
Denizli	5948	Muş	13
Antalya	1372	Nevşehir	12
Isparta	1176	Rize	12
İzmir	763	Şanlıurfa	12
İstanbul	762	Elazığ	12
Burdur	450	Erzurum	12
Aydın	419	Kırklareli	12
Ankara	408	Kırıkkale	11
Muğla	267	Amasya	11
Bursa	164	Amasya	11
Konya	103	Gaziantep	10
Manisa	92	Hatay	10
Kocaeli	73	Aksaray	10

Tablo 2.6. (Devamı)

Uşak	53	Hatay	10
Eskişehir	43	Ağrı	9
Sakarya	43	Bitlis	9
Balıkesir	42	Trabzon	8
Mersin	35	Bingöl	8
Tekirdağ	28	Düzce	8
Diyarbakır	25	Karaman	8
Çanakkale	21	Kastamonu	8
Adana	21	Şırnak	7
Yalova	18	Ordu	7
Van	17	Çankırı	7
Malatya	17	Adıyaman	6
Mardin	17	Erzincan	6
Giresun	16	Diğerleri	56
Samsun	14	Toplam	12.726
Çorum	14		

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Şekil 2.4. Başmakçı'dan Diğer İllere Gerçekleşen Göçler (2007-2022).

Harita 2.1. Başmakçı İlçesinin Göç Verdiği İller (2007-2022).

Araştırma sahası aynı zamanda dışarıdan da iç göç almaktadır. Bu göç hareketinde Afyonkarahisar'ın merkez ve diğer ilçeleri hariç tutulduğunda 2022 yılı itibariyle en çok göç aldığı illeri; Denizli (108), Burdur (36) ve Isparta (32) oluşturmuştur. Bu illeri sırasıyla Konya (19), Şanlıurfa (17), Aydın (13) ve Muğla (12) gibi iller takip etmiştir (Tablo 2.7; Şekil 2.5; Harita 2.2). Gelenlerin önemli bir kısmı daha önceden bu illere gidip geri dönen yöre insanlarından ibarettir.

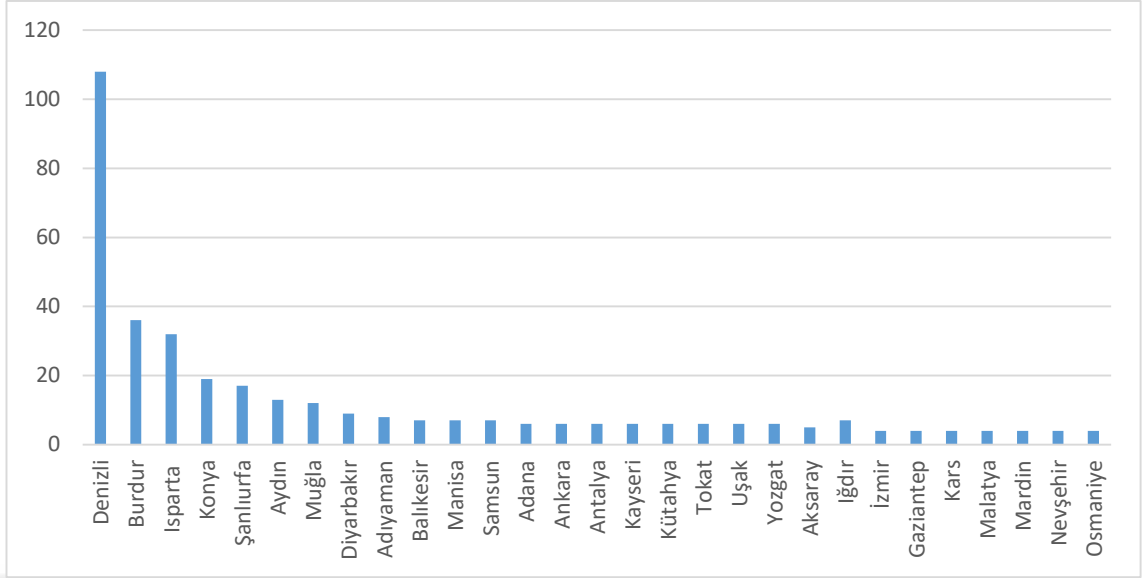
Tablo 2.7. Başmakçı İlçe Merkezine Farklı İllerden Gerçekleşen Göçler (2022).

Göç Edinilen İller	Göç Eden Kişi Sayısı	Göç Edinilen İller	Göç Eden Kişi Sayısı
Denizli	108	Ardahan	3
Burdur	36	Erzurum	3
Isparta	32	Hatay	3
Konya	19	Kahramanmaraş	3
Şanlıurfa	17	Sivas	3
Aydın	13	Ağrı	2
Muğla	12	Batman	2
Diyarbakır	9	Gümüşhane	2

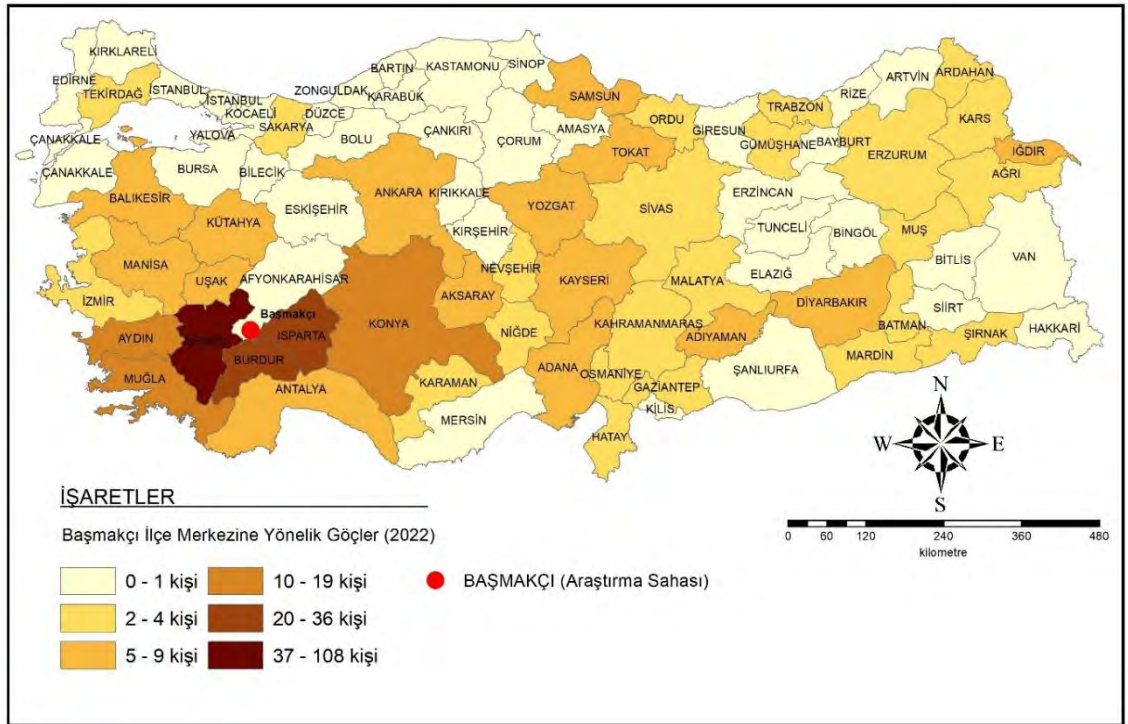
Tablo 2.7. (Devamı)

Adıyaman	8	Karaman	2
Balıkesir	7	Muş	2
Manisa	7	Niğde	2
Samsun	7	Ordu	2
Adana	6	Sakarya	2
Ankara	6	Şırnak	2
Antalya	6	Tekirdağ	2
Kayseri	6	Trabzon	2
Kütahya	6	Amasya	1
Tokat	6	Bitlis	1
Uşak	6	Bursa	1
Yozgat	6	Çankırı	1
Aksaray	5	İstanbul	1
Iğdır	7	Katamonu	1
İzmir	4	Kırşehir	1
Gaziantep	4	Mersin	1
Kars	4	Rize	1
Malatya	4	Sinop	1
Mardin	4	Van	1
Nevşehir	4	Toplam	410
Osmaniye	4		

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Şekil 2.5. Başmakçı İlçe Merkezine Değişik İllerden Gerçekleşen Göçlerin Dağılımı (2022).

Harita 2.2. Başmakçı İlçesinin Göç Aldığı İller (2022).

2.1.3. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Özellikleri

2.1.3.1. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı

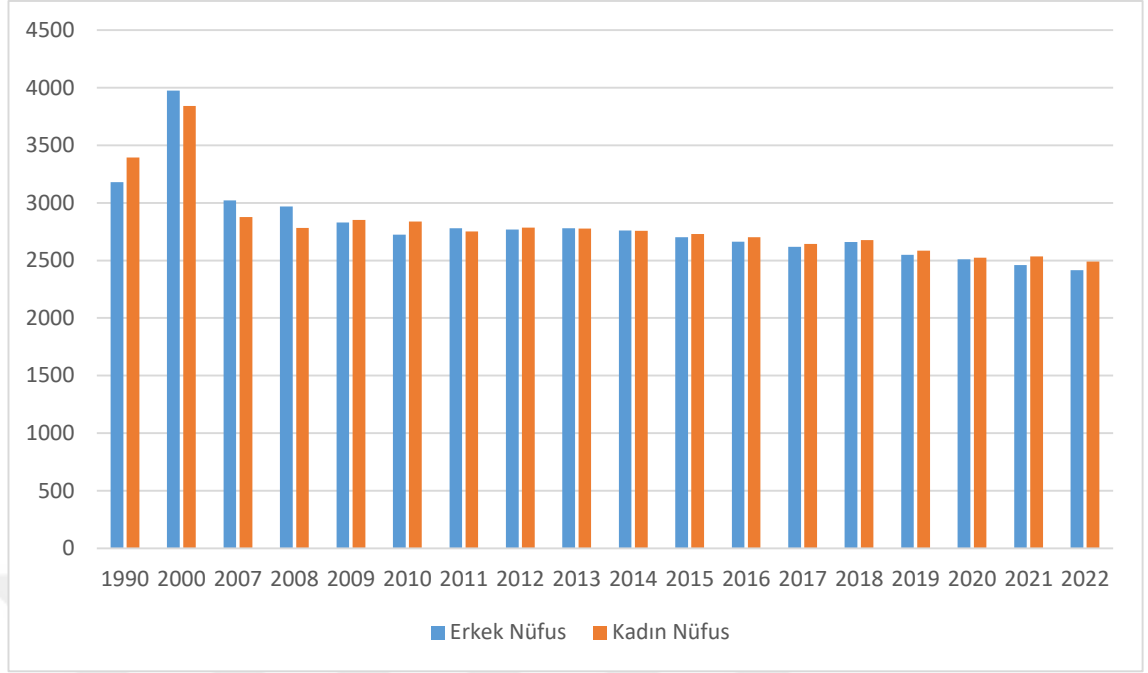
Nüfus konusunda takip edilen başka bir değişken de mevcut nüfus içindeki kadın ve erkeklerin sayıları ile farklı yaş grupları arasındaki nüfus miktarının eşit olmasıdır. Belirli bir nüfus içindeki cinsiyet oranı, bu nüfus topluluğu içinde 100 veya da 1000 kadın başına düşen erkek sayısı bulunarak hesaplanabilir. Bir ülkede toplam nüfus içinde kadın veya erkek nüfus oranı fazla olabilmektedir. Bu durum savaş veya göç gibi olağanüstü durumlar dışında tamamen doğumlardan kaynaklıdır (Doğanay, 1985: 76-77).

Bir yerde nüfusun cinsiyet oranını bize birçok şey anlatabilir. Örneğin kadın nüfusunun aşırı fazla olduğu bir yerde erkeklerin savaşa katılmış olma ihtimali ortaya çıkar. Veya göç veren yerlerde, erkeklerin daha fazla göçe katılmasından dolayı kadın nüfusunun daha fazla olması söz konusu olabilir (Tümertekin ve Özgüç, 2019: 272).

Tablo 2.8. Başmakçı İlçe Merkezinde Sayım Yıllarına Göre Erkek ve Kadın Nüfus Sayısı ve Cinsiyet Oranları (1990-2022).

Sayım Yılı	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Toplam Nüfus	Cinsiyet Oranı (%)
1990	3179	3395	6574	93,6
2000	3975	3841	7816	103,5
2007	3021	2878	5899	105,0
2008	2970	2782	5752	106,7
2009	2830	2851	5681	99,2
2010	2723	2839	5562	95,9
2011	2779	2752	5531	100,9
2012	2769	2786	5555	99,3
2013	2781	2778	5559	100,1
2014	2759	2757	5516	100,1
2015	2701	2731	5432	98,9
2016	2662	2701	5363	98,5
2017	2619	2643	5262	99,1
2018	2659	2676	5335	102,8
2019	2550	2586	5136	98,6
2020	2509	2525	5034	99,4
2021	2459	2534	4993	97,1
2022	2416	2490	4906	97,1

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Şekil 2.6. Başmakçı İlçe Merkezi’nde Yıllara Göre Kadın-Erkek Nüfusun Dağılımı (1990-2022).

Bir ülkede, şehirde veya da daha küçük bir yerleşmede nüfusun yaş aralıklarına göre dağılımını ve cinsiyet oranını bilmek, o yerleşmeye yapılacak her türlü sosyal ve ekonomik yatırımlar için hayati önem taşır. Çünkü her yerleşmenin kendine has ekonomik, sosyal ve kültürel özellikleri vardır. Orayla ilgili planlamalarda da bu doğrultuda hareket etmek ve nüfusun yaş ve cinsiyet parametrelerini göz önünde bulundurmak gereklidir.

Bütün bu değerlendirmeler ışığında ilçe merkezinin cinsiyet durumu değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Başmakçı ilçe merkezinde 2022 yılında 4906 kişi yaşamaktaydı. Bunun 2490’ını kadın nüfus oluştururken, 2416’sını da erkek nüfus oluşturmaktadır. Oran olarak baktığımızda ise nüfusun %50,8’i kadınlardan, 49,2’si ise erkeklerden oluşmuştur (Tablo 2.8; Şekil 2.6). Bu verilere göre cinsiyet oranı dengededir denilebilir. Yine de az da olsa kadın nüfusun daha fazladır. Bu durum farklı sebepleri söz konusudur. Bunlardan en önemlisi sahanın göç veren bir yer olması ve bu göçe de genellikle de erkeklerin katılmasıdır.

Araştırma sahasındaki nüfusun dar aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, en büyük payın 65-69 yaş grubuna (% 8.7) ait olduğu görülmektedir. Bu yaş grubundan (65-69) sonra en yüksek paya sahip dilim % 7,6 ile 55-59 yaş aralığındaki

gruptur. Bu yaş gruplarının fazla olmasında dışarıda yaşayan ilçe doğumlu insanların emeklilikten sonra dönmeleri etkilidir. Diğer yaş gruplarının arasında ise nispeten dengeli bir durum söz konusudur. Oran olarak en az paya sahip grup ise % 0,3 ile 90+ yaş grubudur (Tablo 2.9; Şekil 2.7).

Tablo 2.9. Başmakçı İlçe Merkezi Nüfusunun Dar Aralıklı Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Dağılımı (2022).

Yaş Grubu	Başmakçı İlçe Merkezi Nüfus					
	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
0-4	135	5,7	144	5,8	279	5,7
5-9	144	6,0	151	6,0	295	6,0
10-14	153	6,3	150	6,0	303	6,2
15-19	150	6,4	137	5,7	287	5,8
20-24	146	6,0	147	5,9	293	6,0
25-29	152	6,1	166	6,8	318	6,5
30-34	138	5,4	138	5,5	276	5,6
35-39	144	6,0	149	5,9	293	6,0
40-44	194	7,8	142	5,7	336	6,9
45-49	158	6,4	131	5,4	289	5,8
50-54	172	7,2	186	7,5	358	7,3
55-59	181	7,4	186	7,5	372	7,6
60-64	160	6,7	165	6,9	325	6,7
65-69	201	8,0	223	8,9	424	8,7
70-74	88	3,5	81	3,5	169	3,4
75-79	55	2,3	72	2,9	127	2,6
80-84	37	1,5	56	2,6	93	1,9
85-89	28	1,1	25	1,2	53	1,0
90+	5	0,2	11	0,5	16	0,3

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Şekil 2.7. Başmakçı İlçe Merkezinin Nüfus Piramidi (2022).

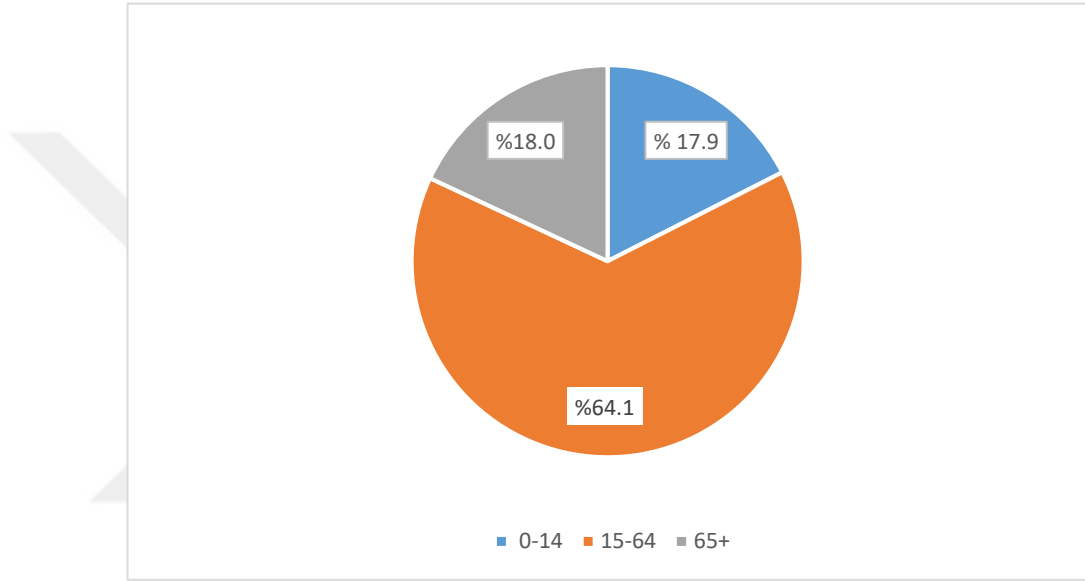
Araştırma sahasının nüfus piramidi incelendiğinde yaşlı nüfus oranının fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bunda sağlık koşullarının son dönemlerde iyileşmesi ile ölüm oranların azalması etkili olmuştur. Piramidin tabanının nispeten dar olması ise doğum oranlarının düşük olduğunun göstergesi olarak okunabilir. Piramidin orta kısmının alt yaş gruplarına göre daha geniş olması ise doğum oranlarının son dönemlerde düştüğünü göstermektedir.

Sahadaki nüfusu daha iyi analiz edebilmek için geniş aralıklı yaş gruplarına göre değerlendirmek de sağlıklı sonuçlar elde etmeyi sağlayacaktır. Burada nüfus içindeki en büyük payı % 64,1 ile 15-64 yaş arasındaki nüfus grubu oluşturmaktadır (Tablo 2.10; Şekil 2.8). Oran olarak ikinci sırada %18,0 ile 65 yaş ve üstündeki nüfus grubu oluşturur. Çocuk nüfus olarak değerlendirilen 0-14 yaş aralığı ise ilçe merkezi nüfusunun % 17,9'unu oluşturmaktadır. Bu durumda bu yaş grubunun ülkemizin genelinin aksine yaşlı nüfusun çocuk nüfustan fazla olduğunu göstermektedir. Ülkemizde pek fazla yaşanmayan bu durum ilçe merkezinde son yıllarda doğumların çok azaldığı gibi bir anlam taşımaktadır.

Tablo 2.10. Başmakçı İlçe Merkezinde Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2022).

Yaş Grubu	Nüfus	%
0-14	877	17,9
15-64	3147	64,1
65+	882	18,0
Toplam	4906	100,0

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir

Şekil 2.8. Başmakçı İlçe Merkezinde Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2022).

2.1.3.2. Aile Nüfus Büyüklüğü

Yaşadığımız ülkedeki nüfusun yapısında, aile büyüklüğü bakımından standart bir sayı söylemek imkansızdır. Bu durum özellikle kırsal ve şehrsel alanlar arasında ciddi farklılıklar gösterebilmektedir. Bununla birlikte coğrafi bölgeler arasında da bu farkı görmek mümkündür. Doğu Anadolu Bölgesi'nde daha yüksek rakamlar çıkabilirken Ege ve Marmara bölgelerinde bu rakamlar düşmektedir (Doğanay, 1985: 75).

Araştırma sahası olan Başmakçı İlçe Merkezi 2022 ADNKS göre toplam 4906 kişilik bir nüfusa sahiptir. Buna göre Başmakçı'da 2022 yılı için ortalama hanehalkı büyüklüğü 2,7 olarak hesaplanmıştır (Tablo 2.11). Aynı yıl için Türkiye ortalaması ise

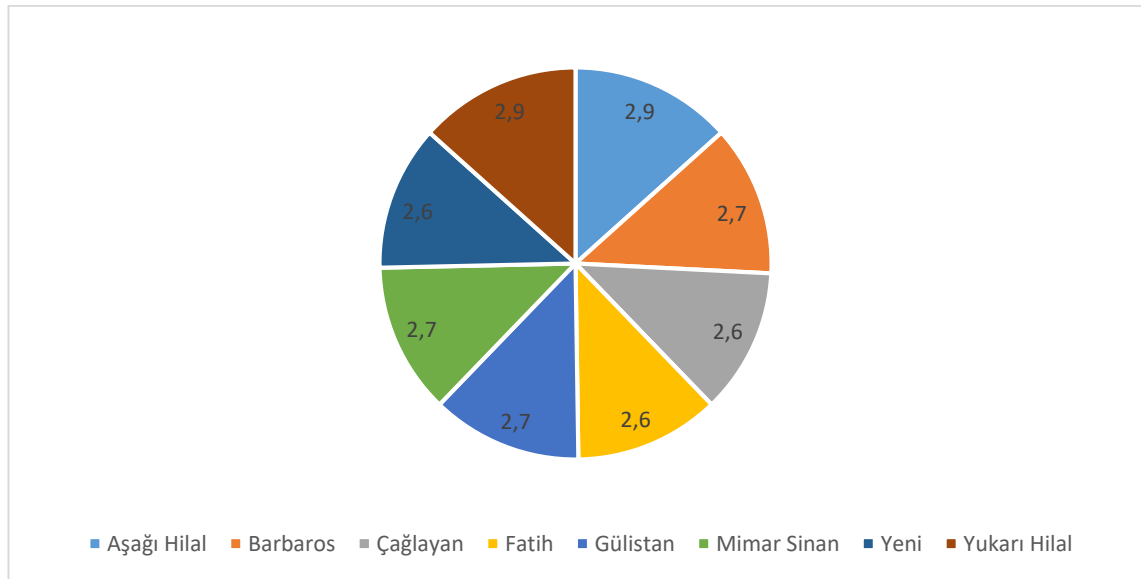
3.2, Afyonkarahisar ise 3,2 olarak belirlenmiştir. Bu bakımdan Başmakçı kasbasının hanehalkı büyüklük ortalaması hem Türkiye hem de Afyonkarahisar'ın altında kalmıştır.

Tablo 2.11. Başmakçı İlçe Merkezi'nin Hanehalkı Büyüklükleri (2022).

Mahalleler	Aile Sayısı	Nüfus	Hanehalkı Büyüklüğü
Aşağı Hilal	132	383	2,9
Barbaros	197	542	2,7
Çağlayan	305	811	2,6
Fatih	302	809	2,6
Gülistan	310	861	2,7
Mimar Sinan	269	727	2,7
Yeni	166	445	2,6
Yukarı Hilal	112	328	2,9
Toplam	1793	4906	2,7

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

İlçedeki hanehalkı sayılarına ve ortalamalarına mahalle bazında baktığımızda, en yüksek hanehalkı değerine sahip mahallelerin 2,9'luk bir değer ile toplam ilçe nüfusunda en düşük paya sahip olan Aşağı Hilal ve Yukarı Hilal mahalleleri olduğu görülür (Tablo 2.11; Şekil 2.9). Bu mahallelerin haricindeki mahallelerde ise hanehalkı ortalaması 2,6 ile 2,7 arasındadır. Bu bakımdan ilçenin homojen bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Şekil 2.9. Mahallelere Göre Hanehalkı Büyüklüklerinin Dağılımı (2022).

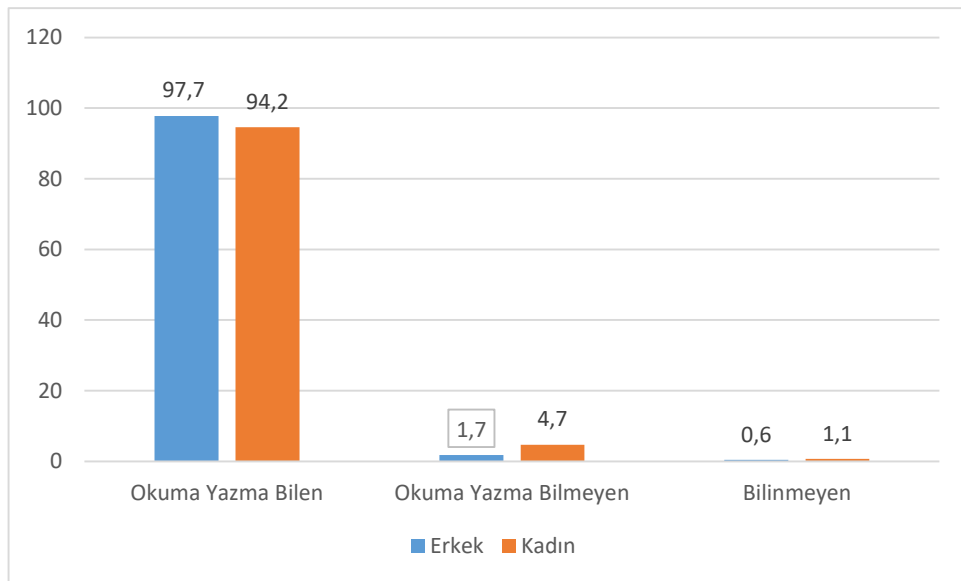
2.1.3.3. Nüfusun Eğitim ve Kültür Durumu

Nüfusta eğitim durumu ile kastedilen genelde okuryazarlık durumu olarak algılanmaktadır. Lakin nüfusun eğitim durumu sadece bu parametreden ibaret değildir. Okuma ve yazma eğitimin ilk basmağı, dolayısıyla ön şartı sayılabilir. Eğitim düzeyine daha sağlıklı yorumlayabilmek için o ülkedeki okullaşma oranı, eğitim kademeleri arasındaki geçişler, ülkenin öğretmen ve öğrenci sayıları ve eğitim kademelerine göre mezun sayıları gibi konuların bir bütün olarak değerlendirilmesi gereklidir (Doğanay, 1985: 84). Bu bağlamda ilçe merkezine ait veriler çok sağlıklı veriler olmadığından bu konu TÜİK'e ait ilçe geneli okuma yazma oranları dikkate alınarak açıklanmaya çalışılmıştır (Tablo 2.12; Şekil 2.10). Bu yıl itibariyle ilçe toplam nüfusunun 9243'ü 6 yaş üstü nüfusu oluşturmaktaydı. Buna göre ilçede % 95.8'i (8861 kişi) okuma yazma bilirken, % 3.2'si (293 kişi) okuma yazma bilmeyen ve % 1.0'ı (89 kişi) ise bilinmeyenleri oluşturmaktaydı. Bu oran kadınlarda % 94.2, erkeklerde ise % 97.7'dir.

Tablo 2.12. Başmakçı İlçesi Cinsiyete Göre Okuma-Yazma Sayısı ve Oranları (2021)

Eğitim Durumu	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
Okuma Yazma Bilen	4509	97,7	4352	94,2	8861	95,8
Okuma Yazma Bilmeyen	77	1,7	217	4,7	293	3,2
Bilinmeyen	27	0,6	52	1,1	89	1.0
Toplam	4613	100,0	4621	100,0	9243	100,0

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

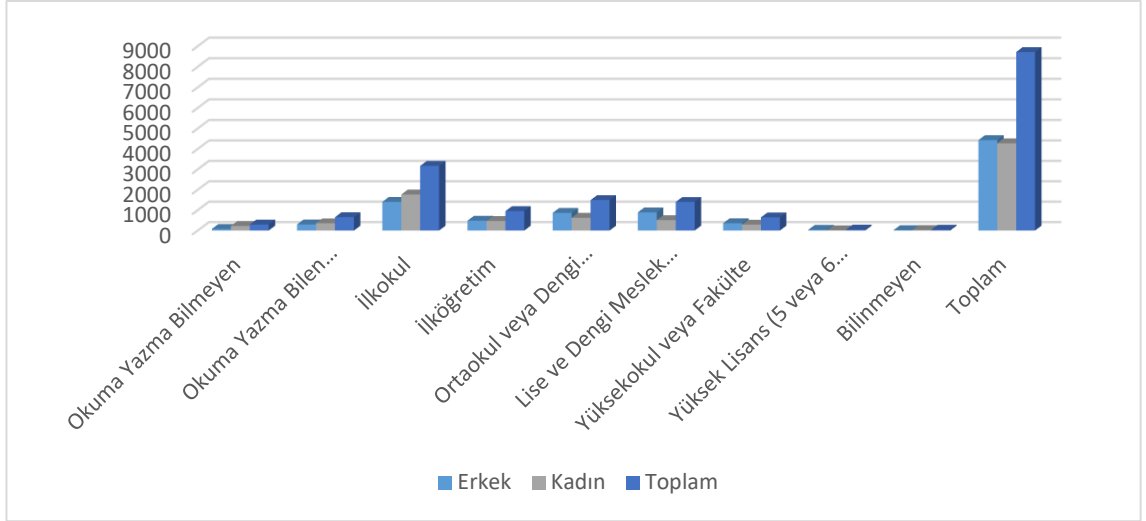
Şekil 2.10. Başmakçı İlçesi Cinsiyete Göre Okuma-Yazma Durumu (2021).

Tablo 2.13. Başmakçı İlçesinde Eğitim Kademelerine Göre Nüfusun Dağılımı (2022).

Eğitim Kademesi	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
Okuma Yazma Bilmeyen	77	1,8	223	5,3	293	3,4
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	300	6,8	355	8,2	655	7,5
İlkokul	1405	31,8	1767	41,2	3172	36,5
İlköğretim	484	10,9	469	10,9	953	10,9
Ortaokul veya Dengi Meslek Ortaokulu	867	19,5	629	14,7	1496	17,2
Lise ve Dengi Meslek Okulu	893	20,1	510	12,0	1403	16,0
Yüksekokul veya Fakülte	357	8,0	291	6,8	648	7,4
Yüksek Lisans ve Doktora	35	0,7	13	0,3	48	0,6
Bilinmeyen	20	0,4	23	0,6	43	0,5
Toplam	4438	100,0	4280	100,0	8718	100,0

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Başmakçı ilçesinde 2022 verileri dikkate alındığında ise 6 yaş ve üzeri grup içinde okur-yazar oranı % 96,6'dır. Buna karşılık okuma-yazma bilmeyenler % 3,4'lük bir paya sahiptir. Cinsiyete göre durum dikkate alındığında ise okuma-yazma oranı erkeklerde % 98,2 iken, kadınlarda bu oran % 94,7'dir. Kadınlarda okur-yazarlık oranının erkeklerle nispeten düşük olması, ülkemiz genelinde olduğu gibi özellikle ileri yaş grubunda ve daha ziyade kırsal alanda kadınlarda okur-yazarlık oranının düşük olması ile ilgilidir. Yine aynı yıla ait veriler incelendiğinde en büyük pay % 36,5 ile ilkokul mezunlarına aittir (Tablo 2.13). Bu oran ilçede sayı olarak 3172 kişiye tekabül etmektedir. İkinci sırada 1496 kişi ve % 17,2'lik pay ile ortaokul veya dengi meslek ortaokulu mezunları yer alır. Bunları % 16,0'lık oran ve 1403 kişi ile lise ve dengi meslek okulu mezunları izlemektedir. Lisans ve ön lisans mezunlarının oranı % 7,4 (648 kişi)'dür. Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerin oranı ise % 7,5 (655)'dir. Yüksek lisans ve doktora mezunlarının oranı ise toplam % 0,6'lık değere (toplam 48 kişi) sahiptir (Tablo 2.13; Şekil 2.11).

Şekil 2.11. Başmakçı İlçe Merkezi'nde Eğitim Kademelerine Göre Nüfusun Dağılışı (2021).

Başmakçı ilçesinde 2021 itibariyle toplam 819 öğrenci eğitim hayatına devam etmekteydi. Bunların 430'unu (%52.5) erkek, 389'unu (% 47.5) kız öğrenciler oluşturmaktaydı (Tablo 2.13; Şekil 2.11). Başmakçı'da yatılı okul olmamakla birlikte, ilçeye bağlı köylerde yaşayan ve çeşitli kademelerdeki öğrenciler taşımali eğitim vasıtasıyla ilçe merkezine gelerek eğitimlerine devam etmektedirler. Bu kapsamda 2022 yılı itibariyle toplam 267 öğrenci taşımali eğitimden faydalanmaktadır. İlçe merkezinde 7 okul mevcuttur. Bunlardan 1'i anaokul, 3'ü ilkokul, 1'i ortaokul, 2'side lise (Fotoğraf 2.1) düzeyinde eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir (Tablo, 2.13; Şekil 2.11) tanesi

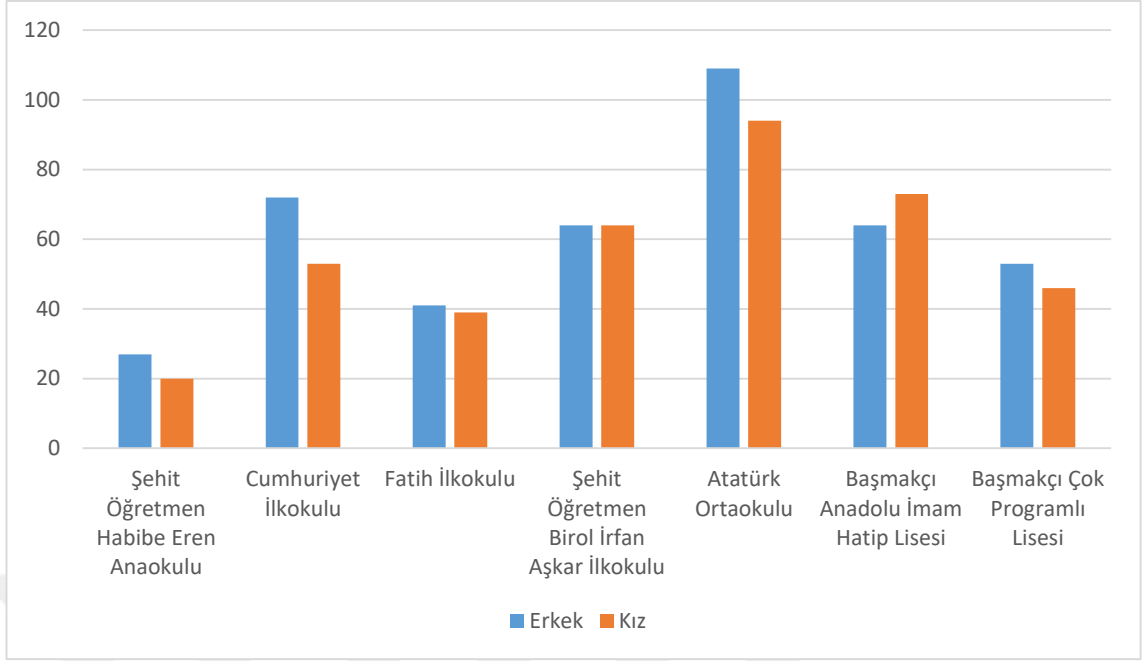
Fotoğraf 2.1. Başmakçı Çok Programlı Anadolu Lisesinden Bir Görünüm.

İlçe merkezindeki okullarda en fazla öğrenci 203 kişi ile Atatürk Ortaokulu'nda bulunmaktaydı. Bunu 137 öğrenci ile Başmakçı Anadolu İmam Hatip Lisesi ve 128 öğrenci ile Şehit Öğretmen Birol İrfan Aşkar İlkokulu takip etmekteydi. Aynı yıl itibariyle eğitim öğretim gören öğrencilerin % 5.7 (47 kişi) anaokulunda, % 40.7'si (330 öğrenci) ilkokullarda, % 24.8'i (203 öğrenci) ortaokulda ve % 28.8'i de (236 öğrenci) liselerde bulunuyordu (Tablo 2.14; Şekil 2.12).

Tablo 2.14. Başmakçı İlçe Merkezinde Eğitime Devam Eden Kız ve Erkek Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımı (2022).

Okul Adı	Erkek	Kız	Toplam	%'si
Şehit Öğretmen Habibe Eren Anaokulu	27	20	47	5.7
Cumhuriyet İlkokulu	72	53	125	15.3
Fatih İlkokulu	41	39	80	9.8
Şehit Öğretmen Birol İrfan Aşkar İlkokulu	64	64	128	15.6
Atatürk Ortaokulu	109	94	203	24.8
Başmakçı Anadolu İmam Hatip Lisesi	64	73	137	16.7
Başmakçı Çok Programlı Lisesi	53	46	99	12.1
Toplam	430	389	819	100.0

Kaynak: Başmakçı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

Şekil 2.12. Eğitime Devam Eden Kız-Erkek Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımı (2022).

İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde bulunan bir diğer kurum da Halk Eğitim Merkezidir. Kurulduğu yıldan (1989 yılı) itibaren eğitim faaliyetlerine devam eden kurum halktan gelen talepler doğrultusunda yılın 12 ayı boyunca sosyal, kültürel ve mesleki kurslar açarak hizmette bulunmaktadır. Hizmet binası Çağlayan Mahallesi Çağlayan Caddesi üzerinde yer almaktadır. Kurumun 4 personeli mevcut olup, bunlardan 1'i okul müdürü, 1'i müdür yardımcısı 1 tekstil öğretmeni ve 1'i de bilişim öğretmenidir.

Halk Eğitim Merkezi tarafından zaman zaman açılan kurslar arasında; İngilizce, bilgisayar işletmenliği, fotoğrafçılık, arıcılık, sürü yönetimi, resim, model uçak, Kuran-ı Kerim, satranç, diksiyon bazılarını oluşturmaktadır (Tablo 2.15).

Tablo 2.15. Başmakçı Halk Eğitim Merkezi Çalışan Bilgileri (2022).

Ünvan	Erkek	Kadın	Toplam
Okul Müdürü	1	-	1
Branş Öğretmeni (Bilişim)	-	1	1
Branş Öğretmeni (Tekstil)	1	-	1
Rehber Öğretmen	-	-	-
İdari Personel (Müdür Yardımcısı)	1	-	1
Toplam Çalışan Sayısı	3	1	4

Kaynak: Başmakçı Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü.

Başmakçı'da aynı zamanda Afyon Kocatepe Üniversitesi bünyesinde kurulan ve 2007-2008 öğretim yılında faaliyete giren Meslek Yüksek Okulu da mevcuttur. Okulda Dış Ticaret ve Bankacılık ve Sigortacılık bölümlerinde eğitim verilmekte olup, 2022 yılı itibariyle kayıtlı öğrencisi sayısı 146, öğretim görevlisi sayısı ise 5'tir.

2.1.3.4. Nüfusun Beslenme ve Sağlık Durumu

İnsanların beslenmesi ve yaşamlarını sağlıklı olarak devam ettirebilmesi, gıda maddelerine ulaşabilmelerinin yanı sıra dengeli beslenme ile mümkündür. Dünyanın birçok yerinde gıda maddelerinin yeterli olmasına rağmen bahsedilen denge yakalanamamıştır. Bir insanın sağlıklı bir şekilde hayatını devam ettirebilmesi için en temelde proteinlere, karbonhidratlara ve vitaminlere ihtiyacı vardır. Özellikle proteinler bu açıdan kritik öneme sahiptir ve ağırlıklı olarak hayvansal gıdalarda bulunurlar (Tümertekin ve Özgüç, 2019: 240).

İnsanların temel beslenme alışkanlıklarını etkileyen faktörler kültürleri, ekonomik durumları ve alışkanlıklarıdır. Başmakçı ilçesinde yaşayan insanların başlıca geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Bunun yanında az da olsa sanayi ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren bir kesim de bulunmaktadır. Dolayısıyla burada yaşayan insanlar çoğunlukla kendi yetiştirdikleri ürünlerin ağırlıkta olduğu bir tüketim alışkanlığı kazanmışlardır. Çoğu aile hayvancılıkla uğraştığı için süt ve süt ürünleri tüketimi, yumurta tüketimi konusunda yetersizlik yaşanmamaktadır.

Araştırma sahası aynı zamanda verimli tarım alanlarına sahiptir. Bu doğrultuda meyve ve sebze yetiştiriciliği de yaygındır. Yaz aylarında taze, kış aylarında ise kurutulmuş veya dondurularak saklanan yiyeceklerin tüketimi boldur. İlçede yoğun olarak yapılan turşuluk hıyar üretimi de kışın aynı şekilde turşu olarak saklanan sebzelerinin tüketimini sorunsuz hale getirmiştir. İlçede yaşayanlar haftalık gıda ihtiyaçlarını genel olarak her cuma kurulan pazardan sağlamaktadır. Bu pazarda çevre illerden gelen taze sebze ve meyvenin yanında yöre insanının kendi yetiştirdiği ürünler de satılmaktadır. Bunun yanı sıra ilçedeki market ve bakkallar günlük gıda ihtiyacını karşılamak için yeterli olmaktadır.

Başmakçı'da sağlık hizmeti veren kurumların başında Devlet Hastanesi gelmektedir (Fotoğraf 2.2). Hastane çok ileri tetkik ve tedaviden ziyade daha belirli

hastalıklarda ve tedavilerinde etkindir. Hastane bünyesinde diş hekimliği ve aile hekimliği de mevcuttur. Hastanede toplam 8 doktor, 6 hemşire ve 25 yardımcı personel çalışmaktadır. Hastane haricinde ilçe merkezinde bir de aile sağlığı merkezi bulunmaktadır. Burada da 4 tane doktor, 4 hemşire ve 2 yardımcı personel görev yapmaktadır.

Fotoğraf 2.2. Başmakçı Devlet Hastanesi, İlçede Sağlık Hizmeti Veren Kurumların İlk Sırasında Gelmektedir.

2.1.3.5. Çalışma ağındaki Nüfusun Sektörel Dağılımı

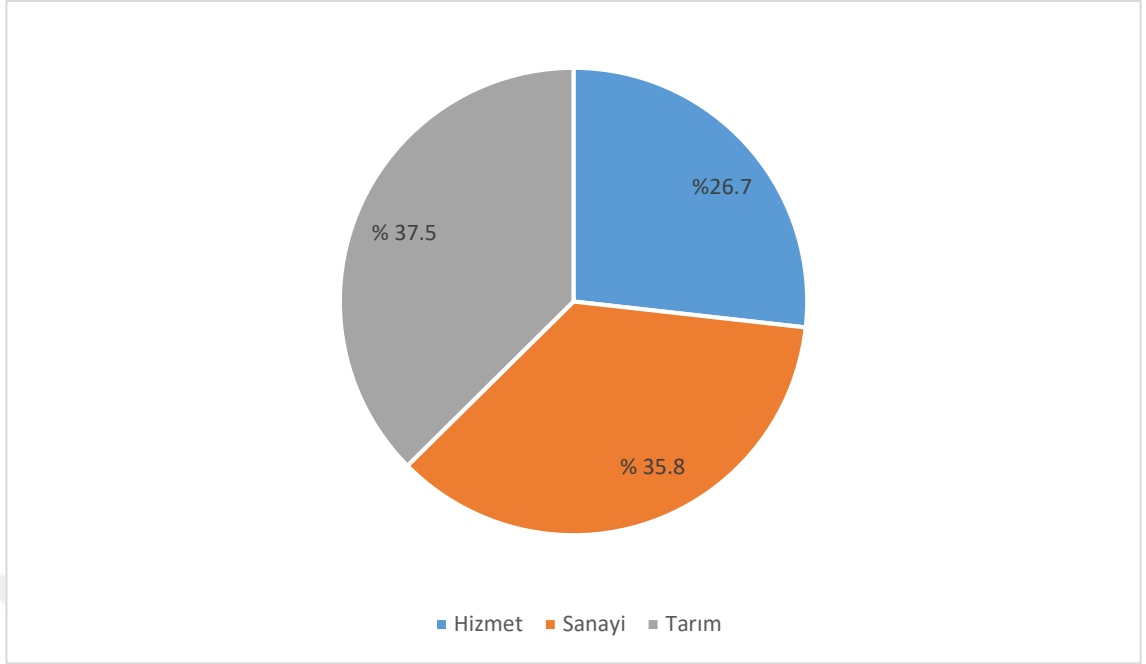
Birçok ülkede ve bizim ülkemizde de çalışma çağındaki nüfusu belirlemek için dar ve geniş aralıklı yaş gruplandırmasından yararlanılır. Genel kabul görmüş olan durum ise 15-64 yaş dilimi arasında kalan nüfus çalışma çağındaki nüfus olarak kabul edilir. Ancak bu kural ülkemizde pratikte çok da geçerli değildir. Çünkü kırsal kesimlerde üretime katılma yaşı küçük yaşlardan başlamakta ve ileri yaşlarda emeklilik sonrasında da sürmektedir (Doğanay ve Orhan, 2021: 158).

Başmakçı’da hali hazırda çalışma hayatının içinde olan aktif nüfus temelde, tarım, sanayi ve hizmet fonksiyon alanlarında faaliyet göstermektedir. İlçenin kırsal kesiminde tarım sektörü çok önde olmasına rağmen ilçe merkezinde durum biraz daha farklıdır. Ağırlıklı olarak ise tarım ve sanayi sektörü önde gelmektedir. Yinede aktif nüfus içinde tarım sektöründe çalışanların oranı % 37,5 (612 kişi), sanayi sektöründe çalışanların oranı % 35,8 (586 kişi) ve hizmet sektöründe çalışanların oranı ise % 26,7 (438 kişi) olarak tespit edilmiştir (Tablo 2.16; Şekil 2.13). Çalışan nüfus (1636), ilçe merkezinde yaşayan 3147 kişilik (Tablo 2.9) çalışma çağı nüfusunun hemen hemen yarısını (% 52.0) oluşturmaktadır. Ekip biçme faaliyetlerinin yanında hayvancılık faaliyetleri de tarım sektörü içinde değerlendirilmiştir. Faaliyet olarak yumurta tavukçuluğu ve büyükbaş süt üretim faaliyetleri ilçe ekonomisini domine etmektedir. Bu durum üzerinde faaliyet gösteren kooperatiflerin etkisi çok büyüktür. Bunun yanında son yıllarda hizmet ve sanayi faaliyetleri de ciddi gelişmeler göstermiştir.

Tablo 2.16. Başmakçı İlçe Merkezi’nde Çalışan Nüfusun Sektörel Dağılımı (2022).

Fonksiyonlar	Çalışan Nüfus	%
Hizmet	438	26,7
Sanayi	586	35,8
Tarım	612	37,5
Toplam	1636	100,0

Kaynak: Başmakçı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, Başmakçı Mal Müdürlüğü ve Başmakçı Esnaf ve Sanaatkarlar Odası verilerinden yararlanılmıştır.

Şekil 2.13. Başmakçı İlçe Merkezi’nde Çalışan Nüfusun Sektörel Dağılım (2022).

2.1.4. Nüfusun Dağılışı ve Yoğunluğu

Yeryüzünde insanların devamlı veya geçici olarak yaşadıkları sahalara ‘‘ökümen’’ yani yerleşilebilir ve yaşanabilir alanlar denilmektedir. Bu alanlara başka bir tabirle iskan sahası da denilebilir. Bu iskan sahasının yatay ve dikey yönde sınırları vardır. Yatay yönde kutuplar bu sahanın sınırını oluşturur. Dikey yönde ise daimi kar sınırı iskanın son sınırındır (Tanoğlu, 1969: 70).

Ülkemizde nüfus, ülke içinde eşitsiz bir şekilde dağılmıştır. Bu durumun birçok sebebi bulunmakla birlikte iki ana başlıkta ele alınabilir. Bunlar; içinde yeryüzü şekilleri, iklim ve yükseltinin olduğu doğal coğrafi faktörler ile içinde sanayi, ticaret ve ulaşımın olduğu beşeri coğrafya faktörleri olarak gösterilebilir (Doğanay, 1985:118-119).

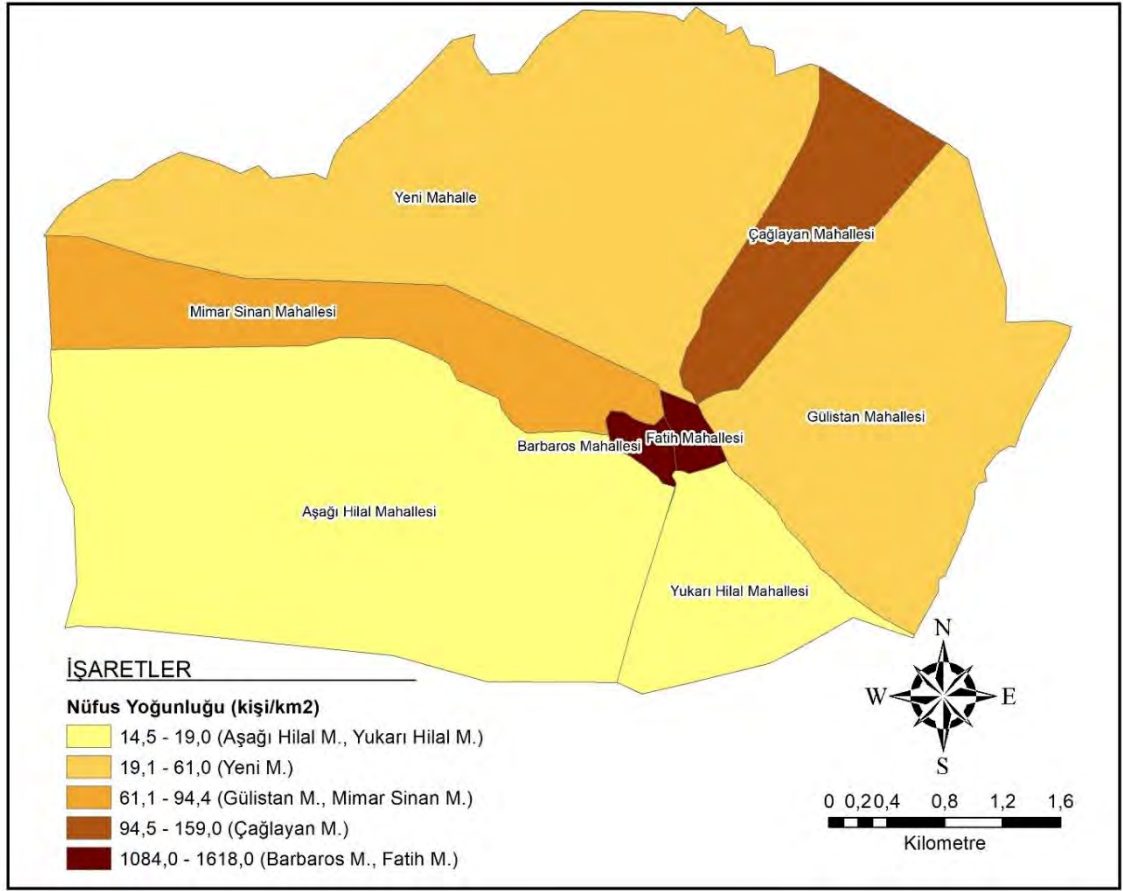
Başmakçı ilçe merkezinin 2022 yılı itibariyle nüfusu 4906 olarak belirlenmiştir. Yüzölçümü ise yaklaşık 83,1 km²’ dir. Bu doğrultuda ilçe merkezinin aritmetik nüfus yoğunluğu 59,0 kişi/km²’ dir (Tablo 2.17). Mahalle bazında incelendiğinde ise mahalleler arasında ciddi farklar olduğu görülmektedir. Çünkü bazı mahallelerin hem yüzölçümleri hem de barındırdıkları nüfus miktarı oldukça farklılık göstermektedir. Yüzölçümü olarak en büyük mahalle Mimar Sinan, en küçük ise Fatih Mahallesi’dir. Nüfus açısından bakıldığında ise en çok nüfusa sahip mahalle Gülistan, en az nüfusa sahip mahalle ise

Yukarı Hilal'dır (Tablo 2.17; Harita 2.2). Son olarak yoğunluk açısından değerlendirildiğinde ise km^2 'ye en çok insanın düştüğü mahalle 1618,0 kişi ile Fatih, km^2 'ye en az insanın düştüğü mahalle ise 14,5 kişi ile Aşağı Hilal Mahallesi'dir (Tablo 2.19). Diğer mahallelerde km^2 'ye düşen kişi sayısı ise 19,0 ile 1084,0 arasında değişmektedir (Tablo 2.17; Şekil 2.14).

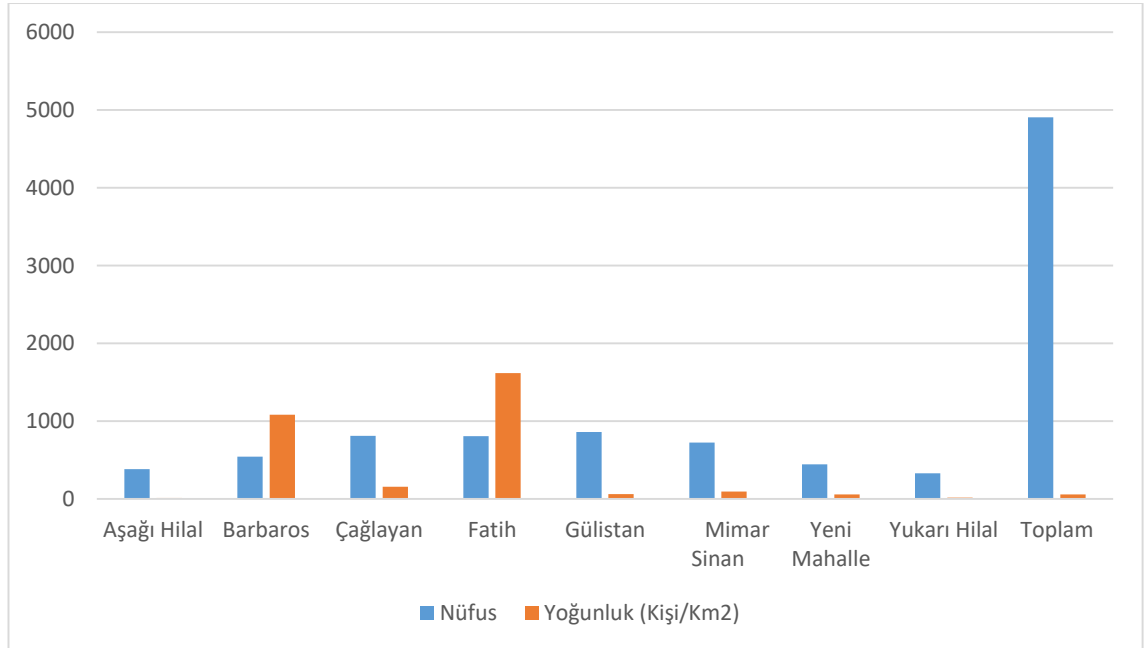
Tablo 2.17. Başmakçı İlçe Merkezinde Mahallelere Göre Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (2022).

Mahalleler	Nüfus	Yüzölçümü (Km^2)	Yoğunluk (Kişi/ Km^2)
Aşağı Hilal	383	26,5	14,5
Barbaros	542	0,5	1084,0
Çağlayan	811	5,1	159,0
Fatih	809	0,5	1618,0
Gülistan	861	14,1	61,1
Mimar Sinan	727	7,7	94,4
Yeni Mahalle	445	23,4	57,8
Yukarı Hilal	328	5,3	19,0
Toplam	4906	83,1	59,0

Kaynak: TÜİK, İlçe Tapu Kadastro Müdürlüğü ve Başmakçı Belediyesi verileri ile Arcis hesaplamalarından yararlanılmıştır.

Harita 2.3. Başmakçı İlçe Merkezinde Mahallelere Göre Nüfus Dağılışı (2022).

Şekil 2.14. Başmakçı İlçe Merkezinin Mahallelere Göre Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (2022).

2.2. YERLEŞME ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Genel Bakış

Yerleşme kavramı insanların yaşadıkları meskenler ve bu meskenlerin çevresinde bulunan ve kullandıkları arazilerden meydana gelmektedir. Bu alanların bir araya gelmesiyle köyler, kasabalar ve şehirler oluşmaktadır. İnsanların yerleşim yeri seçiminde ve bu yerleşmelerin gelişiminde şüphesiz coğrafi faktörler ön planda olmuştur (Tanoğlu, 1969: 200).

Yerleşmelerin şekilleri konusunda belirleyici etkiye sahip olan faktör o yerleşmenin fonksiyonudur (Doğanay, vd., 2003: 165). Yerleşmelerin fonksiyonları akla geldiğinde başta insanların yaşam alanları olduğu hatırlanmalıdır (Özçağlar, 2009: 80). Bir yerleşmenin fonksiyonu oranın kır ve kent ayrımında da belirleyici faktörlerden birisidir (Demir ve Alım, 2017: 538).

Yerleşim yerleri insan ve doğa arasındaki ilişkiye benzeyen bir pozisyonudur. Yani bir yerleşim merkezi hem doğal çevreden etkilenmektedir hem de çeşitli şekillerde doğal çevreyi etkilemektedir. Son yıllarda teknoloji ve bilgi birikimi olarak geline nokta fiziki çevreden etkilenme nispeten azalmış durumdadır. Fakat bazı durumlarda bunun geçersiz olduğu da bir gerçektir. Bu durum şehrsel yerleşmeler için nispeten minimum düzeydedir. Buna karşılık kırsal yerleşmelerde durum çok daha farklıdır. Doğal çevre ile yakın ilişki içinde olan kır yerleşmeleri doğal çevrenin etkilerine de bir o kadar açıktır. Kırsal kesimde yürütülen ekonomik faaliyetler genel olarak tarım ve hayvancılık gibi doğayla iç içe olan faaliyetlerdir. Bu durum kırsal yerleşmeleri ve burada yaşayan insanları doğal çevreye ve onun etkilerine karşı daha hassas bir duruma sokmaktadır (Doğanay, vd., 2003: 168).

Kır yerleşmeleri ile kasaba ve şehir yerleşmelerinin birbirlerinden ayrılması hususunda farklı disiplinlerden araştırmacıların ileri sürdüğü kriterler birbirinden farklılık göstermektedir. Bununla birlikte coğrafya disiplini içinde de ortak bir kriter veya anlayış hakim değildir. Bu bağlamda tek bu özelliğe bakılarak bir yer hakkında kır, kasaba veya şehir ayrımı yapmak coğrafi açıdan mümkün değildir. Bu ayrıma başta nüfus olmak üzere, ekonomik fonksiyonuna, ticaret fonksiyonuna ve sosyo-kültürel fonksiyonu gibi birçok parametreye bakılarak ancak karar verilebilir (Darkot, 1967:3,4).

Başmakçı'nın bilinen yerleşim tarihi Hititler dönemine kadar dayanmaktadır. Daha sonraki süreçte Frigler'in egemenliğine girmiş. Frigler'den sonra da Lidyalılar ve Persler bölgede hüküm sürmüş, akabinde Bizans toprağı olmuştur. Sultan Alparslan'ın Malazgirt'te Bizanslıları yenmesiyle birlikte Anadolu kapıları Türklere açılmıştır. Bu sayede Sarıkeçili Aşireti'ne bağlı Başmakçı cemaati süreç içerisinde bu bölgeye yerleşmişlerdir. İlerleyen süreçte Germiyanogulları Beyliği hakimiyetine giren bölge son olarak çeyiz yoluyla Osmanlı toprağı olmuştur (URL 2; 2001 Afyonkarahisar Yıllığı, 2001: 223; Arkeo Atlas, 2007: 74-83). Cumhuriyetin ilandan sonraki yıllar ise Dazkırı'ya bağlı bir bucak iken 1987 yılında ilçe statüsü kazandırılmıştır. İlçe merkezi toplam 8 mahalleden oluşmaktadır. İlçeye bağlı 14 köy yerleşmesi bulunmaktadır. İlçenin yüzölçümü 369 km², ilçe merkezinin alanı ise 83,1 km²'dir.

Aynı zamanda ilçe merkezini oluşturan Başmakçı kasabasını, Söğüt Dağları eteklerinde ova tabanına doğru yayılış gösteren düz bir alanda kurulmuş toplu bir yerleşme olarak nitelendirebiliriz. İlçe merkezi ana yol güzergahlarından içeride kalmıştır. Afyonkarahisar -Denizli karayoluna 25 km, Afyonkarahisar-Burdur karayoluna ise 23 km uzaklıkta bulunmaktadır.

Yörede yaşayan nüfusun büyük bölümü tarım ve hayvancılık sektöründe faaliyet göstermektedir. Dolayısıyla ilçe merkezi olmasına rağmen birçok ev müstakil ve avlulu olarak inşa edilmiştir (Fotoğraf 2.3). Bu sayede gerek hayvancılık için kullanılan ek yapılar ve alanlar gerekse tarımda kullanılan alet-edevat için alanlar oluşturulmuştur.

Fotoğraf 2.3. İlçe Merkezinde Müstakil, Avlulu Bir Ev ve Ek Yapıları.

İlçenin ekonomisinde önemli bir yeri olan ve büyük çapta yapılan yumurta tavukçuluğu da ilçe için önemli bir geçim kaynağıdır. Tavuk çiftliklerinin büyük kısmı otomasyon sistemleri ile çalıştığı için emek yoğun bir iş söz konusu değildir fakat paketleme, idare ve dağıtım hatlarında yine de insan gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Başmakçı'da yaşayan nüfusun bir kısmı da bu sektörde istihdam edilmektedir. Bu insanların yaşadıkları alanlar ise çoğunlukla çok katlı apartman dairesi şeklinde olmaktadır.

Araştırma sahasında yapılan hayvancılık faaliyetlerinin büyük çoğunluğu büyükbaş hayvancılık ve yumurta tavukçuluğu olmasına rağmen küçükbaş hayvancılık da yapılmaktadır. Bunun sonucu olarak yaylacılık faaliyetleri de gerçekleştirilmekte ve geçici yerleşmeler ortaya çıkmaktadır. Yaz aylarının başlarında, büyük bölümü ilçe sınırlarında kalan Söğüt Dağları bu faaliyetlerin yürütüldüğü başlıca alandır.

2.2.2. Yerleşmenin Tarihsel Gelişimi

Afyonkarahisar yöresinde yerleşme tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. Geçmişten günümüze sayacak olursak; Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Helenler, Bergama ve Pont Krallıkları, Roma ve Bizans İmparatorlukları, Selçuklular, Osmanlı Devleti ve en sonunda Türkiye toprakları olarak karşımıza çıkar. Bulunduğu kritik konumu ve verimli tarım alanları sayesinde tarım ve ticaret kenti olarak kendini göstermiştir (Ayhan, 2020:3). Bunun yanında eski kaynaklarda Büyük Menderes Nehri'nin doğduğu yerde (Dinar) birçok ticaret yolunun kesiştiği de bahsedilmektedir (Arkeo Atlas, 2007: 74-83).

Başmakçı'nın kimler tarafından ve hangi tarihte kurulduğuna dair kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Yerleşmenin adını, yörede ayakkabıcılığın ön planda olduğu dönemlerde ayakkabı ve çizme anlamına gelen "Başmak" kelimesinden aldığı tahmin edilmektedir (2001 Afyon Yıllığı, 2001). Bilinen geçmişi M.Ö. 1750-1200 yıllarında hüküm sürmüş olan Hititler dönemine kadar gitmektedir. Hititlerden sonra Dinar'ı (Apemia) bir dönem başkent olarak kabul eden Frigler'in hakimiyetinde kalmıştır. Frigler'den sonra Lidyalılar bölgede hakimiyet kurmuşlardır. M.Ö. 6. asırda Persler'in, M.S. 4. asırda Makedonya Krallığı'nın eline geçmiştir. Büyük İskender' in ölümünün ardından imparatorluğun bölünmesiyle yöre Selevkosların hakimiyetinde kalmış sonrasında da Bergama Krallığı'na onlardan da Roma İmparatorluğu ikiye ayrıldıktan sonra Bizans'a geçmiştir. 1071 yılında Selçuklu Sultanı Alp Arslan'ın Malazgirt Savaşı'nda Bizans'ı yenmesiyle Anadolu'nun kapıları Türk boylarına açılmıştır ve çeşitli boylar Anadolu'nun dört bir yanına dağılmış ve buraları kendilerine yurt edinmişlerdir. Bu kapsamda Sarıkeçili Aşireti'ne bağlı Başmakçı Cemaati Azerbeycan'ın güneyinden Anadolu'ya girmişlerdir. Bu göç esnasında ilk durakları Tarsus yakınlarında olmuştur. Aşiretin bir kısmı bu bölgede kalırken bir kısmı kuzeye bir kısmı da batıya doğru yollarına devam etmişlerdir. Kuzeye gidenler Çorum civarına, batı yönüne gidenler ise şuan Başmakçı'nın bulunduğu topraklara yerleşmişlerdir. Anadolu Selçukluların dağılmasından sonra yöre Germiyanogulları hakimiyetine girmiştir. 1276 tarihinde Germiyanogullarına bağlı bir köy olarak kayıtlarda yer almaktadır. 1378 yılında Germiyan Beyi Şah Çelebi kızını Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Beyazıt'a verince Başmakçı'nın da içinde bulunduğu bölge çeyiz olarak verilmiştir ve Başmakçı Osmanlı

toprağı olmuştur. Bununla birlikte Hacı Ahmet Hafız'a ait olduğu bilinen mezar taşına göre bilinen yazılı tarihi 470 yıl öncesine dayanmaktadır (2001 Afyon Yıllığı, 2001: 223; URL 2).

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi'ndeki Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait tapu tahrir defterine göre 47 haneli bir köy (karye) olarak görülmektedir. Yine 845 tarihli temettuat (vergi) defterine göre Dazkırı kazasına bağlı büyük bir köy olarak kayıtlara geçmiştir.

Başmakçı'da 1945'te bucak teşkilatı, 1952 yılında ise Belediye teşkilatlanması tamamlanmıştır. Dinar'a (1959) bağlı iken, sonraki süreçte ilçe statüsü kazanan Dazkırı'ya bağlanmıştır. Başmakçı 19 Haziran 1987 tarihinde 3392 sayılı kanun ile ilçe statüsü kazanmıştır.

2.2.3. Yerleşme Şekli

Yerleşme coğrafyasında yerleşmeler, nüfus, fonksiyon veya konumu gibi özelliklerine bakılarak değerlendirme yapılır. Fakat bu özelliklerinden ziyade belirleyici olan etmen ekonomik faaliyetlerdir. Bu açıdan yerleşmeler temelde ikiye ayrılır. Eğer bir yerde hakim ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılıksa ve insanlar geçimini bundan sağlıyorsa bu yerleşmeye şüphesiz kırsal yerleşme niteliği taşımaktadır. Diğer durumda hakim ekonomik faaliyet sanayi ve hizmet sektörü ile temsil edilir. Eğer insanların büyük kısmı bu sektörlerden geçimlerini sağlıyorsa da bu yerleşmeye kasaba veya şehir yerleşmesidir denilebilmektedir (Şahin vd. 2005: 330-331).

Şehrsel yerleşmeler, kasabalar ve şehirler olarak iki başlık altında toplanabilir (Özgür, 2000: 121) Bir yerleşmenin şehir veya kasaba olarak adlandırılabilmesi için belirleyici ölçütler vardır. Bunlar yerel (mahalli) yönetim, planlama, nüfus, ekonomik fonksiyonlardır (Doğanay ve Orhan, 2019: 542-554).

Kasabalar, köy ile şehir arasında geçiş özelliği gösteren yerleşmelerdir. Başka bir ifadeyle bazı özellikleri bakımından köy yerleşmelerinden ayrılan, bazı fonksiyonları itibariyle de şehre benzeyen yerleşmelerdir. Ancak, fonksiyonları itibariyle şehirler kadar gelişmemişlerdir. Bundan ötürü de kasabalarda hem köyün, hem de şehrin hayat tarzını bulmak mümkündür (Özçağlar, 1997: 7-8). Böylece bu yerleşmeler, tamamen ziraî yapıda olan köy ile ziraat dışı fonksiyonların dengeli bir şekilde gelişmiş olduğu şehir

arasındaki yerleşmelerdir (Zaman, 2004:214). Bu şekliyle de kasabalar, tarımsal ürünlerin satıldığı veya mamul maddelerle tarım ürünlerinin değiştirildiği, tarım dışı fonksiyonların gelişmeye başladığı, kırsal yerleşmeler sınırı dışında ve şehrsel yerleşmelere geçiş alanındaki yerleşmelerdir (Darkot, 1967:94).

Kasabalar, çeşitli kriterlere göre sınıflandırılmaktadır. Bunlardan nüfus miktarı esas alınarak yapılan sınıflandırmaya göre, ülkemizin bugünkü nüfus şartları ve gelişmişlik düzeyi dikkate alındığında, nüfusu 5000 ve altında olanlar küçük kasabaları, 5001-10000 nüfus grubundakiler orta büyüklükteki kasabaları, 10001-20000 arasında nüfusa sahip olanlar ise büyük kasabaları oluşturmaktadır (Özçağlar, 1997: 8). Bu değerlendirmeye göre Başmakçı 2022 yılındaki 4609 nüfusu ile ülkemizdeki küçük kasabalardan birini oluşturmaktadır.

Sınıflandırmadaki bir diğer kriteri ekonomik fonksiyonlar oluşturmaktadır. Bu gruplandırmada ekonomik bakımdan faal olan nüfus içerisinde primer (tarım, ormancılık, balıkçılık), sekonder (maden çıkarımı, imâlat, inşaat işleri) ve tersiyer (ticaret, mali işler ve diğer sosyal, kişisel hizmetler) sektörlerde çalışan nüfus oranlarına göre tarım, hizmet, endüstri, tarım-hizmet, tarım-endüstri kasabaları şeklinde sınıflandırmak mümkündür (Özgür, 1996: 27). Bu bağlamda ise Başmakçı birinci derecede tarım fonksiyonu ile öne çıkmaktadır. Ancak sanayi sektörü de son derece önemlidir. Nitekim çalışan nüfusun sektörel dağılımı (2022 yılı) göz önüne alındığında 612 (% 37,5) kişinin tarım, 586 (%35.8) kişinin sanayi, 438 (% 26,7) kişinin ise hizmet kesiminde istihdam edildiği görülmektedir. Sektörel dağılımda tarım ilk sırada yer almasına rağmen sanayi sektörü ile arasında sadece % 1.7 oranında bir fark söz konusudur. Başka bir deyişle birbirine çok yakın değerler göstermektedirler. Hizmet sektörü ise üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 2.15; Şekil 2. 12). Hiç şüphe yok ki kasabanın sektörel dağılımında geçmişte olduğu gibi bugünde ilk sırada yer alan tarımın, gelişmedeki etkisi çok fazladır. Kasabanın gelişmesinde son dönemlerde ivme kazanan tarıma dayalı sanayi faaliyetlerinin de etkisi çok önemlidir. Bu bağlamda Başmakçı'nın günümüz itibariyle birinci derecede tarımın ön planda olduğu tarım-sanayi kasabası olarak değerlendirilmesi uygundur.

Şehrsel işlevlerin iktisadi anlamda oluştuğu yerleşmelerde ekip biçme-ekip dikme ve hayvan yetiştiriciliği, yani tarım sektöründe etkinlik gösteren çalışma çağındaki 15-64 yaş grubu nüfusun %10 ila %20'sini aşmamalıdır. Aşarsa, artık bu yerleşme şehir değil,

kasaba yerleşmesidir (Doğanay ve Orhan, 2019: 548). Zaten esas olarak tarımsal faaliyetler bir şehrin genel ekonomik faaliyetlerinin yarısından fazlasını teşkil edemez. Bu doğrultuda nüfusun büyük çoğunluğu tarım sektöründe çalışan bir yerleşme nüfusu çok da olsa kasaba özelliği taşımaktadır. Bu yönüyle de yukarıda da belirtildiği gibi, Başmakçı'da tarım alanında çalışan nüfus (2022 yılı), çalışma çağı (15-64 yaş grubu) nüfusunun (3147) % 19.5'ini (612) oluşturmaktadır. Böylece bu kriter bağlamında da Başmakçı, kasaba yerleşmesi özelliği taşımaktadır.

Başmakçı yerleşmesi, şehir veya kasabayı belirleyen kriterlerden planlama ölçütü bağlamında da henüz şehir vasfı kazanamamıştır. Bunun dışında idari bakımdan aynı zamanda ilçe merkezi olması münasebetiyle yerel yönetime de sahiptir. Neticede Başmakçı, sahip olduğu yapısal ve fonksiyonel özellikleriyle bünyesinde ve çevresinde barındırdığı insanların günlük ihtiyaçlarını başka yerleşmelere bağımlı kalmadan büyük oranda yerinde karşılayan orta büyüklükte bir kasaba yerleşmesi hüviyetindedir.

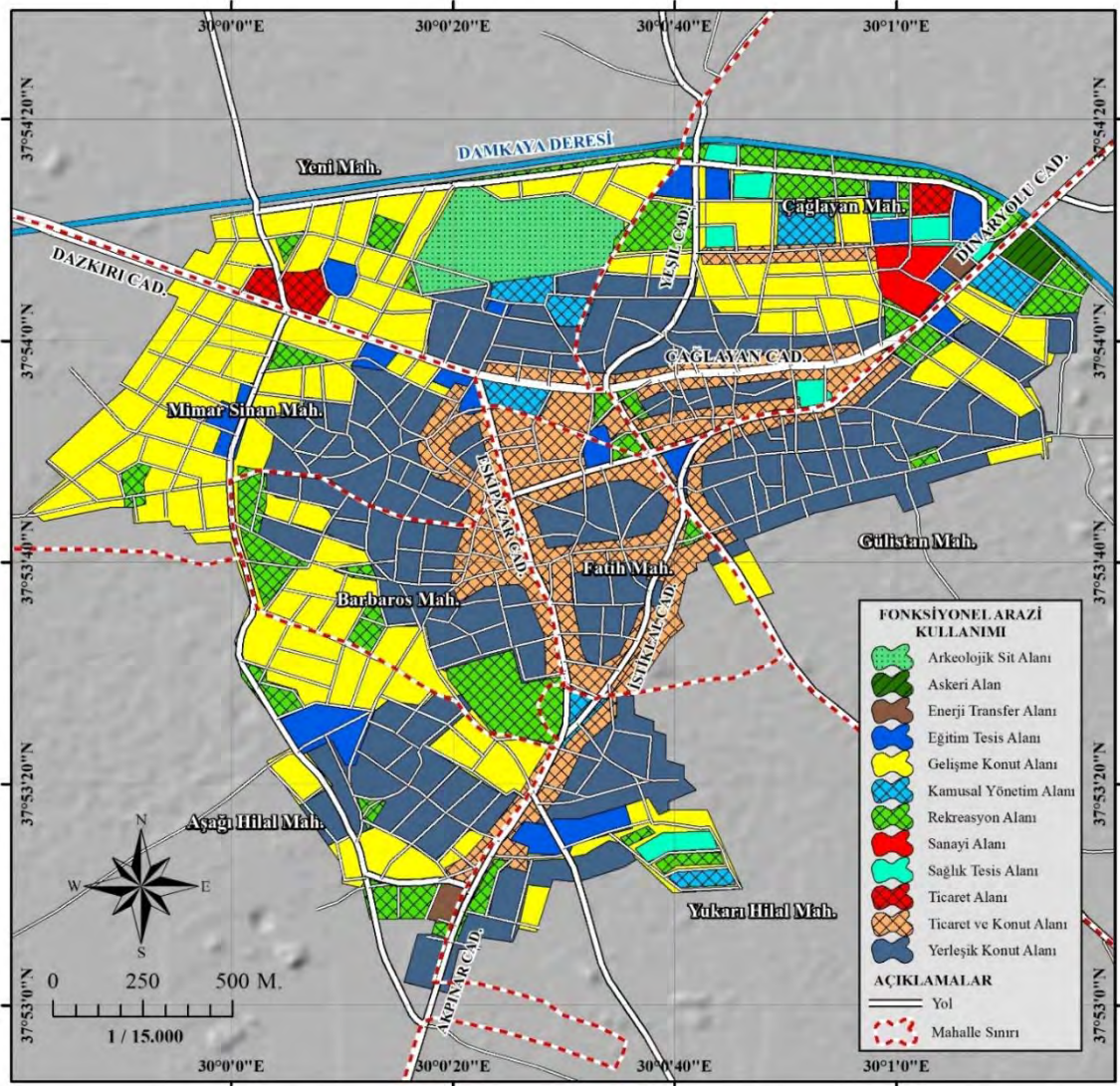
Yukarıda bahsedilen açıklamalardan da anlaşılacağı üzere kasaba, kırsal yerleşmelerin zamanla bazı fonksiyonlarının (ticaret, yönetim, sağlık, eğitim vb. gibi) gelişmesi ile ortaya çıkan yerleşmeleri ifade etmektedir. Böylece, bir yerleşmenin kasaba olarak değerlendirilmesi için, her şeyden önce fonksiyon özelliklerine bakmak gerekir. Nitekim bu yerleşmelerde tarım dışı (ticaret, sanayi, ulaşım vb. gibi) faaliyetler gelişmeye, esnaf ve zanaatkarlar çoğalmaya başlamışsa, insanların bir kısmı geçimini tarım dışı faaliyetlerden sağlıyor demek olur ki, bu durumda, bir kasaba özelliği kazandığı anlamına gelir. Nitekim böyle bir kırsal yerleşmede, günlük ihtiyaçların karşılandığı; çeşitli işyerleri (bakkal, fırın, lokanta, berber vs.) bulunur (Zaman, 1996: 214).

Bütün bu açıklamalar ışığında Başmakçı, bir kasaba yerleşmesidir. Hatta bu yerleşme, nüfus kriteri dikkate alındığında 4906 nüfusu (2022 yılı) ile küçük kasabalar, ekonomik fonksiyonlara göre ise şehrsel fonksiyonların gelişmeye başladığı **tarım – hizmet kasabası** özelliği taşımaktadır.

2.2.3.1. Başmakçı Kasabası

İnceleme sahası olan Başmakçı İlçe Merkezi toplam 8 mahalleden oluşmaktadır. Genel itibariyle düz bir alana kurulmuş olan kasaba toplu yerleşim özelliği göstermektedir. Konutlar, ticari işletmeler ve idari birimler belirli bir alanda toplanmıştır.

Bunun dışında kalan ve tavukçuluk işletmelerinin yoğun olduğu, nispeten kasabanın biraz dışında bulunan iki ana aks mevcuttur. İlçenin güneyinde Acıgöl istikametinde kurulmuş olan sanayi tipi tavukçuluk işletmeleri ile Dazkırı ilçesiyle bağlantıyı sağlayan yol güzergahında yolun sağında ve solunda kurulu tavukçuluk işletmeleri bulunmaktadır. Kasabanın yerleşim açısından fonksiyonel özelliklerine daha bütüncül açıdan bakabilmek için bu alanları konut, sanayi, ticaret ve yönetim fonksiyon alanları başlıkları altında incelemek daha doğru olacaktır.

Harita 2.4. Başmakçı İlçesinin Fonksiyonel Alanları.

2.2.3.1.1. Fonksiyon Alanları

2.2.3.1.1.1. Konut Fonksiyon Alanları

İlçe merkezinde en büyük fonksiyon alanı olarak konutlar gelmektedir. Daha çok ana caddelerin, ticaret alanlarının ve yönetim binalarının çevresinde konumlanmışlardır. Bu fonksiyon alanlarının temel işlevi kasabada bulunan sanayi, ticaret, yönetim gibi sektörlerde çalışan insanların ikametini sağlamaktır.

Aynı zamanda ilçenin merkezi olan kasaba yerleşmesi, daha öncede belirtildiği üzere 8 mahalleden oluşmaktadır. Merkeze yakın olan ve hem nüfus yoğunluğunun daha fazla olduğu hem de ticari ve idari faaliyet binalarının ve faaliyetlerinin yoğun olduğu mahalleler Fatih (Fotoğraf 2.4), Çağlayan ve Gülistan'dır (Harita 2.4).

Fotoğraf 2.4. Fatih Mahallesi, İdari Binaların Yanı Sıra Ticari Aktivitenin Yoğunlaştığı Yerleşmedir.

Kasabada idari binaların, kütüphanenin, bankaların, büyük marketlerin, kahvehanelerin ve yoğun ticari faaliyet yürüten işletmelerin toplanma alanı özellikle Fatih Mahallesi olmuştur (Fotoğraf 2.4). Kasabanın imar yapısına ve yol ağlarına bakıldığında da birçok ana güzergah buraya çıkmaktadır. Aynı zamanda burası festival alanı olarak

bilinmektedir. Bu alan hem bir meydan hem bir pazar alanı hem de etkinlik alanı olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 2.5).

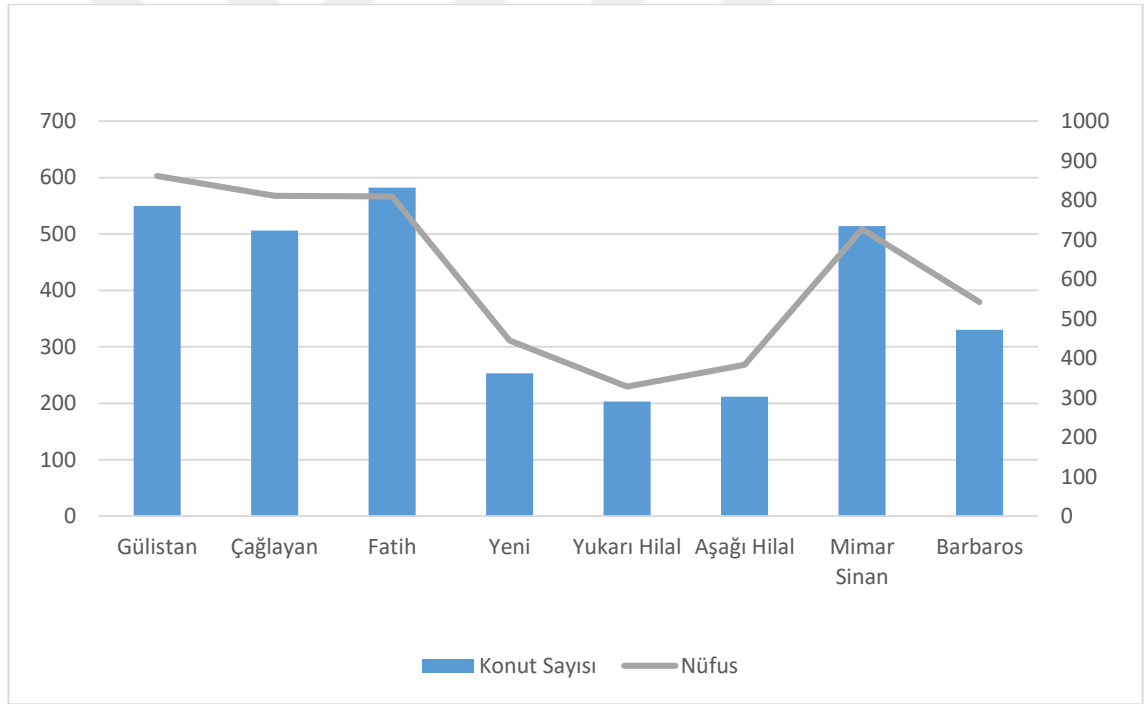
Fotoğraf 2.5. Başmakçı İlçesinin Merkezi Konumundaki Festival Alanı.

İlçe merkezinde toplam 3150 mesken bulunmaktadır (Tablo 2.18). Meskenlerin mahallelere göre dağılımı incelendiğinde ise, merkezi konumdaki Fatih Mahallesi'nde 582 konut, Gülistan Mahallesi'nde 550 konut, Çağlayan Mahallesi'nde 506 konut, Mimar Sinan Mahallesi'nde 514 konut, Barbaros Mahallesi'nde 330 konut, Yeni Mahalle'de 253 konut, Aşağı Hilal Mahallesi'nde 212 ve Yukarı Hilal Mahallesi'nde 203 konut bulunmaktadır (Tablo 2.18; Şekil 2.15).

Tablo 2.18. Başmakçı İlçe Merkezindeki Toplam Konut Sayısı ve Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı (2022).

Mahalle	Konut Sayısı	%	Nüfus	%
Gülistan	550	17,4	861	17,5
Çağlayan	506	16,0	811	16,5
Fatih	582	18,4	809	16,4
Yeni Mahalle	253	8,0	445	9,0
Yukarı Hilal	203	6,4	328	6,6
Aşağı Hilal	212	6,7	383	7,8
Mimar Sinan	514	16,3	727	14,8
Barbaros	330	10,4	542	11,0
Toplam	3150	100,0	4906	100,0

Kaynak: TÜİK ve Başmakçı Belediyesi verilerinden yararlanılmıştır.

Şekil 2.15. Araştırma Sahasındaki Toplam Konut Sayısı ve Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı (2022).

Fatih Mahallesi Atatürk Meydanında ticari işletmeler, barınma amaçlı inşa edilmiş olan meskenlerin alt katlarında faaliyet yürütmektedir (Fotoğraf 2.6).

Fotoğraf 2.6. Fatih Mahallesi Atatürk Meydanı'nda Konut Amaçlı İnşa Edilmiş Bir Meskenin Alt Katındaki Ticari Bir İşletme.

Yukarıda da belirtildiği gibi idare binaları ve ticarethanelerin çoğu Fatih Mahallesi'nde yoğunlaşmış durumdadır. Yol ağı ve şehir planı da buna uygundur. Diğer mahallelerden ve şehrin giriş-çıkış güzergahlarından gelen yollar buraya bağlanmaktadır. Mahalle içinde de ana cadde olarak nitelendirebileceğimiz, bir çok ticari işletmenin, kahvehanelerin, bankaların, belediye binasının vs. toplandığı, aynı zamanda meslek yüksek okulunun girişinin olduğu cadde ise İsmet Atilla Caddesi'dir (Fotoğraf 2.7).

Fotoğraf 2.7. Kasabanın En İşlek Caddesi Konumundaki, Festival Alanına Çıkan İsmet Atilla Caddesi.

Yeni mahalle, Yukarı ve Aşağı Hilal, Mimar Sinan ve Barbaros mahallelerinin kırsal dokusu daha fazladır. Bu mahallelerde müstakil evlerin yoğunlukta olduğu, dolayısıyla çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan ailelerin daha fazla olduğu yerleşmelerdir. Mesafe olarak merkez mahallelere çok yakın olmakla birlikte dokuları ve fonksiyonları açısından çok farklılaşmaktadırlar. Bu farklılaşma meskenlerde, ek yapılarında ve bunları kullanım biçimlerinde görülebilmektedir (Fotoğraf 2.8).

Fotoğraf 2.8. Yukarı Hilal Mahallesi’nde Konutların Kat Sayıları Azdır.

Meskenleri fonksiyonlarına göre sıraladığımızda insanların barınma amaçlı yaşadığı konutlar, ticarethaneler, hizmet ve idari amaçlı kullanılan meskenler olarak ayırt edebiliriz. Bu açıdan baktığımızda kaymakamlık, belediye ve milli eğitim gibi kurumların bulunduğu 4 katlı bina, banka, PTT, Halk Eğitim Müdürlüğü ve Jandarma gibi kamu kurumlarına ait binalar bulunmaktadır. Sosyal ve hizmet amaçlı yapılan binalara ise okul, hamam ve camiler gösterilebilir (Fotoğraf 2.9; 2.10).

Fotoğraf 2.9. Kasabada Günümüzde Kullanım Dışı Kalmış Olan Eski Hamam.

Fotoğraf 2.10. İsmet Atilla Caddesi Üzerinde Bulunan ve Yapımı 1785'e Dayanan Recep Bey Camii.

2.2.3.1.1.2. Ticaret ve Sanayi Fonksiyon Alanları

Kasabada ticaret hayatı daha çok küçük işletmelerle yürüyen, perakende satış yapılan apartman altı dükkanlardan oluşmaktadır. Bunun yanında ilçe merkezi sınırlarında ciddi anlamda yumurta tavukçuluğu, dolayısıyla da üretimi yapılmaktadır (Fotoğraf 2.11). Uzun yıllardan beri faaliyet gösteren tavukçuluk kooperatifi buna öncülük ederek üretimi katlamış ve hali hazırda sadece yumurta tavukçuluğu üzerine kurulu sanayi bölgesi bulunmakta ve günlük yaklaşık olarak 4 milyon adet yumurta üretilmektedir. Ayrıca hayvancılığa yönelik yem üretimi yapan tesislerde bulunmaktadır (Fotoğraf 2.11).

Fotoğraf 2.11. Başmakçı’da Yumurta Tavukçuluğu Yapılan Tesislerin Bulunduğu Sanayi Bölgesi.

Fotoğraf 2.12. Başmakçı'da Sanayi Tesisleri Arasında Hayvancılığa Yönelik Yem Üretimi Yapan Tesisler de Bulunmaktadır.

Tablo 2.19. Başmakçı İlçe Merkezinde Bulunan Ticari ve Sanayi Faaliyetlerinin İş Kollarına Göre Dağılımı (2022).

İşletme Adı	İşletme sayısı	İşletme Adı	İşletme sayısı
Bakkal/Market	28	Minibüs Yazıhanesi	1
Lokanta	11	Cep Telefonu Tamir Dükkanı	3
Züccaciye	10	Veteriner	7
Manav	4	Nalbur İşletmeciliği	4
Konfeksiyon	6	Eczacılık	2
Kırtasiye	2	Fotoğrafçılık	1
Kuaför	12	Demirci Atölyesi	7
Besicilik	4	Fırın	2
Pastane	4	Güneş Enerji Sistemleri	1
Café	2	Oto Tamir ve Yağlama	15
Et ve Et Ürünleri İşletmeciliği	5	Minibüs Yazıhanesi	1
Kahvehane	8	Cep Telefonu Tamir Dükkanı	3
Taksi Durağı	4	Toplam	147

Kaynak: Başmakçı Esnaf ve Sanaatkarlar Odası verilerinden yararlanılmıştır.

Kasabada ticari işletmeler özellikle İsmet Atilla Caddesi üzerinde toplanmış bulunmaktadır. Bazı insanların işletmecisi olduğu bu ticarethaneler bazı insanlarınsa

istihdam edildiği yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda ilçe merkezinde 147 işyeri mevcuttur. Bu ticarethaneler arasında bakkal, oto tamir, kuaför, lokanta, züccaciye ve kahvahaneler ön plana çıkmaktadır (Tablo 2.19). Başmakçı yerleşkesinde tavuk çiftlikleri haricinde insanların çalışabileceği sanayi tesisi sınırlı sayıdadır. Bunlar arasında tamir atölyeleri, marangoz ve mermer atölyesi gibi işletmeler bulunmaktadır.

Şehirdeki ticarî aktivite daha çok Fatih, Gülistan ve Çağlayan mahallelerinde toplanmıştır. Şüphesiz bu durum, bu mahallelerin en eski mahalleler olmaları nedeniyle, ticarî faaliyetlerin ilk zamanlardan beri buralarda yoğunluk kazanmasının bir sonucu olarak görülmelidir. Değişik alanlarda faaliyet gösteren bu işyerlerinin önemli bir kısmını perakende ticarî işyerleri oluşturmaktadır. Şehirde toptan ticari faaliyetler ise fazla bir öneme sahip değildir. Diğer mahallelerdeki işyeri sayısı ise bu mahallelere göre oldukça azdır.

Bunun haricinde ilçede hayvancılık ve tarım faaliyetleri yoğun olarak yapılmaktadır. Özellikle süt üretimi ön plana çıkmaktadır. Birçok insan geçimini süt üretimi sayesinde sağlamaktadır. Bu üretim ilçe kalkınmasına da büyük katkı sağlamaktadır. İlçede kurulan Tarımsal Kalkınma ve Sütçülük Kooperatifi üreticilerden topladığı sütleri anlaşmalı olduğu firmalara ulaştırıp insanlara gelir sağlamaktadır. Bunun yanı sıra bazı vatandaşlar da elde ettiği süttten peynir gibi yan ürünler elde gerek haftada bir gün kasabada kurulan pazarda gerekse haftada 2 gün pazar kurulan Dinar'a götürüp satmaktadır. Kasabada cuma günü kurulan haftalık pazarda yöreye has hayvansal ürünler dışında çeşitli gıda maddeleri, ev eşyaları ile giyim eşyalarının yanı sıra kırsal kesimde üretimi yapılan çeşitli sebze ve meyveler de satılmaktadır. Bu faaliyet kasabanın ticarî hayatı üzerine büyük bir canlılık kazandırmaktadır.

2.2.3.1.1.3. Yönetim Fonksiyon Alanları

Başmakçı, daha önce de belirtildiği üzere tarihi Hititler'e kadar dayanmaktadır. Zaman içerisinde çeşitli medeniyetlerin hakimiyet kurduğu Başmakçı, Cumhuriyetin ilanından sonra 1945 yılında tam teşekküllü bucak merkezi iken, 1952 yılında belediye teşkilatı kurularak Dinar'a, 1959 yılında ise Dazkırı'nın ilçe statüsü kazanmasıyla bu kez Dazkırı'ya bağlanmıştır. Başmakçı 19 Haziran 1987 tarihinde ise 3392 sayılı kanun ile ilçe statüsü kazanmıştır. Böylece Cumhuriyet döneminde önce bucak, sonrada ilçe

merkezi hüviyetine sahip oldu. Bu şekilde yaklaşık 77 yıldır yönetim merkezi hüviyeti taşıması hiç şüphesiz, günümüzdeki seviyesine ulaşmasında çok büyük rol oynamıştır. Günümüzde (2022 yılı) 369 km²'lik yönetim bölgesi içinde yer alan 14 köy ve 8 mahalleden oluşan bir kasaba yerleşmesinde (Başmakçı) yaşayan toplam 9553 nüfusa, çeşitli hizmetler vermektedir (Harita 2.4). İlçe merkezinde yönetim hizmetleri yaklaşık 378 personel tarafından verilmektedir. İstihdam oranının en fazla olduğu kamu kurumlarını güvenlik ve sağlık alanları oluşturmuştur (Tablo 2.20). Bu sayede idari fonksiyonu da ön plana çıkmış bulunmaktadır. Bu durum hem ticaret hem de sanayi hayatını olumlu yönde etkilemiştir.

Tablo 2.20. Birimlerine Göre Yönetim Fonksiyonunda İstihdam Edilen Kişi Sayısı (2022).

Kurum Adı	İşgücü Sayısı	Kurum Adı	İşgücü Sayısı
Kaymakamlık	10	Devlet Hastanesi ve Diğer Sağlık Kurumları	62
Nüfus Müdürlüğü	2	Kütüphane Memurluğu	1
Milli Eğitim Müdürlüğü	6	Tapu Kadastro Müdürlüğü	3
Müftülük	3	Milli Emlak	1
Özel İdare Müdürlüğü	4	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Müdürlüğü	2
Belediye	85	Noter	2
Maliye	6	Ziraat Bankası	8
Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	14	İlçe Emniyet Müdürlüğü *	46*
PTT	3	İlçe Jandarma Komutanlığı *	108*
İtfaiye	8	Toplam	378
Halk Eğitim Merkezi	4		

Kaynak: Başmakçı Mal Müdürlüğü verileri. *Tahmini değerdir. Gizlilik ve güvenlik gerekçesiyle veri alınamamıştır.

Nitekim yerleşme ilçe statüsü kazandıktan sonra çeşitli kamu kurumları faaliyete geçmiştir. Bununla birlikte başta merkez olmak üzere ilçeye daha fazla kamu görevlisi görevlendirilmiş ve bu sayede ticari hayatta da canlılık artmış ve hizmet sektörü de çok daha ileri bir pozisyona ulaşmıştır.

Yönetim fonksiyon alanlarını oluşturan kamu kurum ve kuruluşlarının bulunduğu binaların büyük bir çoğunluğu Fatih Mahallesi'nde, özellikle de İsmet Atilla Caddesi üzerinde yer almaktadır. Belediye, Kaymakamlık, Nüfus Müdürlüğü, İlçe Milli Eğitim

Müdürlüğü, Mal Müdürlüğü gibi kurumlar 4 katlı tek bina içerisinde bulunmaktadır (Fotoğraf 2.13).

Fotoğraf 2.13. Başmakçı Belediyesi ve Kaymakamlık Binası.

2.2.3.1.1.4. Eğitim Fonksiyon Alanları

Daha önce bahsedildiği gibi ilçe merkezinde; 1 İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, 1 Halk Eğitim Merkezi, 1 Anaokulu, 3 İlkokul, 1 Ortaokul ve 2 adet de lise kurumu bulunmaktadır (Fotoğraf 2.14).

Fotoğraf 2.14. Başmakçı Çağlayan Mahallesi'nde bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi.

Başmakçı ilçe merkezinde görev yapan toplam öğretmen sayısı 67'dir. Anaokulu düzeyinde 3, ilkokul 23, ortaokul 25, lise düzeyinde ise 16 öğretmen görev yapmaktadır. Aynı zamanda Afyon Kocatepe Üniversitesi bünyesinde kurulan ve 2007-2008 öğretim yılında faaliyete giren Başmakçı MYO (Meslek Yüksek Okulu) ilçede eğitim ve öğretime devam etmektedir. Meslek Yüksek Okulu bünyesinde Dış Ticaret ve Bankacılık ve Sigortacılık bölümlerinde eğitim verilmektedir. Okulun 2022 yılı itibariyle kayıtlı öğrencisi 146, öğretim görevlisi sayısı ise 5'tir. Bahsi geçen bu eğitim kurumları kasabanın çeşitli yerlerine dağılmış durumdadır (Harita 2.4).

2.2.3.1.1.5. Tarım Fonksiyon Alanları

Hizmetler ve sanayi fonksiyonlarının gelişmesi ve çeşitlilik sağlanması sonucunda tarım fonksiyonunun etkisi geçmişe oranla azalma göstermiştir. Ancak bu yerleşmelerde yaşayan nüfusun yine önemli bir kısmı bu sektörle uğraşarak geçimini sağlamaktadır. Nitekim günümüz itibariyle sanayileşmiş ve şehirleşmiş sahalarda bile tarımsal faaliyetlerden geçimini sürdüren insanlara rastlamak mümkündür (Göney, 1995: 11).

Başmakçı kasabasının istihdam olanaklarının kısıtlı olması ve geniş tarım arazilerinin varlığı insanları tarımsal faaliyetlerle uğraşmaya iten en büyük neden

olmuştur. Bu bağlamda ilçe merkezi sınırları içerisinde çeşitli ürünlerin yetiştirildiği önemli tarım alanları mevcuttur. Bunun yanı sıra kırsal alanlardan göç eden nüfusun köyleriyle bağlantılarını devam ettirmesi nedeniyle kasabada yaşayan aileler bile buralarda bulunan arazilerinde ekip-biçme ve hayvancılık faaliyetlerini devam ettirdikleri görülmektedir. Ayrıca kasabanın dış mahallerinde tarımsal faaliyetlerle uğraşan nüfusun varlığı da söz konusudur. Nitekim Yeni Mahalle, Yukarı ve Aşağı Hilal ile Barbaros mahallelerinde yaşayan bir çok ailenin hayvancılık faaliyeti yanı sıra daha ziyade kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ekip-biçme şeklindeki tarımsal faaliyetleri gerçekleştirilmesi söz konusudur. Ürünlerin bir kısmı ise ticari amaçlara yönelik olarak yapılmaktadır.

2.2.3.1.1.6. Diğer Fonksiyon Alanları

Sağlık hizmetleri, kasabanın çevresine verdiği hizmetlerden bir diğeridir. Kasabada bu alanda çalışanların sayısı 62 kişidir. Başmakçı'da sağlıkla ilgili kamu hizmeti veren kurumları; devlet hastanesi, diş hekimliği, aile hekimliği ile aile sağlığı merkezi oluşturmaktadır. Ayrıca özel şahıslara ait eczaneler de mevcuttur.

Kasabadaki işlevlerden bir diğeri ulaşım fonksiyonudur. İlçe merkezi. Afyonkarahisar -Denizli karayoluna 25 km, Afyonkarahisar-Burdur karayoluna ise 23 km uzaklıkta bulunmaktadır. Bu karayolu bağlantılarının kasabanın ekonomik hayatı üzerinde önemli katkıları bulunmaktadır. Şehirlerarası bağlantı minibüs seferleri ile gerçekleştirilmektedir.

İlçe merkezinde sosyal anlamda vakit geçirilebilecek birçok alan mevcuttur. Merkez Fatih Mahallesi'nde halkın yoğun olarak kullandığı kahvehane ve çay ocakları yılın her döneminde yoğun ilgi görmektedir. Yöre halkının yaş veya cinsiyet fark etmeksizin yoğun olarak kullandığı bisiklet ve elektrikli bisikletler de ayrıca park yeri olmadığı için bu tarz işletmelerin önüne park ederek buralarda vakit geçirdikten sonra tekrar bu araçlarla evlerine veya işlerine dönmektedirler (Fotoğraf 2.15).

Fotoğraf 2.15. Yörede Yaş Veya Cinsiyet Fark Etmeksizin Bisiklet Kullanımı Oldukça Yaygındır.

Bunların dışında sosyal anlamda insanların vakit geçirebileceği çocuk ve yetişkin park ve yeşil alanları, halı saha ve internet cafe gibi imkanları bulmak da mümkündür. İlçe merkezinin kuzeyinde yer alan Çağlayan Mahallesi bu tarz rekreasyon ve yeni okulların da yapıldığı bir alan haline gelmiştir. Yine bu bölgede yakın zamanda faaliyete giren Devlet Bahçeli Parkı, içinde bulunan kafeteryası, oyun ve egzersiz alanları, kamelya ve yeşil alanlarıyla geniş bir alana yayılmış ve özellikle yaz döneminde insanların çocuklarıyla birlikte vakit geçirebileceği bir mekan haline gelmiştir (Fotoğraf 2.16).

Fotoğraf 2.16. Çağlayan Mahallesiinde Bulunan Başmakçı Devlet Bahçeli Parkı.

Başmakçı, bazı iş kollarında bölgesine nazaran çok ilerlemiş olmasına rağmen fonksiyonel özellikleri ve nüfus açısından değerlendirildiğinde gerçek potansiyelini ortaya koyamamış bir kasaba niteliği taşımaktadır. Fakat sahip olduğu doğal ve kültürel varlıklarını en verimli ve optimum şekilde, uzun vadeli plan ve programlarla değerlendirip kullandığı takdirde fonksiyonel özellikleri bakımından daha çok çeşitlenecek ve bölgesinde bir cazibe merkezi haline gelebilecek potansiyele sahip bir yerleşmedir.

2.3. MESKENLER

2.3.1. Coğrafi Çevre Şartları ve Meskenler

İnsanoğlunun yaptığı birçok eylemde coğrafi çevre şartlarının etkisi görülür. Bunlardan biri de hiç şüphesiz meskenlerdir. Örnek vermek gerekirse binaların çatı eğimleri ve kullanılan malzeme direkt olarak coğrafi çevre şartlarına göre belirlenmektedir (Zaman, 1995: 5).

İnsanların inşa ettiği meskenler ve bu meskenlerin bir araya gelmesiyle oluşan yerleşim yerleri coğrafyanın konusu içinde yer alır. Bu yerleşim yerleri ve mesken türleri

o toplumun ekonomisinden sosyal yapısına kadar birçok konuda bize bilgi vermektedir (Tanoğlu, 1969: 212).

Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse meskenler, tamamen doğal çevrenin etkisiyle şekillenen bir yapı değildir. Bu yapıların inşa sürecinde aile yapıları, ekonomik kaynaklar, toplumun sosyal ve kültürel özellikleri gibi beşeri unsurlar da işin içine dahil olur. Örneğin ekonomik faaliyetlerle evin yapısı arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Kırsal bölgelerde tarım ve hayvancılıkla uğraşan aileler evlerine yürüttükleri bu ekonomik faaliyeti kolaylaştıracak şekilde tasarlamaktadırlar. Eve ek olarak çeşitli eklentiler inşa etmektedirler. Sonuç olarak uğraşılan ekonomik faaliyet meskenin tasarımını belirlemede temel bileşenlerden biridir (Zaman, 2017: 918).

Başmakçı ilçe merkezindeki meskenlerin genelinde kırsal hayatın izleri görülmektedir. Burada yaşayan insanların birçoğu halen tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlamaktadır. Bu yüzden evlerin birçoğu müstakil ve bahçeli evlerden oluşmaktadır. Bahçelerinde tarım aletlerini, traktörlerini, samanlık ve ahır gibi yapıları görmek mümkündür. Bu durum ilçenin kırsal dokusunu açıkça ortaya koymaktadır. Bunun yanında modern ve çok katlı yapıları görmek de mümkündür. Eski yapılı ve halen ayakta kalan taş meskenler de yer yer göze çarpar. Zaman içerisinde ilçenin gelişimiyle sayısı artan modern betonarme evlerle önceden yapılmış ve hala ayakta kalan kerpiç ve taş evler de bulunmaktadır (Fotoğraf 2.17; 2.18). Bu eski yapıların bazıları halen mesken amaçlı kullanılırken depo ve ambar amaçlı da kullanılabilmektedir. Bazıları ise tamamen terk edilmiş durumdadır.

Fotoğraf 2.17. Gülistan Mahallesi'nde Bulunan Modern ve Geleneksel Meskenler.

Bir meskenin ve ona ek olarak inşa edilen yapıların doğal çevreye uyum sağlaması gerekir. Bu noktada baskın ve belirleyici doğal çevre unsurları ise başta iklim ve yeryüzü şekilleridir. Bu konuda örnek verilecek olursa, insanlar bir ev inşa ederken kullanacakları malzemeyi imkanlar dahilinde yakın çevresinden temin etmektedir. Bu noktada başta iklim devreye girmektedir. Nemli ve yağışlı bir bölgede orman varlığından ötürü kullanılan malzeme ahşap ağırlıklı olacaktır. Kurak alanlarda ise topraktan kerpiç yaparak evlerini inşa ederler, taşlık bir alanda ise yapı malzemesi olarak taş kullanılır (Tanoğlu, 1969: 216).

Fotoğraf 2.18. Başmakçı İlçe Merkezinde Bulunan İki Katlı Toprak Bir Ev.

2.3.2. Mesken Tipleri ve Fonksiyonları

2.3.2.1. Geleneksel Mesken Tipleri

İlçe merkezinde geleneksel yapıda inşa edilmiş meskenlerin birçoğu halen ayaktaadır (Fotoğraf 2.19). Bazıları da halen aktif olarak kullanılmaktadır. Bu evlerde yapı malzemesi olarak genellikle taş ve kerpiç kullanılmıştır. Bu durumun sebebi de yakın doğal çevrede yapı malzemesi olarak bulunan ve kullanılabilen malzemelerin bunlar olmasıdır. Bundan da anlaşılacağı üzere, konutların yapımında kullanılan malzemeler de yerel ve bölgesel ekonomik ve kültürel özellikleri yansıtmak bakımından önemlidir (Tümertekin ve Özgüç, 2019: 375).

Fotoğraf 2.19. Çağlayan Mahallesi’nde Ateş Tuğlasıyla Yapılmış Geleneksel Bir Mesken Örneği.

Geleneksel meskenlerde yapı malzemesi olarak bölgede ve yakın çevresinde bulunan doğal ve kesme taşlar başta olmak üzere bazen karkas yapıyı oluşturmak ve duvarlarda bağlantı sağlamak için çoğunlukla da çatı malzemesi ve taşıyıcı kolon amaçlı ardıc gibi sağlam ağaçlar kullanılmıştır (Fotoğraf 2.19; 2.20). Harç malzemesi olarak ise çamur ve samanı suyla birleştirerek oluşturdukları malzeme kullanılmıştır. Kullanılan yapı malzemelerine bakıldığında büyük çoğunlukla doğadan, bilakis yakın çevrede bulunabilen malzemelerin kullanıldığı açıkça görülmektedir. Bazı konutların giriş katında hayvanlar için yapılmış fakat günümüzde pek kullanılmayan alanların olduğu görülmektedir. Bu alanlar dönemin şartları gereği yapılmış, hayvanların sıcaklığından faydalanma veya daha güvende tutma gibi sebeplerden dolayı yapılmışlardır. Buralara yöre halkı arasında ahır sekisi denildiği de bilinmektedir (Anonim, 2022).

Fotoğraf 2.20. Çağlayan Mahallesi’nde Kullanılmayan Geleneksel Bir Mesken Tipi Örneği.

Taşla inşa edilen mesken tipleri değerlendirildiğinde ise taşın yontulup yontulmadığı durumlar dikkate alınmaktadır. Birinci durumda taş doğadan alındığı gibi hiç şekil verilmeden yapıda kullanılır. Bağlayıcı malzeme olarak çimento gibi malzemeler kullanılmakla birlikte daha çok çamur kullanıldığı görülmektedir. Bu tarz evlere kırsal kesimlerde, özellikle karasal iklim koşullarının hüküm sürdüğü bölgelerde günümüzde de rastlamak mümkündür (Zaman, 2017: 928-929).

Mesken inşa sürecinde içinde bulunulan fiziki çevrenin etkisi olduğu şüphesizdir. Fakat bunun yanında toplumun sosyo-kültürel yapısı, ekonomik imkanları ve istekleri de belirleyici olmaktadır. Bu durum evin tasarım aşamasından kullanılan inşaat malzemesine kadar birçok noktada kendini hissettirmektedir (Denker, 1977: 61).

Buradaki geleneksel yöntemlerle inşa edilmiş meskenlerin iç yapısı ve odaların yerleşimine bakıldığında ise şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır; giriş kısmında yemeklerin yendiği, sosyal aktivitelerin yapıldığı, ailenin bütün fertlerinin katıldığı bir salon yapısı göze çarpar. Evin diğer bütün odaları bu alana çıkar. Banyo alanı olarak bazı evlerde

günümüzdeki gibi ayrı bir oda şeklinde bazı evlerde ise yatak odasının bir kısmında perdeyle veya ahşap kapı yapılarak kapatılmış, su giderinin olduğu bir alan karşımıza çıkmaktadır. Tuvalet ise büyük kısmında evin dış avlusunun bir kenarına inşa edilmiş olarak belirir. Günümüzde halen yaşanan geleneksel meskenlerde ise kısmen yapılan tadilat ve restorasyon sonucu bu durumlar farklılaşmaktadır. Tuvalet, banyo gibi yapılar tamamen evin içine entegre edilmiş ve günümüze uyarlanmıştır (Narinç, 2019: 98).

2.3.2.2. Modern Mesken Tipleri

Teknolojinin, sanayinin ve inşaat sektörünün son yıllardaki hızlı gelişimi ve olanakların artması insanların mesken yapımında kullandıkları teknikleri ve yapı malzemelerini bir hayli değiştirmiştir. Bu değişim ilçede de açık bir şekilde görülmektedir. Hali hazırda yapıların büyük çoğunluğu betonarme binalardan oluşan modern meskenlerdir. İnşaatı devam etmekte olan meskenler de aynı şekilde, çok katlı, genellikle apartman dairesi şeklinde ve beton kolonlar üzerine kurulmaktadır (Fotoğraf 2.21). Bu durumun birçok sebebi bulunmaktadır. Öncelikli malzemenin daha kolay ve pratik bulunabilmesi ve inşa edilebilmesidir. Daha sonra yapıların daha uzun ömürlü ve sağlıklı olması ve deprem gibi doğal afetlere karşı daha dayanıklı olmasından kaynaklanmaktadır (Narinç, 2019: 96,97).

Fotoğraf 2.21. Başmakçı İlçe Merkezinde Modern Mesken Tiplerinden Bir Görünüm.

Son yıllarda teknik anlamdaki gelişmeler inşaat sektöründe de kendisini göstermiştir. Bu doğrultuda farklı inşaat teknikleri gelişmiş ve insanlar da ekonomik imkanları doğrultusunda kendi yapılarında bu teknikleri kullanmışlar ve kullanmaya devam etmektedirler. Böylelikle hem daha modern hem doğal afetlere dayanıklı yapılar ortaya çıkmıştır (Soylu, 2000: 203).

Bunun yanında halen ayakta olan geleneksel mesken tiplerini ve modern mesken tiplerini yan yana görmek de mümkündür (Fotoğraf 2.22).

Fotoğraf 2.22. Yukarı Hilal Mahallesi’nde Geleneksel ve Modern Meskenlerin Bir Arada Olduğu Bir Görünüm.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

3.1. TARIM

3.1.1. Genel Bakış

Tarım, dünya üzerinde gerçekleştirilen üretim türlerinden en geniş alanda yapılanı ve insanlık için en gerekli olanıdır. Bunun yanında tarım yapılan topraklar dünyanın gıda güvenliği açısından en değerli kaynağıdır. Çünkü insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan gıdanın temin edildiği en önemli kaynak topraktır (Tümerterkin ve Özgüç, 2005).

Tarım yapılan topraklar geçmişten beri insanoğlu için önemli bir yere sahiptir (Kızıllıkan, 2017: 106). Tarım yapmak topraktan faydalanmanın en verimli şeklidir (Şahin vd., 2005: 356).

İlçe merkezinde yaşayan insanların bir bölümü geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Arazinin büyük bölümünün düz ve düze yakın arazilerden oluşması ve toprakların tarıma elverişli olması da şüphesiz bu durum üzerinde etkili olmuştur. Bu durum tarımda makineleşmeyi de artırmış, zamanla ürün yetiştirme ve hasat teknolojisinin ilerlemesiyle birlikte tarımsal üretim de aynı oranda artış göstermiştir. Bununla birlikte tarım arazilerinin her geçen gün miras yoluyla bölünüp küçülmesi, bütün çiftçilerin modern yöntem ve teknikleri kullanma imkanının bulunmaması, nadas yönteminin hala devam etmesi, bu sebeplerden ötürü de küçük tarım işletmelerinin yoğunlukta olması gibi faktörlerden dolayı halen yürütülmekte olan tarımsal faaliyetlerin büyük bir bölümü geçim tipi tarımı şeklinde yürütülmesine sebep olmaktadır (Cinfer, 2002: 50-51).

Afyonkarahisar ili genelinde yaşayan insanların büyük çoğunluğunun kırsal kesimde yaşaması, il genelinde temel ekonomik faaliyetin tarım olduğunu bize göstermektedir. İdari olarak Ege Bölgesi'nde bulunan sahada genel olarak bozkır ikliminin etkileri görülmektedir. Ancak araştırma sahası olan Başmakçı ilçe merkezi yanı

sıra ilçenin geri kalanı ve komşu ilçeleri olan Dazkırı, Evciler ve Dinar'da Akdeniz iklimine yakın geçiş iklim şartları hakimdir (Yılmaz vd., 2004:39).

3.1.2. Arazi Kullanımı

Dünya literatüründe land use olarak ifade edilen arazi kullanımı kavramı, kullanma durumuna göre arazi sınıflandırması olarak da tanımlanmaktadır. Daha ayrıntılı bir ifade ile arazilerin; tarımsal faaliyetler, orman örtüsüyle kaplı sahalar, yerleşme sahası, endüstriyel alanlar ve rekreasyon gibi farklı amaçlarla ve çeşitli şekillerdeki kullanımını kapsar (Atalay, 2013: 23).

Tablo 3.1. Başmakçı İlçesinde Arazi Kullanım Durumu (Dekar).

Kullanım Şekli		Alan (dekar)		%
Tarım	Sulu Tarım	45.162 (% 41)	110.150	29.9
	Kuru Tarım	64991 (% 59)		
Çayır ve Mera		28.500		7,7
Orman		230.000		62.3
Diğer		470		0.1
Toplam		369.120		100,0

Kaynak: Başmakçı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü verileri (2022).

Başmakçı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden alınan 2022 yılına ait arazi kullanım verilerine göre en geniş alanı ormanlar kaplamaktadır. Başka bir anlatımla, orman arazileri 230 000 dekar alanı ile toplamın % 62.3'üne tekabül etmektedir. İkinci sırada % 29.9'luk payı ile 110150 dekar alan kaplayan tarım arazileri gelmektedir. Tarım arazileri ise sulu tarım (% 41.0) ve kuru tarım (% 59.0) arazileri olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İlçede 2850 dekar (%7.7) ise çayır-mera alanlarını oluşturmaktadır. Diğer arazilerin miktarı ise 470 dekar (% 0.1) kadardır (Tablo 3.1). Başmakçı ilçe merkezinde ise toplam tarım alanı 22458 dekardır. İlçe genelinde kayıtlı çiftçi sayısı 1195 olup, bunun da 612'si ilçe merkezinde ikamet etmektedir.

Tablo 3.2. Başmakçı İlçesinde Tarım Alanlarının Arazi Kullanım Durumu (2022).

Kullanım Şekli	Alan (ha.)	Alan (ha.)	Alan (ha.)
Tarla	6023	Nadas	3243
Sebze	195	Diğer	1337
Meyve	157	Toplam	11015
Süs Bitkileri	60		

Kaynak: Başmakçı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü verileri.

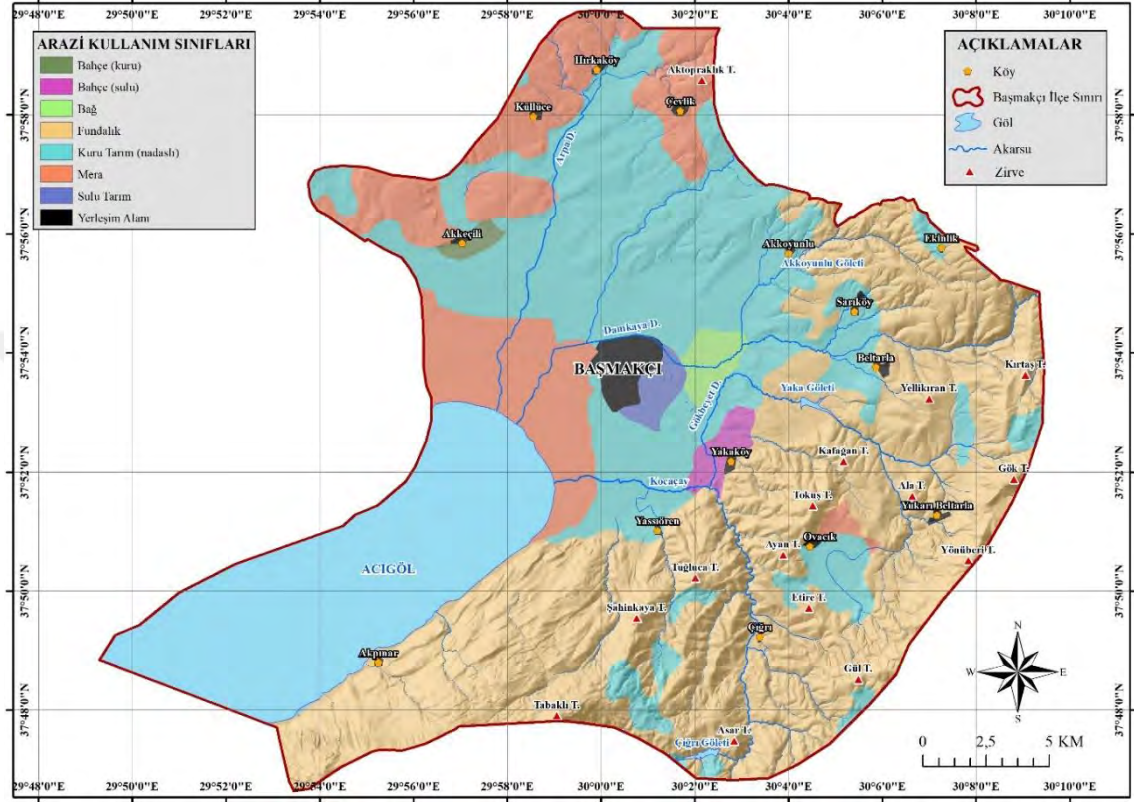
İlçe tarım alanı (11015 hektar/110150 dekar) alan içinde 6023 hektar tarla alanı, 195 hektar sebze, 157 hektar meyve, 60 hektar süs bitkileri, 3243 hektar nadas ve 1337 hektar ise diğer alanları oluşturmaktadır (Tablo 3.2).

Tarımsal üretim ve verimlilik açısından toprak yapısı önemli bir yere sahiptir. Toprak bünyesindeki unsurların kaba veya ince olması tarımsal üretim etkinliklerini doğrudan etkilemektedir. Örnek verecek olursak, killi topraklar organik madde bakımından fakir, çok ince yapılı ve nemli olduklarından dolayı kültüre alınmış bitki türlerinin tarımı için elverişli değildir. Tam tersi iri taneli yapıya sahip topraklar ise suyu çabuk sızdırdıkları için ve bünyelerinde tutamadıkları için çoğu tarımsal ürünü yetiştirmeye elverişli değildir. Fakat bu tip topraklara nazaran bünyelerinde yeterli düzeyde nemi ve havayı tutabilen topraklar bitkisel ürün çeşitliliği ve verimi için en uygun topraklardır (Doğanay ve Coşkun, 2012: 36).

Genel olarak değerlendirildiğinde tarımsal faaliyetlerin yapısını, yöntemini ve verimini doğrudan belirleyen faktörlerden birisi bölgedeki toprak yapısıdır. Bunun yanında bölgenin topografik özellikleri ve yükseltisi de tarımsal faaliyetler üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Bu açıdan sahanın genelde düz ve düze yakın bir araziye sahip olması ve yükseltisinin 1000 m'nin altında olması tarımsal faaliyetleri artırmış ve tarımsal çeşitliliğin artmasına imkan tanımıştır.

Araştırma sahasında genel olarak daha çok düz ve düze yakın alanlarda, tarım sahaları geniş yer tutar. Bu bağlamda 800-900 m yükselti basamağının önemli bir kısmı tarım alanlarını oluşturmaktadır. Başmakçı ilçe merkezi arazisinin de bir kısmı bu yükselti basamağında yer alır. Afyonkarahisar ili genelinde Taş ve Yakar'ın yaptıkları "Yükselti Basamaklarına Göre Arazi Kullanımı" adlı çalışmada Başmakçı'nın bulunduğu yükselti basamağının (850 m) düzlük alanlardan oluştuğu ve tarım alanlarının

geniş yer tuttuğu açıkça belirtilmiştir (Taş ve Yakar, 2010: 61). Sahanın kuzeyi, kuzeybatısı ve güneybatı kesimleri ise düzlük alanlarla kaplıdır. Doğu ve kuzeydoğu kesimleri ise Söğüt Dağları ile çevrilidir (Harita 3.1). Dolayısıyla tarım faaliyetleri de buna göre şekillenmiştir.

Harita 3.1. Başmakçı İlçesi Arazi Kullanım Haritası.

Başka bir deyişle, tarım etkinlikleri ile yeryüzü şekilleri arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Tarım faaliyetlerini sürdürebilmek ve yeryüzü şekilleri arasında birçok açıdan bağlantı kurulabilir. Yeryüzü şekillerini doğru okuyup değerlendirmeden tarımsal etkinlikleri sağlıklı bir şekilde yerine getirmek ve tarımsal verimliliği en üst düzeye çıkarmak mümkün değildir (Doğanay ve Coşkun, 2012: 45).

Araştırma sahasının toprak oluşumuna genel itibariyle iklim, topografya ve ana materyal etki etmiştir. Bu bağlamda toprak yapısı Başmakçı özelinde incelendiğinde; sahanın kuzey ve batısına doğru açılan alanlarda alüvyal toprakların baskın olduğunu, nitekim tarım alanlarının da bu kısımlarda yoğunlaştığını görmek mümkündür. Doğuda ise engebeli arazinin olduğu kısımlarda da kolivyal toprakların yaygın olduğu görülmektedir. Arazi ve toprak yapısı itibariyle bu kesimlerde hayvancılık faaliyetlerinin

daha yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Sahanın güneybatı kesiminde yer alan Acıgöl Havzası'nda, göl çevresinde halomorfik topraklar dağılışı göstermektedir (Harita 1.4; Harita 3.1). Bu alanlarda bitki örtüsü ve tarımsal faaliyetler oldukça zayıftır.

Bölgenin iklimi, arazi yapısı ve çiftçilerin imkanları doğrultusunda ekilebilir arazinin büyük kısmında kuru tarım yapılmaktadır. Ürün olarak da öncelikli olarak buğday gelmektedir. Bunu arpa ve mısır takip etmektedir. İlçe genelinde olduğu gibi ilçe merkezindeki Yeni Mahalle, Yukarı ve Aşağı Hilal ile Barbaros mahallelerinde yaşayan bir çok ailenin hayvancılık faaliyeti yanı sıra ekip-biçme şeklindeki tarımsal faaliyetleri gerçekleştirilmesi söz konusudur. Ancak yetiştirilen ürünlerin bir kısmının daha ziyade kendi ihtiyaçlarını karşılamaya dönük olduğu da bir gerçektir. Bu durum üzerinde tarım arazilerinin miras yoluyla çok parçalı hale gelmesi de etkili olmaktadır. Ürünlerin bir kısmı ise ticari amaçlara yönelik olarak üretilmektedir.

3.1.3. Başlıca Tarım Ürünleri

İlçenin toplam yüzölçümü 369 km²'dir. Toplam yüzölçümü içerisinde tarım alanlarına ayrılan alan 11015 hektardır. İlçe merkezinin yüzölçümü ise yaklaşık 83,1 km²'dir. Yörede yetiştirilen ürünler şüphesiz öncelikle iklim, toprak yapısı ve topografik faktörler gibi fiziki unsurlara, sonrasında ise üretim yapan çiftçilerin imkan ve kabiliyetlerine bağlıdır. Bu açıdan baktığımızda sahanın topografik şartları ve kısmen de toprak yapısı birçok tarımsal ürün yetiştirmeye uygundur ancak iklim faktörü buna engel olmaktadır. Nitekim Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerine göre sahaya yıllık ortalama 401,7 mm yağış düşmektedir. Bu yağış miktarı birçok ürün için yetersizdir. Bu durumda ürün çeşitliliğini ve verimini artırmak için gerekli olan tarımsal sulamadır. Yörede sulama Merkez Sulama Kooperatifi vasıtasıyla sınırlı sayıdaki D.S.İ. kuyularıyla yapılmaktadır.

Yetiştirilen başlıca tarım ürünleri; buğday, arpa gibi tahıl ürünleri, turşuluk hıyar, domates ve fasulye gibi sebze çeşitleri ve haşhaş, şeker pancarı, patates gibi sanayi bitkileri ile yonca ve silajlık mısır gibi yem bitkileri sıralanabilir.

3.1.3.1. Tahıl Tarımı

İnsanoğlunun gıda arz güvenliği ve beslenmesi bakımından en önemli bitki grubunu tahıllar oluşturmaktadır. Dünyada yaşayan insan topluluklarının büyük çoğunluğunun temel besin maddesi tahıllardan oluşmaktadır (Türkoğlu, 1958: 43).

Araştırma sahasında tahıl tarımındaki en büyük pay buğday tarımına ayrılmış durumdadır. Buğdayı arpa, mısır (silajlık), haşhaş, tritikale ve yonca takip etmektedir. Toplam tarım alanlarına bakıldığında en fazla alanın tahıl tarımına ayrılmasının doğal ve beşeri birçok sebebi bulunmaktadır. Öncelikle sahada kışları soğuk ve yağışlı, yazları ise sıcak ve kurak geçen iklim şartları yanı sıra toprak yapısı ve arazinin tahıl tarımına elverişli olması bu durumu doğal açıdan açıklamaktadır (Yılmaz vd., 2004:40). Çünkü bir bölgede tahıl tarımının ön plana çıkması ve önem kazanmasının başlıca sebepleri, iklim, toprak, su ve topografya özelliklerinin tahıl tarımı için uygun koşul oluşturmastandır. Bunun yanında tahıl grubu ürünlerin bir çoğunun farklı coğrafi koşullara rahatlıkla uyum sağlaması ve diğer ürünlere göre bu konudaki seçiciliklerinin daha az olması yaygın bir şekilde yapılmasına olanak sağlamıştır (Doğanay, 1989: 203).

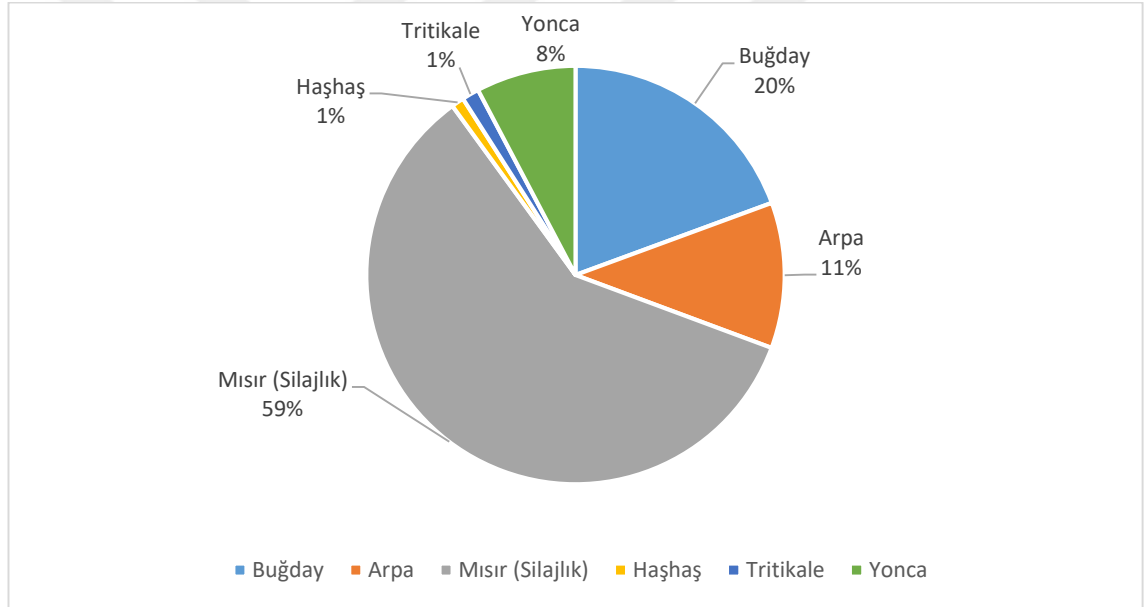
Beşeri sebepler değerlendirildiğinde ise sahadaki arazi varlığının çoğunluğu susuz, kuru tarımın yapılabildiği arazilerdir. Ayrıca temel besin maddelerinden olan başta ekmeğin hammaddesini oluşturmaları, tanelerinin yanında saplarının da hayvancılıkta saman olarak değerlendirilmesi ve araştırma sahasında uzunca süredir tahıl tarımının yapılagelmesi ve yetiştirme esaslarına yöre çiftçilerinin hakim olması yanında ilkel yöntemlerle bile yetiştirilebilmesi gibi faktörler etkili olmuştur (Yılmaz vd., 2004:40).

Bütün bu belirtilen doğal ve beşeri şartlara bağlı olarak araştırma sahasında 2022 yılı itibariyle üretim verileri incelendiğinde; buğday 11305 ton, arpa 6571 ton, mısır (silajlık) 34580 ton, haşhaş 283 ton kapsül, 283 ton dane, tritikale 772 ton ve yonca 4500 ton üretime sahipti (Tablo 3.3; Şekil 3.1). Bu konu ile ilgili sadece araştırma alanı olan ilçe merkezine ait istatistiki bilgiler mevcut olmadığında bu bölüm ayrıca değerlendirilememiştir.

Tablo 3.3. Başmakçı İlçesinde Üretimi Yapılan Tarla Bitkileri Alan ve Üretim Miktarları (2022).

Tarla Bitkisi	Üretim Alanı (Dekar)	Üretim Miktarı (Ton)
Buğday	28.750	11.305
Arpa	15.366	6.571
Mısır (Silajlık)	6.500	34.580
Haşhaş	4.042	283
Tritikale	1.320	772
Yonca	3.602	4.500
Toplam	59.580	58.011

Kaynak: İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü Verileri.

Şekil 3.1. Başmakçı İlçesinde Üretimi Yapılan Tarla Bitkilerinin Üretim Payları (2022).

3.1.3.1.1. Buğday Tarımı

İnsanların beslenmesinde, çok eski devirlerden beri önemini koruyan, günümüzde de aynı geçerliliğe sahip ürün grubu tahıllar olmuştur. Bu grubun içinde ön plana çıkan ürün ise şüphesiz buğdaydır. Buğday hem dünyada hem de ülkemizde en fazla tüketilen başlıca tahıl grubu ürünlerinden biridir (Doğanay ve Çavuş, 2013: 53).

Başmakçı ilçesindeki toplam tarım alanları içerisinde en fazla alan ayrılan ürün buğdaydır. Tahıl ekilen alanların 2022 yılı itibarıyla büyük bir bölümü (% 48.3) buğday tarımına ayrılmıştır. Bu alandan toplam 11305 ton buğday üretimi gerçekleştirilmiştir (Tablo 3.3; Şekil 3.1). Buğdayın toplam alan içinde bu denli baskın ürün olmasının birçok sebebi bulunmaktadır. İklim, topografya, su ve beşeri faktörler bunların başlıcalarıdır. Ayrıca araştırma sahasındaki tarım alanlarının büyük bölümünün sulama yapılamayan alanlardan oluşması da bu durum üzerinde etkili olmuştur.

Buğday iklim koşulları bakımından toleransı yüksek bir bitki olduğu için geniş bir coğrafi dağılışa sahiptir. Yetiştirme döneminde yağış, hasat döneminde ise kuraklık isteyen buğday, yüksek platolarda, karasal iklim bölgelerinde, kıyı ovalarında ve benzer koşullara sahip birçok coğrafi alanda yetişebilmektedir (Doğanay ve Coşkun, 2012: 106).

Diğer taraftan sulama imkanının bulunmadığı kurak alanlara en iyi uyum sağlayabilen ürünlerden biridir. Bu yüzden bu karakterdeki alanların hakim ürünü haline gelmiştir. Daha da ileri bir boyut olarak insanların başlıca geçim kaynağı haline gelmiş bulunmaktadır (Göney, 1987: 34). Bütün bu sebeplerden dolayı ilçe toprakları içinde sulama imkanı olmayan, nispeten yaz mevsimi kurak denilebilecek alanlarda yaşayan yöre insanlarının temel geçim kaynağı ve ekonomik bakımdan vazgeçilmez ürünü olmuştur (Fotoğraf 3.1).

Fotoğraf 3.1. Başmakçı’da Buğday Tarımının Yapıldığı Tarlalardan Bir Görünüm.

3.1.3.1.2. Arpa Tarımı

İlçede yetiştirilen ürünler arasında buğdaydan sonra en fazla ekimi yapılan ürün arpadır. Nitekim 2022 yılı verilerine göre toplam üretim alanı 15366 dekar, üretim miktarı ise 6571 tondur (Tablo 3.3). Vejetasyon süresinin buğdaya göre daha kısa olması, iklim ve toprak isteklerinde de buğdaya göre daha az seçici olması sebebiyle birçok çiftçi tarafından tercih edilmektedir. Ayrıca arpa hayvan yemlerinin üretilmesinde yem sanayisinde kullanılmaktadır (Doğanay ve Coşkun, 2012: 154). Bu nedenle yörede arpa üretiminin daha çok hayvan yemi amacıyla ekimi yapılmaktadır. Nitekim gerek ilçe merkezinde gerekse de ilçenin kırsal kesiminde yaşayan ailelerin birçoğunun hayvancılıkla uğraşması bu ürünün ekimini bir nevi teşvik etmektedir. Bu yüzden arpa tarımı yöre hayvancılığı açısından büyük bir öneme sahiptir. Aslında bu durum yakın zamanda oluşmuş değildir, uzun yıllardan beri süregelmektedir.

3.1.3.1.3 Tritikale Tarımı

Melez bir tahıl türü olan tritikale, buğday ve çavdar türlerinin karışımı niteliğinde bir bitkidir. Diğer tarım ürünlerine nazaran hastalık ve zararlılara kadar mukavemeti daha yüksek olan tritikale, özellikle diğer ürünlerin tutunmakta zorlandığı alanlarda ekimi yapılan bir üründür. Bunun yanında iklim ve yeryüzü şekilleri olarak da ekstrem koşullara dayanıklılığı fazladır. Tüketildiği alanlar insanların tüketiminden ziyade küçükbaş hayvanların beslenmesinde gerçekleşir (Doğanay ve Çavuş, 2013: 66).

Sahada 1320 dekar alanda ekimi yapılmakta olup, tamamı hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Bölgede yapılan yoğun hayvancılık faaliyeti bu ürünün ekilme nedenini ortaya koymaktadır. İlçe genelinde 2022 yılı itibarıyla 772 ton ürün hasat edilmiştir (Tablo 3.3).

3.1.3.2. Sebze Tarımı

İlçede tarım alanlarının kullanılış amaçlarına göre dağılımı incelendiğinde 11015 hektar alan içerisinde sebze tarımına ayrılan alan 195 hektardır (Tablo 3.2). Tarla tarımına göre çok küçük bir alana tekabül etmesine rağmen ilçedeki sebze tarımında, çiftçi bazı ürünler üzerinde yoğunlaşmaktadır ve turşuluk hıyar gibi üretim miktarında da göze çarpacak şekilde öne çıkan ürünler bulunmaktadır. Bunu üretim alanı olarak sırasıyla

domates (388 ton), fasulye (80 ton), biber (51 ton), marul (48 ton) ve diğerleri (47 ton) takip etmektedir (Tablo 3.4).

Tablo 3.4. Başmaklı İlçesinde Üretimi Yapılan Sebze Çeşitleri (2018).

Yetiştirilen Sebze Çeşidi	Üretim Alanı (da)	Üretim Miktarı (Ton)
Turşuluk Hıyar	1700	7140
Domates	80	388
Fasulye	40	80
Biber	30	51
Marul	10	48
Diğerleri (Soğan, Roka, Tere, Maydonoz vs.)	80	47
Toplam	1940	7754

Kaynak: Başmaklı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü Verileri.

Sebzecilik tarımına Başmaklı ilçesi özelinde bakıldığında, özellikle turşuluk hıyar üretimi öne çıkmaktadır. Başmaklı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden edinilen verilere göre 2022 yılında ilçede toplam 1700 dekar alanda üretimi yapılan turşuluk hıyar birçok ailenin geçim kaynağı haline gelmiştir. Nitekim bu yılda (2022) 7140 ton ürün yetiştirilmiştir (Tablo 3.4).

Yörede turşuluk hıyar yetiştiriciliği yapan çiftçilerden alınan bilgilere göre turşuluk hıyar bitkisinin ekimi ilkbaharda yapılmaktadır. Sürekli neme ve suya ihtiyaç duyan bitki için yörede genellikle damlama sulama sistemleri kullanılmaktadır. Yaklaşık 2 ay yetiştirme sürecinden sonra ürün alınmaya başlanmaktadır. İlçede genellikle küçük ölçekli arazilerde ve geçimini tarımdan sağlayan küçük ölçekli çiftçiler tarafından üretimi yapılmaktadır. Hasatında makineden ziyade insan gücüne dayanmaktadır (Fotoğraf 3.2). Hasat sürecinde yaklaşık 2 ay (veya 50 gün) bir zaman dilimi içerisinde ve ürün tam verime geçtiğinde hemen her gün hasat işlemi devam eder. Piyasa değeri bakımından iri hıyarlardan ziyade daha küçük olanlar tercih edilmekte ve ona göre değeri artmaktadır. Hasat döneminde ilçe merkezinde kurulan alım merkezleri (Fotoğraf 3.3) vasıtasıyla çiftçiler ürünlerini buralara gelen tüccarlara satmaktadır. Bu alım merkezlerinde kurulan bant sistemi ile üreticinin getirdiği hıyarlar boyutlarına göre ayrılmakta ve ona göre fiyatlandırma yapılmaktadır.

Fotoğraf 3.2. Yörede Turşuluk Hıyar Hasatı Yapan Çiftçiler.

Fotoğraf 3.3. Çiftçiler, Turşuluk Hıyarları Kurulan Alım Merkezlerinde Tüccarlara Satmaktadır.

3.1.3.3. Yem Bitkileri Tarımı

3.1.3.3.1. Mısır (Silajlık) Tarımı

Başmakçı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü verilerine göre 2022 yılı için 6500 dekar üretim alanı ve 34.580 ton üretim miktarı bulunmaktadır (Tablo 3.3). Ekim alanı büyüklüğü buğday ve arpadan sonra üçüncü sırada gelmesine rağmen üretim miktarı diğer bütün ürünlerin toplamından fazla olması nedeniyle dikkati çekmektedir. Ürünün yetiştirilme aşamasında yoğun şekilde sulama ve gübreleme faaliyetleri ve ikinci ürün olarak ekilebilmesi bu durumun başlıca sebepleridir. Daha önce de bahsedildiği gibi yörede yaşayan insanların geçimi büyük ölçüde hayvancılığa dayalıdır. Bu durum da insanların tarımsal üretim tercihlerini etkilemiştir. Hayvanların beslenmesinde önemli bir yeri olan silajlık mısır üretimi bu anlamda ön plana çıkmıştır (Fotoğraf 3.4). Sıcaklık ve nem isteği buğday ve arpaya nazaran daha fazladır. Bu yüzden daha önce de bahsedildiği gibi sulanabilen tarım alanlarında ve buralara yakın sahalarda üretimi yapılmaktadır.

Fotoğraf 3.4. Başmakçı Yöresinde Bir Silajlık Mısır Ekim Alanı.

Silaj üretimi hayvancılık açısından nitelikli kaba yem ihtiyacını karşılamak için büyük bir öneme sahiptir. Silaj üretimi için kullanılan bitkilerin en önemli özelliği diğer

bitkilere göre daha kısa sürede yetişmeleri ve optimum verim alınabilmesidir. Silajlık bitkiler ve silaj yapımı denilince akla ilk gelen bitkilerden biri de şüphesiz mısırdır (Kızılşimşek, 2007: 1).

3.1.3.3.2. Yonca Tarımı

Yonca yem bitkileri içinde değerlendirilen ve bölgede tarımı yapılan bir bitkidir.Yörede süt üreticiliği çok yaygındır. Dolayısıyla da büyükbaş hayvan yetiştiriciliği de yoğun olarak yapılmaktadır. Bu durum yetiştirilen tarım ürünlerini de etkilemiş durumdadır. Yonca tarımı da bu doğrultuda ilçede ekimi yapılan ürünler arasında kendine yer bulmuştur. Başmakçı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü verilerine (2022 yılı) göre ilçede 1250 dekar alan yonca tarımına ayrılmış durumdadır. Yine 2022 yılı içerisinde ilçede 4500 ton yonca üretimi gerçekteşmiştir (Tablo 3.3; şekil 3.1). Yoncanın yılda birden fazla hasatı gerçekteştirilmektedir. Coğunlukla hayvancılıkla uğraşan aileler tarafından tarımı yapılmaktadır.

3.1.3.4. Diğer Tarım Ürünleri

3.1.3.4.1. Haşhaş Tarımı

Endüstri bitkileri içinde yer alan haşhaş, Başmakçı ilçesinde de üretimi yapılan ürünler arasındadır. Afyonkarahisar ilinde önemli bir yere sahiptir. Bu durum sadece günümüz için söz konusu değildir. Aynı zamanda bu bitkinin yörede yetiştirilmesi çok eski zamanlara kadar inmektedir. Nitekim Afyonkarahisar'ın Hitit dilinde kullanılan adı Haşşika yani haşhaş olduğu da bilinmektedir. O dönemlerden beri kapsülünden özellikle alternatif tıp dünyasında yararlanılmaktadır (Doğanay ve Coşkun, 2012: 200).

Haşhaş bitkisinin kapsül şeklinde bir meyvesi vardır. Bu kapsül yeşil rengi aldığında içeriğinde bir süt salgılar. Bu süte haşhaş kapsülü sütü denilmektedir. Bu süt uyuşturuıcı madde yapımında kullanılmaktadır (Doğanay ve Coşkun, 2012: 200). Bundan dolayı Devlet izni ile ekilebilen haşhaşın ekim alanlarında da zaman zaman değişiklikler olabilmektedir. Başmakçı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü verilerine göre, 2022 yılında 4042 dekar alana ekimi yapılmış ve 283 ton haşhaş hasat edilmiştir (Tablo 3.3). İlçede yetiştirilen ürünlerin ekim alanları itibariyle, buğday, arpa ve mısırdan sonra en geniş

alana sahip bitki konumundadır. Yörede ekim ayında ekilip temmuz-ağustos aylarında hasadı yapılmaktadır. Tohumunu çiftçi kendisi kullanmakta veya ticari olarak değerlendirmektedir. Fakat kapsülü devlet tarafından satın alınıp ilaç sanayisinde kullanılmaktadır.

3.1.3.5. Meyve Tarımı

İlçede, meyve tarımına ayrılan alan 1570 dekadır. Meyve çeşitleri arasında en fazla üretim alanına 500 dekar ile elma sahiptir. Bunu 460 dekar ile ceviz takip eder (Fotoğraf 3.5). Üçüncü sırada ise 200 dekar ile vişne gelmektedir. Yetiştirilen diğer meyve çeşitleri arasında; kiraz, armut, şeftali, üzüm, erik vs. bulunmaktadır. Üretim miktarı açısından ise ilk sırada 393 ton ile ceviz, ikinci sırada 250 ile armut, üçüncü sırada ise 180 ton üretim miktarı ile kiraz gelmektedir (Tablo 3.5).

Tablo 3.5. Başmakçı İlçesinde Üretimi Yapılan Meyvelerin Ekim Alanı ve Üretim Miktarları (2022).

Yetiştirilen Meyve Çeşidi	Ekim Alanları (da)	Üretim Miktarları (Ton)
Ceviz	460	393
Kiraz	60	180
Armut	30	250
Elma	500	175
Şeftali	25	99
Vişne	200	175
Diğer (Üzüm, Erik vs.)	259	87
Toplam	1570	1359

Kaynak: Başmakçı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü Verileri.

Fotoğraf 3.5. İlçede Yeni Oluşturulmuş Bir Ceviz Bahçesi.

3.2. HAYVANCILIK

Başmakçı ilçesinde hakim ekonomik faaliyetlerden biri de hayvancılıktır. Bu durum pek çok yerde olduğu gibi yörenin topografik özellikleri, bitki örtüsü, iklimi gibi doğal faktörlerin yanında insanların sosyo-ekonomik durumları, maddi imkan ve kabiliyetleri ve komşu bölgelerdeki sosyal ve ekonomik yapı gibi beşeri faktörlerle açıklanmaktadır.

İlçe arazisinde geniş düzlüklerin yanı sıra mera ve otlak alanları önemli yer kaplamaktadır. Nitekim sadece ilçe merkezi sınırları içerisinde 2850 dekar çayır ve mera alanı mevcuttur (Tablo 3.2). Şüphesiz ilçe genelinde ise bu arazilerin kapladığı alan çok daha fazladır. Bir bölümü sahanın sınırları içinde kalan Acıgöl'ün zamanla suyunun çekilmesiyle geniş bir düzlük alanın ortaya çıkması da bu duruma katkı sağlamıştır. Bu gelişmede yöredeki büyük ve küçükbaş hayvancılık açısından büyük önem arz etmektedir. Bunların haricinde ilçenin güneydoğu hattı boyunca uzanan Söğüt Dağları engebeli alanı ve buralarda bulunan düzlükler sayesinde küçükbaş hayvancılık da yapılabilmektedir. Bu gibi durumlar ilçede hayvancılığın gelişmesini ve üretimin

artmasını sağlayan temel faktörlerdir. Bir diğeri de 1980 yılında kurulan sütçülük kooperatifin günlük ortalama 30 ton süt alımı yaparak hayvancılığı desteklemesidir.

İlçe merkezi sınırları içerisinde beslenen hayvanlar içerisinde sayısal bakımdan ilk sırayı küçükbaş hayvanlar alır (Tablo 3.6). Nitekim toplam hayvan sayısının % 62.8'i (8294 baş) küçükbaş olup, bunun da önemli bir kısmını koyun oluşturur. Nitekim küçükbaş hayvanların 8170'i (% 98.5) gibi çok büyük kısmı koyun, 124'ü (% 1.5) ise keçiden oluşmaktadır. Büyükbaşbaş hayvanların % 37.2'lik (4905 baş) bir orana sahiptir. Büyükbaş hayvanlarının tamamını sığır teşkil etmektedir.

Tablo 3.6. Başmakçı İlçe Merkezinde Hayvan Tür ve Sayıları (2022).

Hayvan Türü	Hayvan Sayısı	%	İşletme Adeti
Büyükbaş	4905	37,2	235
Küçükbaş	8294	62,8	87
Toplam	13199	100,0	322

Kaynak: Başmakçı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü Verileri.

Buna ilave olarak 1976 yılında kurulan tavukçuluk kooperatifi sayesinde bugün 3.4 milyona yaklaşan yumurta tavuğu kapasitesiyle yumurta tavukçuluğunda ülke çapında söz sahibi konumuna gelmiştir.

Başmakçı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü verilerine göre aynı yıl (2022) ilçe genelinde 16461 sığır, 26065 koyun ve 9695 keçi beslenmekteydi. Ayrıca 714 arı kovanı mevcuttur.

3.2.1. Büyükbaş Hayvancılık

Yörede büyükbaş hayvancılık faaliyetleri sığır yetiştiriciliği ile gerçekleşmektedir. Özellikle 1980 yılında ilçede kurulan sütçülük kooperatifi ile ivme kazanmış ve yıllar boyu kapasitesini ve üretimini artırarak devam etmiştir. Ancak günümüzde girdi maliyetlerinin yükselmesi, çayır ve mera alanlarının daralması, dışarıya olan göçler bu faaliyetin ivmesini azaltmış durumdadır.

Son yıllarda yerli hayvan ırklarının yanında kültür ırklarının sayısı da hayli artmış durumdadır. Bu durum et ve süt üretimine de yansımış ve üretim miktarlarında ciddi artışlar gözlenmiştir (Yılmaz vd., 2004: 40).

İlçe genelinde 16461 baş sığır varlığı söz konusudur. Bunun da 4905 başı ilçe merkezi sınırlarında beslenmektedir. Bunun neticesinde günlük ortalama 30 tona yakın süt toplanmaktadır. Toplanan bu süt yakın illerdeki fabrikalara gönderilmekte ve buralarda işlenmektedir.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere yöre, hayvancılık potansiyeli yüksek olan bir sahadır. Ancak bu hayvancılığın büyük bölümü küçük aile işletmeleri şeklindedir gerçekleştirilmektedir. Hayvancılıkla uğraşan ailelerin eğitimleri, ekonomik imkan ve kabiliyetleri de sınırlı olmaktadır. Son yıllarda girdi maliyetlerinin de iyice artması hasebiyle bu aileler işletmelerini geliştirip büyütememekte veya tam tersi daralmaya gitmek mecburiyetinde kalmaktadırlar. Yörede çoğunlukla mera hayvancılığı yapılmaktadır. Besi hayvancılığı yapan aile sayısı ise çok daha azdır.

3.2.2. Küçükbaş Hayvancılık

İlçedeki küçükbaş hayvanlar koyun ve keçilerden oluşmaktadır. Yörenin topografik yapısı ve zengin florası koyun ve keçi yetiştiriciliği yapmak için oldukça uygun koşullar sağlamaktadır (Yılmaz vd., 2004: 40). Başmakçı İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün 2022 yılı verileri göre toplam 26065 koyun, 9695 keçi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.6). Bunlardan 8170 koyun ile 124 keçi ilçe merkezi sınırları içerisinde beslenmektedir (Tablo 3.6). Yörede küçükbaş hayvan sayısının büyükbaş hayvan sayısına göre daha fazla olması; kısmen de olsa yetiştiriciliğinin daha kolay olması, bakım giderlerinin daha sınırlı olması ve boyutlarının daha küçük olması gibi faktörlerle açıklanabilmektedir. Bunun yanında küçükbaş hayvanlar içinde de koyun sayısı keçi sayısının neredeyse 3 katına yakındır. Bu durum da yetiştiricilerin tercihleri ve yıllardır süregelen alışkanlıkları gibi faktörlerle açıklanmaktadır. Aynı zamanda vatandaşın et tercihi koyun etinden yana olmakta, bu da diğer bir nedeni oluşturmaktadır.

Fotoğraf 3.6. Acıgöl Havzası’nda Gölün Çekildiği Alanlarda Otlayan Keçi Sürüsü.

Sahada yetiştirilen keçi sürüleri içinde hakim tür kıl keçisidir. Akdeniz Bölgesi’nde yayılış gösteren kıl keçisi makilik alanlarda rahatlıkla beslenebilmektedir. Sahanın kısmen Akdeniz Bölgesi içerisinde yer alması ve ilçenin güneydoğusunda uzanan Söğüt Dağlarında hakim bitki türünün maki olması bu durumu açıklamaktadır.

3.2.3. Kümes Hayvancılığı

Başmakçı, özellikle yumurta tavukçuluğu konusunda ülke çapında bir üne sahiptir. Öyle ki ismi yumurta tavukçuluğuyla özdeşleşmiş durumdadır. Kasabanın farklı noktalarında tavuk heykellerini görmek mümkündür (Fotoğraf 3.7). Nitekim 2022 itibariyle 3.4 milyona yakın (3 345 433 adet) yumurta tavuğu varlığı ile ciddi bir yumurta üretimi gerçekleştirmektedir. Üretilen yumurtalar yurt içine olduğu kadar, başta Irak olmak üzere yurt dışına da ihraç edilmektedir ve yöreye ciddi bir gelir sağlamaktadır. Türkiye genelinde yumurta fiyatları Başmakçı’da bulunan yumurta borasında belirlenmektedir.

Yumurta tavukçuluğu modern kümeslerde yapılmaktadır. Bu şekildeki kümes hayvancılığı Başmakçı'nın yanı sıra Afyonkarahisar'ın Şuhut, Bolvadin ve Sandıklı ilçelerinde de yoğun olarak gerçekleştirilmektedir (Yılmaz vd., 2004: 40-41).

Fotoğraf 3.7. İlçe Merkezinde Farklı Noktalardaki Tavuk Heykelleri.

Başmakçı'da 1976 yılında 7 kurucu üye ve 10000 tavuk kapasiteyle kurulan S.S. Başmakçı 2 Nolu Tavukçuluk Kooperatifi, bugün ilçede yumurta tavukçuluğunun bu boyutlara gelmesinde rol oynayan en önemli unsurdur. İlçede 1976 yılında 10000 olan tavuk sayısı ve 9000 olan günlük yumurta üretim kapasitesini kooperatif sayesinde her yıl artarak günümüzde 3.4 milyona yakın tavuk sayısı ve 3milyon günlük yumurta üretim kapasitesine ulaşmış durumdadır (Yılmaz vd., 2004: 40-41).

3.2.4. Arıcılık

Bölgede yeryüzü şekillerinin çeşitlilik göstermesi flora ve fauna çeşitliliğini de artırmıştır. Bu sayede arıcılık faaliyetleri için de ideal bir alan oluşturmuştur. Kayıtlı 714 adet arılı kovan bulunmaktadır. Arıların ve arıcılıktaki verimin esası bitki örtüsünün çeşitliliği ile ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan yöre iklim konusunda da bahsedildiği üzere, Akdeniz iklimi ile karasal iklim arasında bir geçiş bölgesi olduğu ve bunun sonucunda da bitki çeşitliliğini zenginleştirdiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda “bölge ormanları

coğrafi bakımdan Ege, İç Anadolu Bölgesi geçiş zonunda kalmaktadır. İklim olarak Akdeniz iklim kuşağının Akdeniz ardı iklim tipi içinde kalmaktadır” (Tonguç ve Turan, 2019: 174). Araştırma sahası, aynı zamanda step flora türlerinin de görüldüğü bir alandır (Yılmaz, 2001: 68).

Sahanın özellikleri dikkate alındığında, arıcılık faaliyetleri bakımından oldukça elverişlidir. Bundan dolayı bölgeye, sadece yaz dönemi için gelen geçici arıcıların varlığı da söz konusudur. Bu arıcılar güney illerinden, çoğunlukla da Muğla ilinden gelenlerdir (Yılmaz vd., 2004: 41). Bölgenin zengin florası sebebiyle çiçek balı üretmek için gelen bu arıcılar, ilkbahar ayları itibarıyla havaların ısınmasıyla bölgeye gelip, yaz boyu faaliyet yürütür. Sonbahar mevsiminde havaların soğumaya başlamasıyla da buradan ayrılırlar. Bu şekildeki faaliyet gezici arıcılık olarak ifade edilmektedir. Nitekim daha alçak ve sıcaklıkların yüksek olduğu sahalardan kovanlarla birlikte bu bölgelere gelen arıcılar, ilkbahar aylarından yaz ayları sonuna kadar bölgede kalarak bal üretimi gerçekleştirip sonrasında sıcaklıkların nispeten daha yüksek olduğu ve rakımın da daha düşük olduğu alanlara geri dönerler (Doğanay ve Çavuş, 2013: 201).

Neticede araştırma sahasında sahip olunan zengin floraya rağmen, ilçede arıcılık istenilen düzeyde gelişme gösterememiştir. Yörede bu faaliyet daha çok çevre illerden gelen arıcılar tarafından daha yoğun olarak gerçekleştirilmektedir.

3.3. ORMANCILIK

Afyonkarahisar ili geneli orman varlığı bakımından zengin bir coğrafya değildir. Daha çok step bitki örtüsünün yaygın olduğu bir coğrafyadır. Fakat ormanlık alanlar da yok değildir. İlin kuzeyi ve batısında orman alanları bulunmaktadır. Bu açıdan Başmakçı'nın bulunduğu alan ve yakın çevresi düz ve düze yakın arazilerden oluşur ve doğal bitki örtüsü bozkır alanlardan oluşmaktadır. Ancak ilçenin güneydoğu istikametinde uzanan Söğüt Dağları orman varlığı bakımından nispeten zengin sayılabilir (Fotoğraf 3.8).

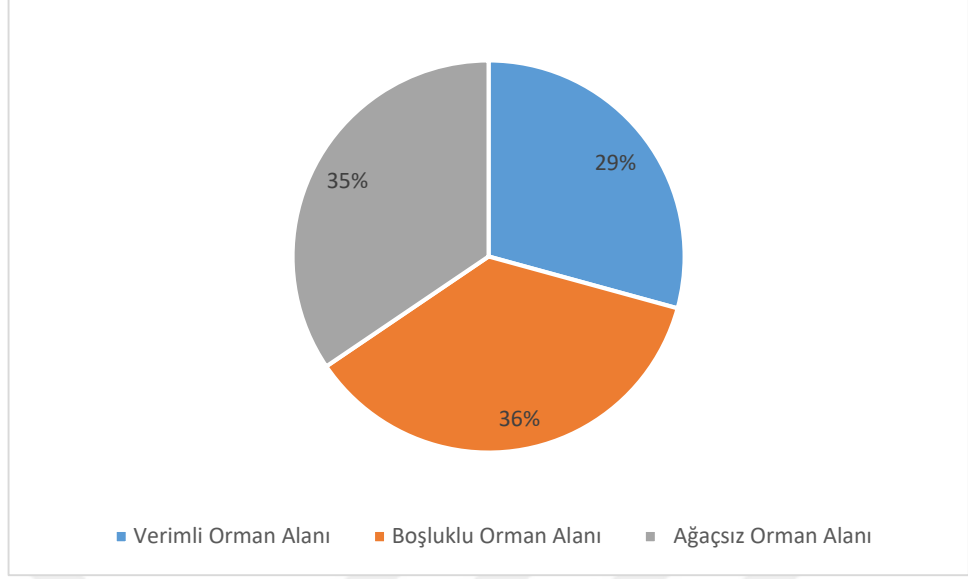
Fotoğraf 3.8. İlçe Orman Alanlarının Büyük Bölümü Söğüt Dağları'nda Bulunmaktadır.

Isparta Orman Bölge Müdürlüğü, Dinar Orman İşletme Müdürlüğü bünyesinde bulunan Başmakçı Orman İşletme Şefliği sorumluluk alanı içinde 2022 itibariyle toplam 23000 hektar ormanlık alan bulunmaktadır. Bu toplam alanın 6875 hektarı verimli orman alanını, 8325 hektar boşluklu orman alanını ve 7797 hektar ise ağaçsız orman alanını oluşturmaktadır . Ormanları oluşturan ağaçlar arasında baskın türü Karaçam (*Pinus nigra*) oluşturmaktadır. Bu türü yoğunluk ve sayı olarak sırasıyla Kızılçam (*Pinus brutia*), Ardıç (*Juniperus sp.*) ve Meşe (*Quercus sp.*) takip etmektedir (Tablo 3.7). Sonradan dikilen ve sahada kısmen görülebilen Sedir (*Cedrus sp.*) ağaçlarına rastlamak da mümkündür (Tablo 3.7; Şekil 3.2).

Tablo 3.7. Başmakçı İlçesi Ormanlık Alan Nitelik ve Büyüklükleri.

Nitelik	Kapladığı Alan (ha.)	%
Verimli Orman Alanı	6878	29,9
Boşluklu Orman Alanı	8325	36,2
Ağaçsız Orman Alanı	7797	33,9
Toplam	23000	100,0

Kaynak: Dinar Orman İşletme Müdürlüğü Verileri.

Şekil 3.2. Başmakçı Orman Alanlarının Nitelik Açısından Dağılımı.

Başmakçı Orman İşletme Şefliği'nde sürekli çalışan personel bulunmamaktadır. Ancak yaz sezonunda 2 arazöz şoförü ve 8 işçi olmak üzere 10 kişi görev yapmaktadır.

Araştırma sahasında iklim özelliklerine bağlı olarak yaygın olarak Karaçam (*Pinus nigra*) bulunmaktadır. Ancak Akdeniz ikliminin de kısmen sokulabildiği bir saha olduğu için Kızılçam (*Pinus brutia*) da görülebilmektedir (Tonguç ve Turan, 2019: 173). Sahadaki ormanlık alanlarda gençleştirme fidan dikim çalışmaları da yapılmaktadır (Fotoğraf 3.9).

Fotoğraf 3.9. İlçedeki Ormanlık Alanlarda Fidan Dikimi Yapılmaktadır.

Orman örtüsünün oluşması ve gelişmesini sağlayan veya mevcut örtüyü tahrip eden ve ortadan kaldıran bazı etmenler vardır. Bunlar başlıcaları; iklim, toprak özellikleri, jeomorfolojik yapı ve özellikle tahrip kısmında beşeri faktörler ön plandadır. Nitekim sahanın pek çok yerinde zaman içerisinde insanlar ormanları tahrip etmiştir. Yine yapılan hayvancılık faaliyetleri, özellikle de keçi sürüleri orman florasına ciddi zararlar vermektedir.

3.4. SANAYİ

Tarım, hayvancılık, madencilik gibi primer sektör dallarından elde edilen ham maddelerin ya da mamul yani yarı işlenmiş maddelerin farklı çaptaki sanayi tesislerinde işlemlerden geçerek tüketicinin kullanabileceği duruma getirilmesi işlemlerine sanayi faaliyetleri adı verilmektedir (Şahin vd., 2005: 422).

Afyonkarahisar il geneli sanayileşme bakımından gelişmiş ve istenilen düzeye gelmiş bir yer değildir. Sanayi faaliyetleri belli sektörlerde yoğunlaşmıştır. Bu durum çevresindeki Eskişehir ve Denizli gibi illerle kıyaslandığında daha rahat görülebilir. Bu durumun birçok sebebi bulunmakla birlikte başta iklim olarak genel itibariyle kış

döneminde soğuk ve sert iklim şartlarının yaşandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Birçok sanayi kolu için bu durum yatırım ve işletme maliyetlerine yansımaktadır. Böyle oluncada il merkezine ve dolayısıyla da Başmakçı ile birlikte diğer ilçelere de dışarıdan gelen yatırımcı da sınırlı sayıda kalmıştır (Koçak, 2019: 51).

Başmakçı'da sanayi kuruluşlarının toplandığı bir organize sanayi bölgesi bulunmamaktadır. Mevcut tesisler ilçe merkezinde dağınık bir şekilde yer almaktadır. Başmakçı'da sanayi tesisi kavramını karşılayabilecek üç büyük işletme bulunmaktadır. Bunlardan ilki tekstil ve hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren Başteks Tekstil'dir. İşletme 1996 yılında kurulmuş ve uzun yıllar birçok kişiye istihdam sağlamış ve yöre ekonomisine katkıda bulunmuştur ve bulunmaya da devam etmektedir. Günümüzde yaklaşık 150 kişinin çalıştığı fabrika Acıgöl ile ilçe merkezi arasında yer alır.

Araştırma sahasındaki bir diğer sanayi işletmesi ise Başmakçı'yı Dazkırı'ya bağlayan karayolu üzerinde bulunan ve yem üretimi yapan Başyem firmasıdır (Fotoğraf 3.10). İşletme 1992 yılında kurulmuş olup, 495 ortaklı bir kooperatiftir. İşletmede, yörenin de ihtiyaçları göz önünde bulundurularak kanatlı ve büyükbaş hayvan yemi üretmektedir. Bunun yanında 2002 yılında yumurta tavukçuluğu sektörüne de girmiş bulunan işletmenin günlük 500 bin adet yumurta üretim kapasitesi bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.10. Başyem İşletmesinden Bir Görünüm.

İlçede bulunan bir diğer işletme ise yine Başmakçı-Dazkırı karayolu üzerinde bulunan ve enerji sektöründe faaliyet gösteren Bioden Biyogaz Enerji Üretim Santrali'dir (Fotoğraf 3.11). Santral 2020 yılında faaliyete başlamış olup, 8 MW kurulu güce sahiptir. Tesiste kanatlı ve büyükbaş hayvan gübresi kullanılarak elektrik üretimi yapılmaktadır. Tesiste aynı zamanda enerji üretiminden sonra elde edilen atık kompost da değerlendirilerek Organominal gübre üretimi de yapılmaktadır.

Fotoğraf 3.11. Dazkırı Yolu Üzerinde Bulunan Biyogaz Enerji Üretim Santrali.

İlçede üretilen tarımsal ürünlerden biri olan gül yetiştiriciliğine bağlı olarak gülyağı fabrikası kurulmuştur. Deneme üretimine 1977 yılında başlayan fabrika BAŞKOOP (Başmakçı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi) bünyesinde kurulmuş bir işletmedir ve yıllık 800 ton gül çiçeği işleme kapasitesine sahiptir. Dönemsel olarak faaliyet gösteren gülyağı fabrikası, gül üretiminin aşırı düşüşüyle birlikte kapanarak atıl bir duruma geçmiştir (Fotoğraf 3.12). Önceki yıllarda gül hasadına paralel olarak faaliyet gösteren fabrikada gülyağı üretimi yapılarak bu yağ çeşitli Avrupa ülkelerine ihraç edilmekteydi.

Fotoğraf 3.12. Günümüzde Atıl Durumda Olan Başmakçı Gülyağı Fabrikası.

Bu büyük sanayi işletmeleri haricinde Başmakçı'da, daha küçük çapta atölye tipi üretim yapan işletmelerin varlığı da söz konusudur. Bunlar 2 mermer işleme tesisi (Fotoğraf 3.13), demir işleme atölyesi (6 adet), süt işleme tesisleri ve oto tamir atölyeleri (15 adet) olarak sayılabilir.

Fotoğraf 3.13. Başmakçı İlçe Merkezinde Bulunan Mermer İşleme Atölyelerinden Biri.

Sonuç olarak konumu, ulaşım imkanları, hammadde çeşitliliği ve bunun yanında yıllardır süregelen kooperatifleşme ve üretim tecrübesiyle Başmakçı, sanayi potansiyeli yüksek bir ilçedir. Gerekli altyapı, tanıtım ve teşvik faaliyetleri yeterince yapıldığında hiç şüphe yok ki sanayi tesislerinin sayısı artacak ve buna bağlı olarak da sanayi faaliyetleri bugünkünden çok daha fazla gelişme gösterecektir.

3.5. ULAŞIM

Bir noktadan başka bir noktaya, yük, yolcu, haber vs. gibi unsurların taşınmasına *ulaştırma*, bu yerler arasında bağlantının kurulmasına ise *ulaşım* denilmektedir (Doğanay ve Çavuş, 2013: 387). Başmakçı, ulaşım sistemleri bakımından gelişmiş bir yerleşim yeri değildir. Buraya ancak karayoluyla ulaşmak mümkündür (Fotoğraf 3.14). Demiryolu ve havayolu ulaşım imkanları bulunmamaktadır. Bunun yanında yumurta üretim-dağıtım faaliyetleriyle süt üretim ve toplama faaliyetleri yoğun olarak yapıldığı için mevcut karayollarının asfalt kalitesi artırılmıştır. İlçe merkezine ulaşım ana hatlarıyla kuzeyden ve batıdan iki farklı karayoluyla sağlanmaktadır.

Fotoğraf 3.14. Başmakçı'yı Dinar'a Bağlayan Karayolu.

Karayoluyla il merkezine 130 km olan Başmakçı ilçe merkezi, yeryüzü şekilleri bakımından büyük oranda düz bir araziden oluşmaktadır. Bu durum özellikle karayolu ulaşımında avantaj sağlamaktadır. Başmakçı, Afyonkarahisar-Burdur karayoluna 23 km, Denizli-Ankara karayoluna 14 km uzaklıkta bulunmaktadır. Aynı yollar Başmakçı'yı kuzeydoğuda Dinar, batıda ise Dazkırı'ya bağlamaktadır. Aynı zamanda ilçenin güneybatısına ilerleyip Acıgöl etrafından geçen ve yer yer asfalt kalitesinin bozulduğu karayolu ise Başmakçı'yı Denizli'nin Çardak ilçesine ve aynı zamanda Çardak Havalimanı'na bağlamaktadır. Bu durum Başmakçı'ya havayolu ile ulaşım konusunda avantaj sağlamaktadır. Başmakçı çevre il merkezlerinden Denizli'ye 92 km, Isparta'ya 82 km, Burdur'a 81 km ve Uşak'a ise 129 km uzaklıktadır.

Bu merkezlere ulaşım minibüs seferleri ile gerçekleştirilmektedir. Nitekim ilçe merkezinden belediyeye ait minibüsler köylerin yanı sıra çevre il ve ilçelere ulaşımı sağlamaktadır (Fotoğraf 3.15). Bu kapsamda Denizli'ye haftanın her günü belirli saatlerde minibüs seferleri yapılmaktadır. Aynı şekilde Dinar'a da her gün minibüs seferleri gerçekleştirilmektedir. Isparta'ya ise hafta içi her gün, günde bir sefer olmak üzere minibüs seferleri düzenlenmektedir. Aynı zamanda ilçede 2 adet taksi durağı

bulunmaktadır. Böylelikle günün her saati taksi ile kasaba içi ve kasaba dışı ulaşım imkanı vardır. Bunun haricinde ilçe içinde toplu taşıma imkanı bulunmamaktadır. Yöre insanları ülkenin diğer bölgelerine yönelik şehirler arası seyahatleri için ise çoğunlukla Dinar otogarını kullanmaktadır. Dinar'a ulaşımın rahat ve birçok şehirlerarası yolcu taşıyan ulaşım firmasına ait otobüslerin buradan geçiyor olması tercih nedeni olmuştur. Böylece Dinar, ilçede yaşayan insanlar için şehirlerarası ulaşımı kolaylaştıran bir yerleşme olmuştur. Dinar'da aynı zamanda tren garı da bulunmaktadır. Buradan geçen Göller Ekspresi ve Pamukkale Ekspresi sayesinde Denizli, Isparta, Eskişehir ve İzmir'e trenle ulaşım imkanı da bulunmaktadır. Ulaşım bakımından Dinar, adeta Başmakçı'nın dışarıya açılan kapısı gibidir.

Fotoğraf 3.15. Başmakçı'dan Çevre İllere Ulaşım Belediyeye Ait Minibüsler İle Gerçekleştirilmektedir.

3.6. TİCARET

İnsanların başta geçimlerini sağlamak sonra da gelir elde etmek amaçlı gerçekleştirdiği alım satım faaliyetlerine ticaret denilmektedir (Doğanay, Çavuş, 2012: 741). Ticaret üretilen tüm mal ve hizmetlerin alım satım faaliyetlerine denilmektedir. Bu faaliyeti icra eden kişiler esnaf veya tüccar gibi isimlerle anılır. Bu alım satım faaliyetleri yurtiçinde yapıldığı takdirde buna iç ticaret, yurtdışı bağlantılı yapıldığında ise buna da dış ticaret denilmektedir (Şahin ve diğ., 2005: 454).

Başmakçı, ekonomik olarak tarım ve hayvancılığa dayalı bir yerleşmedir. Buna bağlı olarak ticari faaliyetler de sınırlıdır. Fakat istisnai olarak yumurta tavukçuluğunun yoğun olarak yapılması ticari hayatı da etkilemiş ve kısmen de olsa canlandırmıştır. Buna karşılık kasabanın yanı sıra ilçenin diğer alanlarında yaşayan yöre insanının büyük bir kısmının alım gücü düşüktür.

Ticari faaliyetlerin, dolayısıyla ticari işletmelerin de yoğunlaştığı yer ilçe merkezidir. Merkezde de özellikle İsmet Atilla caddesi boyunca yoğunlaşan ticari işletmeler halkın temel ihtiyaçlarını giderebilecek türde faaliyet alanlarına sahiptirler (Fotoğraf 3.16). Bunlar, bakkal, market, manav, terzi, nalbur, lokanta vb. işletmelerdir. İlçede yaşayan halkın temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Bundan dolayı tarım ve hayvancılıkta ihtiyaç olan ve kullanılan malzeme, ekipman ve diğer ürünlerin satışının yapıldığı daha spesifik işletmeler de bulunmaktadır. Örneğin süt sağım makinelerinin satıldığı bir işletme veya sadece yem ürünlerinin satıldığı işletmeler bulunmaktadır. Bu doğrultuda da tarım ve hayvancılıktan elde edilen ürünlerin de ticarete konu olması kaçınılmazdır. Bu kapsamda yumurta ve tavuk ürünleri satan işletmelerle beraber süt ve süt ürünlerinin satıldığı şarküteri işletmeleri de Başmakçı kasabasında faaliyet göstermektedir.

Fotoğraf 3.16. Ticari İşletmeler Yoğun Olarak İsmet Atilla Caddesi Boyunca Sıralanmıştır.

Başmakçı'ya bağlı köylerde yaşayan halkın da büyük kısmı tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Bu insanlar da temel ihtiyaçlarının büyük bir kısmını ilçe merkezine gelerek buradan temin etmektedir. Bunun haricinde ilçe merkezinde her cuma kapalı pazar alanında pazar kurulmaktadır. Köylüler ve kısmen de ilçe merkezinde yaşayan insanlar burada kendi ürettikleri ürünleri satarak hem bir gelir elde etmekte hem de ticari hayata katkıda bulunmaktadırlar (Fotoğraf 3.17).

Fotoğraf 3.17. Başmakçı Kapalı Pazar Yerinde Cuma Günleri Pazar Kurulmaktadır.

Ticari faaliyetler özellikle yaz aylarında daha canlı ve hacim olarak da daha fazla olmaktadır. Bu durum yaz aylarında gerçekleşen tarımsal hasat faaliyetleri, inşaat faaliyetleri, düğün vb. gibi sosyal faaliyetlerin özellikle yaz aylarına bırakılmasıyla yakından ilgilidir.

Diğer taraftan Başmakçı İlçe Merkezi konum itibariyle ana yol güzergahlarına yakın olmakla birlikte bu yollardan içeride kalmaktadır. Bu sebepten dolayı ticari anlamda yürütülen faaliyetler de sınırlıdır. Bu faaliyetleri biraz da olsa tavukçuluk ve yumurta üretimi canlandırmaktadır. Çünkü yumurta tavukçuluğu sayesinde ilçe

merkezine yönelik araç trafiğı ve nakliyat süreci bütün yıl yoğun şekilde sürmektedir. Bu kapsamda ilçede 2 adet benzin istasyonu bulunmaktadır. Bunlardan biri Dinar yolu üzerinde, diğeri ise tam tersi istikamette Dazkırı yolu üzerinde yer alır (Fotoğraf 3.18).

Fotoğraf 3.18. Dazkırı Yolu Üzerinde Yer Alan Benzin İstasyonu.

3.7. TURİZM

Turizm faaliyetleri uygarlık tarihinin ilk dönemlerinden beri süregelmiştir. Fakat bunlar organize olmadan gerçekleşen daha çok küçük topluluklar veya bireysel olarak gerçekleşen gezilerdi. Zaman içerisinde teknolojinin ilerlemesi, ulaşım ve haberleşme imkanlarının artmasıyla birlikte planlı, organize ve daha büyük grupların katılımıyla çeşitlenerek artmıştır. Özellikle son dönemlerde turizm faaliyetlerinden elde edilen gelirler ülkelerin ekonomileri için vazgeçilemez bir boyuta gelmiştir (Şahin vd., 2005: 448).

Başmakçı, beşeri ve kültürel varlıklar açısından çok zengin bir birikim ve turizm potansiyeline sahip değildir. Çok eski yerleşme yerlerine sahip olmasına rağmen, tarihi eser ve kültürel varlık bakımından zengin değildir (Cinfer, 2002: 35). Başmakçı'nın yerleşme alanı çok eskiye dayanmasına rağmen ayakta kalabilen tarihi yapı sayısı yok

denilecek kadar azdır. Fakat doğal varlıklar açısından durum farklıdır. Saha birçok doğal güzelliği bünyesinde barındırmaktadır. Turizm açısından da çıkış noktasının, sahip olduğu bu doğal varlıklar sayesinde olma ihtimali daha yüksektir.

Başmakçı, sahip olduğu lokasyon bakımından gerek ana yol güzergahlarına yakınlığı gerekse de çevre illerin merkezlerine yakınlığı bakımından kısa sürede ulaşılması bakımından avantajlı bir konumdadır. Bunun yanında Denizli Çardak Havalimanı'na yakınlığı sayesinde havayolu ile de rahatlıkla ulaşılabilmesi ulaşım alternatiflerini artırdığı için bu bakımdan çekiciliğini artırmaktadır.

Başmakçı'da, kültürel miras açısından öncelikle göze çarpan Recep Bey Camiidir. Caminin yapımı 1785 yılına dayanmaktadır. Duvarları Barok Mimari Üslubu ile yapılmış olan camii dışarıdan bakıldığında sade bir görünüme sahiptir. Ancak iç kısmı motif ve işlemleriyle göz alıcıdır. İlçe merkezindeki bu yapı, günümüzde de camii olarak kullanılmaktadır ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından koruma altına alınmıştır (Fotoğraf 3.19).

Kültürel miras açısından ikinci bir yapı da, yapım tarihi net olarak bilinmeyen fakat daha yakın dönemde yapıldığı tahmin edilen bir hamamdır. Dazkırı-Başmakçı yolu üzerinde yer alan bu hamam günümüzde atıl durumdadır (Fotoğraf 3.19).

Fotoğraf 3.19. İlçe Merkezinde Yer Alan Tarihi Yapılardan Recep Bey Camii ve Hamam.

Bir başka anıt mimari yapı da Sultan Abdurrahman Türbesi'dir. Türbe, halk arasında yörenin manevi koruyucusu olarak da bilenen Sultan Abdurrahman'a aittir. Türbenin yapım tarihi hakkında net bir bilgi mevcut değildir. Fakat günümüze kadar korunmuş ve hali hazırda ziyarete açık durumdadır.

İlçede daha önce de bahsedildiği gibi kültürel varlıklardan ziyade doğal varlıkların bilinirliği daha fazladır. Bunların en başında gelen ve en önemlisi, ulusal öneme sahip sulak alan olarak ilan edilen Acıgöl Sulak Alanı'dır (Fotoğraf 3.20). Gölün bir kısmı Denizli bir kısmı da Afyonkarahisar'ın Dazkırı ve Başmakçı ilçelerinin sınırları içerisinde kalır. Yaban hayatı açısından ise flamingo, pelikan, yaban ördeği, leylek gibi birçok kuş türüne ev sahipliği yapmaktadır (Yılmaz vd. 2004: 465).

Sodali bir suya sahip olan Acıgöl oluşum kökeni itibariyle tektonik kökenli bir göldür. Hidrografya bölümünde de belirtildiği üzere tuzluluk oranı bakımından ülkemizde Tuz Gölü'nden sonra ikinci sırada gelir. Gölde aynı zamanda sodyum sülfat üretilmektedir ve ülkede bu konudaki en büyük üretim sahası konumundadır. Yaklaşık 836 m yükseltide bulunan gölün alanı kış aylarında 100 km² kadar genişlediği gözlemlenirken, yaz aylarında ise kuraklıkla beraber 35 km² kadar daraldığı gözlemlenmiştir (Eser, 2019: 26).

Fotoğraf 3.20. Kuş Gözlem Evinden Acıgöl Sulak Alanına Bakış.

Acıgöl Sulak Alanı, hem bölgedeki hem de ulusal anlamdaki kuş gözlemcileri ve doğaseverler için büyük öneme sahiptir. Bunun yanında göl çevresinde tuz oranının yüksek olması sebebiyle tuzcul bitki vejetasyonu gelişme göstermiştir. Bu açıdan bitki araştırmacıları ve meraklıları için de bir açık hava müzesi konumundadır. Bütün bunlar değerlendirilip iyileştirme ve tanıtım çalışmaları yapıldığı takdirde bir cazibe merkezi haline gelebilecek potansiyele sahiptir. Bununla birlikte göl kuraklık tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu konuda da bir an evvel önlem alınması gerektiği uzmanlar tarafından dile getirilmektedir (Özdemir ve Bahadır, 2009: 2,3).

Başmakçı ilçesi sınırları içerisinde bulunan Değirmendere Kanyonu (Fotoğraf 3.21) Akdeniz ve İran-Turan fitocoğrafik bölgelerinin geçiş alanı denilebilecek bir konumdadır (Kargıoğlu ve Baygöl, 2019: 509). Söğüt Dağları'nın kuzey yamacında bulunan Değirmendere Kanyonu bir diğer doğal turizm varlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Söğüt Dağları'ndan doğup Acıgöl'e dökülen Değirmendere'nin oluşturduğu bu kanyon da doğaseverler ve meraklıları için bir turizm potansiyeline sahiptir. Bitki coğrafyası bakımından da önemli bir alan konumundadır. “Bitki örtüsü bakımından zengin olmanın yanında doğa turizmine uygunluğu bakımından önem kazanmakta olan Değirmendere Kanyonu'nun keşfi ilk olarak doğa sporları kulüpleri tarafından yapılmıştır. Geçiş parkuru olarak orta zorlukta nitelendirilen bu kanyonda, irili ufaklı birçok şelale bulunmaktadır. Değirmendere Kanyonu, gezi ve tırmanış yapan sporcular için birçok özelliği de içinde barındırmaktadır” (Kargıoğlu ve Baygöl, 2019: 531).

Fotoğraf 3.21. Değirmendere Kanyonu.

İlçenin güneydoğu hattı boyunca uzanan Söğüt Dağları da, barındırdığı bitki türleri, hayvan türleri, kanyon vadileri ve çeşitli zorluklardaki yürüyüş ve tırmanış rotaları ile doğa sporları ile ilgilenenler ve araştırmacılar için çekiciliklerle doludur ve keşfedilmeyi beklemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sahası olarak seçilen Başmakçı ilçe merkezi, Afyonkarahisar ilinin güneyinde yer almaktadır. İlçenin güneydoğusu Söğüt Dağları, güneybatısı Acıgöl, doğusu Dazkırı ilçesi, kuzeyi ise Dinar ilçesi ile sınırlanmıştır. İlçe merkezi, Söğüt ve Maymun Dağları arasında yer alan bir tektonik ova üzerinde kurulmuştur. Dolayısıyla yerleşmenin kurulduğu alan morfolojik olarak ova niteliğindedir. Söğüt Dağları batı yamacı boyunca uzanan aktif fay zonu üzerinde yer alan sahada bilinen en büyük deprem 24 Ağustos 1892 yılında yaşanmıştır. Toplam 301 evin oturulamaz hale geldiği bu deprem, gündüz saatlerinde ve yaz mevsimi olmasından ötürü halkın büyük çoğunluğu tarımsal faaliyetleri yürüttüğü için can kaybı yaşanmamıştır. Ancak hem ilçe merkezini oluşturan kasabada hem de köy yerleşmelerinde halen depreme dayanıksız yığma yapılar ve eski kerpiç evler bulunmaktadır. Bundan dolayı gerek güçlendirme gerekse yeniden imar çalışmasının yapılması gerekmektedir.

Saha, coğrafi konum açısından Ege ve Akdeniz bölgeleri arasında bir geçiş zonu üzerinde kalmaktadır. Bu durum sahanın iklimi ve bitki örtüsü üzerinde de kendisini göstermektedir. Genel itibariyle yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlı geçen bir iklime sahiptir. Geçiş zonu üzerinde yer almasından dolayı bazı çalışmalarda bu sahanın iklimine “Akdeniz Ardı İklimi” denildiği görülmektedir. Bitki örtüsüne baktığımızda; kızılçam (*Pinus brutia*), karaçam (*Pinus nigra*), ardıç (*Juniperus jp.*) ve meşe (*Quercus sp.*) türlerinin yoğunlukta olduğu görülür. Akdeniz ikliminin etkisiyle de bazı maki türleri de kendine yetişme alanı bulmuştur.

Çalışma sahası ekonomik açıdan değerlendirildiğinde genel olarak tarım ve hayvancılığa dayalı bir ekonomiye sahiptir. Kooperatifçilik konusunda kendinden sıkça söz ettiren Başmakçı, özellikle bazı ürünlerin yetiştirilmesi ve pazarlanması amacıyla ilçe statüsü kazandığından beri yaygınlaşan kooperatifler günümüzde etkinliğini yitirme noktasına gelmiştir. Örneğin gül yetiştiriciliğinin bitmesi ile gül kooperatifi pasif duruma düşmüştür. Bununla birlikte süt inekçiliği sayesinde süt kooperatifi ve yumurta tavukçuluğu sayesinde de tavukçuluk kooperatifi çalışmalarını halen devam ettirmektedir. Özellikle yumurta tavukçuluğu konusunda ülke çapında söz sahibi bir konumunda olan ilçede hali hazırda 3.4 milyona yaklaşan yumurta tavuğu mevcuttur. İlçe ekonomisine katkı sağlayan ve ilçede yaşayan insanlara istihdam olanağı sunan yem ve

tekstil fabrikasıyla birlikte biyogaz üretim tesisi gibi büyük işletmeler de bulunmaktadır. Mevcut potansiyeli, kooperatifçilik ve üretim tecrübesi de göz önüne alındığında kalkınma düzeyini artırmak için ekonomik olarak planlamalar yapılması ve teşvik sisteminin devreye sokulması gerekmektedir.

Yerleşme tarihi Hititler dönemine kadar dayanan Başmakçı, sonraki süreçlerde Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra Bucak teşkilatı kurulmuştur. İlçe statüsünü ise 1987 yılında kazanmıştır. İlçe merkezini oluşturan 8 mahallenin yanı sıra ilçeye bağlı 14 tane köy bulunmaktadır. Hemen hemen 1980'li yıllara kadar kendi halinde bir yerleşme özelliği gösteren Başmakçı, hem ilçe statüsü kazanması hem de kooperatifleşmeyle birlikte 2000'li yıllara kadar eğitim amaçlı göçler dışında çok fazla göç veren bir yerleşme olmamıştır. Dışarıdan da çok fazla göç almamıştır. Ancak 2000'li yılların başından itibaren kooperatifleşme ve üretim faaliyetlerinin yavaşlaması ve ilçede yaşayan nüfusun artmasıyla birlikte dışarıya olan göçler artarak devam eden bir süreç içerisine girmiştir. Günümüzde de bu durum devam etmektedir.

Başmakçı ilçe merkezine ulaşım iki farklı karayolu ile mümkündür. Bunlardan biri ilçeyi kuzeyden Dinar'a bağlayan karayolu diğeri ise batıdan Dazkırı'ya bağlayan karayoludur. İlçe'ye havayolu ile ulaşmak Denizli Çardak Havalimanı vasıtasıyla mümkündür. İlçe merkezi havalimanına yakın olmasına rağmen yolu yüksek standartlarda değildir. İyileştirme çalışması yapıldığı takdirde havayolu ulaşımı çok daha sağlıklı ve kolay olabilecektir. Çevre illere düzenli olarak sefer yapan minibüsler sayesinde de toplu taşıma ile ilçe merkezine ulaşılabilir.

Yerleşim tarihi Hititlere kadar dayanmasına rağmen ayakta kalan tarihi yapı yok denilecek kadar azdır. Bunula birlikte Acıgöl ve Değirmendere Kanyonu gibi doğal güzelliklere sahiptir. Türkiye'nin Tuz Gölü'nden sonra en tuzlu gölü olan Acıgöl, göl çevresindeki sulak alanları, balık türleri, nadir bitki türleri ve birçok göçmen kuş türüne ev sahipliği yapması bakımından ekolojik olarak önemli bir sahadır. Fakat göl çevresinde artan insan faaliyetleri göl ve çevresindeki habitatı ciddi oranda tehdit etmektedir. Göl kenarında kurulan ve gölden çıkartılan sodyum sülfatı işleyen sanayi tesisleri, göl çevresinde yapılan tarım ve hayvancılık faaliyetleri ve gölü besleyen dereler üzerine yapılan baraj ve göletler nedeniyle gölün yüzey alanı her geçen gün daralmaktadır. Bu

durum sahadaki bitki ve hayvan türlerini de olumsuz etkilemekte ve zamanla ortadan kaldırmaktadır. Bu sebeplerden dolayı bir an önce Acıgöl ve çevresindeki ekosistemi koruyucu tedbirlerin alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ardos, M. (1978). *Afyonkarahisar Bölgesi'nin Jeomorfolojisi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Arınç, K. (2001). *Tatvan Şehri Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 925, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 99, Araştırmalar Serisi No: 70
- Arınç, K. (2014). *Ege ve Marmara Bölgeleri*. Erzurum: Eser Ofset Matbaacılık.
- Atalay, İ. (1997). *Türkiye İklim Atlası*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Atalay, İ. (2010). *Uygulamalı Klimatoloji*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri.
- Atalay, İ. (2011). *Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası*. İzmir: Baskı: Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, 4. Baskı.
- Avcı, M. (1993). "Türkiye'nin Flora Bölgeleri ve 'Anadolu Diagonali' ne Coğrafi Yaklaşım". *Türk Coğrafya Dergisi*, (28), 225-248.
- Avcı, M. (1996). "Göller Yöresi Batı Kesiminde Bitki Toplulukları ve Dağılışı". *Coğrafya Dergisi*. Sayı:4, 227-267.
- Ayhan, F. (2020). "Afyonkarahisar'ın Nüfus Coğrafyası Özellikleri". *Journal of Awareness*, 5(3), 401-426.
- Bahadır, M. (2013). "Samsun İli İklim Özelliklerinin Enterpolasyon Teknikleri İle Analizi. *Doğa Bilimleri Dergisi*, 4(1), 28-46.
- Baş, Y. (2011). "Kiğı Demir Madeni ve Humbarahanesi", *Elektronik Türkçe Çalışmaları*, 6(4), 409-430.
- Bozkurt, N. (2012). "XIX. Yüzyıl' da Başmakçı' da Sosyal ve İktisadi Hayat". *Journal of World of Turks/Zeitschrift für die Welt der Türken*, 4(1).
- Ceylan, A., Taştekin, A. T., Şahin, H., & Şensoy, S. (2005). *Klimatoloji II*. Ankara: DMI Yayınları.
- Cinifer, H. Ş. (2002). *Başmakçı'nın Sosyo-Kültürel Yapısı*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çölaşan, Ü.E. (1960). *Türkiye İklimi*. Ankara.
- Darkot, B. (1967). “Şehir Ayırımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri”. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Cilt.8, Sayı.16, 1967’den Ayrı Baskı.
- Darkot, B., Tuncel, M. (1978). *Ege Bölgesi Coğrafyası*. İstanbul: Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:99 Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Denker, B. T. (1977). *Yerleşme Coğrafyası: Kır Yerleşmeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Doğanay, H. (1985). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Doğanay, H. (1989). *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*. Erzurum: Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak., Yayın No:99.
- Doğanay, H. (1998). *Coğrafya’ya Giriş*. (4. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Doğanay, H. (1998). *Coğrafya’ya Giriş*. (4. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Doğanay, H. (2005). *Yer Bilimi 2*. (2. Baskı). İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Doğanay, H., Coşkun, O. (2012). *Tarım Coğrafyası*. (Güncellenmiş 2. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, H., Çavuş, A. (2013). *Türkiye Ekonomik Coğrafyası* (Güncellenmiş ve Geliştirilmiş 6. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, H., Orhan, F. (2019). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, H., Özdemir, Ü., Şahin, İ.F. (2003). *Coğrafya’ya Giriş 2 Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*. Erzurum: Aktif Yayınları.
- Dönmez, Y. (1990). *Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları*. İstanbul: İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi, Üniversite Yayın No: 3648, Fakülte Yayın No: 3248, ISBN: 975-404-224-1.
- Erinç, S. (1969). *Klimatoloji ve Metodları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 994, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 35, Taş Matbaası.
- Erinç, S. (1984). *Klimatoloji Metotları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:3278. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enst. Yay. No:2. Güray Matbaası.

- Erinç, S. (1984). *Klimatoloji ve Metotları*. İstanbul: Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları.
- Erinç, S. (2015). *Jeomorfoloji I*. (5. Baskı), İstanbul: Der Yayınları.
- Erol, O. (2014). *Genel Klimatoloji*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Eser, M. (2019). *Acıgöl'den Potasyum-Magnezyum Tuzları ve Lityum Olanaklarının İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi: Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Gönençgil, B. (2018). *Genel Fiziki Coğrafya*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Göney, S. (1987). *Türkiye Ziraatinin Coğrafi Esaları*. İstanbul: Yayın No: 2600, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Günok, E. (1999). *Afyonkarahisar'ın İlçelerinin İklim Özelliklerinin Karşılaştırılması ve Sonuçları*. (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hoşgören, M. Y. (2013). *Jeomorfoloji' nin Ana Çizgileri I*, (9. Baskı), İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Hoşgören, Y. (2014). *Jeomorfoloji Terimleri Sözlüğü*. (9. Baskı), İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Kahraman, D. (2007). *Acıgöl'deki Kuş Türlerinin Tespiti. Sayılarının Belirlenmesi ve Korunması*. (Doktora Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kahraman, N. (2009). *Söğüt Dağlarının Jeomorfolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Kargıoğlu, M., Baygöl, İ. (2019). “Değirmendere Kanyonu Florası”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 031002, 508-532.
- Kervankıran, İ. (2011). “Afyonkarahisar İlinde Alternatif Tarım Çalışmalarına Bir Örnek: Jeotermal Seracılık”. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 24, 382-402.
- Kızıllıkan, Y. (2017). *Ünye İlçe Merkezi'nin Coğrafyası*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kızıllışımşek, M. (2007). , *Silajlık Mısır Yetiştiriciliği*. Kahramanmaraş. KSÜ Ziraat Fakültesi, http://ciftci.ksu.edu.tr/dokumanlar/silajlik_misir.html.

- Koçak, H. (2019). *Başmakçı İlçesi*. Ankara: Çizgi Kitabevi.
- Koçman, A. (1993). *Ege Ovalarının İklimi*. No:73, İzmir: Ege Ü Ed. Fak. Yay.
- Koçman, A. (1984). “Bozdağlar ve Çevresinin İklimi”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 2(1), 57-108.
- Kurter, A., Ardel, A., Dönmez, Y. (1969). *Klimatoloji Takbikatı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1123, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 40.
- Narinç, A. (2019). *Adaklı İlçesi’ nin Coğrafi Etüdü*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özçağlar, A. (2009). *Coğrafyaya Giriş*. Ankara: Ümit Ofset Matbaacılık.
- Özdemir, M. A., Bahadır, M. (2009). “Çölleşme Sürecinde Acıgöl (1970-2008)”, *İstanbul Coğrafya Dergisi*, Sayı:18, 1-20.
- Sever, R. (2008). *Karlıova İlçesi’ nin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 969, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No: 126, Araştırma Serisi No: 51.
- Soylu, H. (2000). “Köprüköl’ün Tarihi Gelişimi ve Mesken Tipleri”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:14, 187-211.
- Şahin, C. (1991). *Türkiye Afetler Coğrafyası*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınevi.
- Şahin, C. (2005). *Türkiye Fiziki Coğrafyası*. (4. Baskı), Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, C. (2011). *Genel Coğrafya*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, C., Doğanay, H., Özcan, A. N., (2005). *Türkiye Coğrafyası (Fiziki-Beşeri-Ekonomik-Jeopolitik)*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Taglıasacchi, E., Yağmurlu, F. (2019). “Acıgöl Grabeni Kuzeyindeki Pliyo-Kuaterner Yaşlı Karasal Çökellerin Fasiyes Özellikleri ve Bölgenin Paleootamsal Gelişimi, GB-Türkiye”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 440-451.
- Tanoğlu, A. (1969). *Nüfus ve Yerleşme*. (2. Baskı), İstanbul: Taş Matbaası.

- Taş, B., Yakar, M. (2009). “Afyonkarahisar İlinde Yerleşmelerin Yükselti Basamaklarına Göre Dağılışı”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi*, Sayı:7, 145-161.
- Temurçin, K. (2013). *Bir Ekonomik Coğrafya Araştırması Dinar İlçesi*. Isparta: Fakülte Kitabevi
- Tonguç, F., Turan, H. (2019). “Afyonkarahisar-Başmakçı Yöresi Marjinal Kızılcım (*Pinus brutia* Ten.) Populasyonlarındaki Gençleştirme Çalışmalarının 7 Yıllık Sonuçlarının İncelenmesi”. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, Sayı:172, 172-181.
- Tümertekin, E., Özgüç, N. (2019). *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekan*. (18. Baskı). İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türkeş, M. (2010). *Klimatoloji ve Meteoroloji*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Türkoğlu, A. (1958). “Dünya Nüfusu ve Beslenme Problemi”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 20(1-4), 34-60.
- Yalçın, G., Demircan, M., Ulupınar, Y., & Bulut, E. (2005). *Klimatoloji-1*. Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü.
- Yılmaz, Ö. (1999). *Afyon ve Çevresinin İklim Özellikleri*. Afyon: Kocatepe Üniversitesi Yayınları.
- Yılmaz, Ö. (2001). *Afyon ve Çevresinin Bitki Örtüsü*. *İstanbul Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 37, 37-47.
- Yılmaz, Ö. (2004). *Anadolu'nun Kilidi Afyon*. Afyon: Afyon Valiliği.
- Yoğurtçuoğlu, B. (2016). *İstilacı Bir Balık Türü Gambusia Holbrookii ile Endemik Bir Balık Türü Aphanus Taransgrediens'in Acıgöl (Denizli-Afyon) Kaynaklarındaki Yaşam Döngüleri. Besin Rekabeti ve Habitat Kullanımları*. (Doktora Tezi), Ankara: Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Zaman, M. (1995). “Tonya (Trabzon) İlçe Merkezinde Mesken Tipleri”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 1(1), 495-508.
- Zaman, M. (1996). *Tonya'nın Coğrafi Etüdü*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Ün., Sosyal Bilimler Enstitüsü

Zaman, M. (2004). *Vakfikebir İlçesi' nin Coğrafyası*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 937, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 102, Araştırma Serisi No: 73.

Zaman, M. (2017). "Türkiye'de Kırsal Meskenler ve Coğrafi Dağılımları", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 911-935.

Kurum ve Kuruluşlar

Afyon Yıllığı, (2001), Afyonkarahisar: Milli Eğitim Vakfı Kültür Yayınları

Afyonkarahisar İli Yumurta Sektörü Değer Zinciri Analizi.

Arkeo Atlas Dergisi. (2007). Sayı:6, Sayfa: 74-83.

Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi H. 1316 (M. 1898).

T.C. Başmakçı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

T.C. Başmakçı Belediyesi.

T.C. Başmakçı Esnaf ve Sanaatkarlar Odası.

T.C. Başmakçı Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü.

T.C. Başmakçı İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü.

T.C. Başmakçı İlçe Mal Müdürlüğü.

T.C. Başmakçı İlçe Tapu Kadastro Müdürlüğü.

T.C. Başmakçı Kaymakamlığı.

T.C. Dinar Ticaret ve Sanayi Odası.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).

İnternet Kaynakları

URL 1: <https://basmakci.meb.gov.tr/www/basmakci-ilcesi-tarihcesi/icerik/17>, Erişim Tarihi: 15.06.2023

URL 2: <http://www.basmakci.gov.tr/ilcemiz-tarihce>, Erişim Tarihi: 27.08.2023

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Hasan KANDEMİR
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	13.09.2023